

Mədəniyyət.AZ

ISSN 2413-2365

Azərbaycan Respublikası
Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi

8 (294) 2015

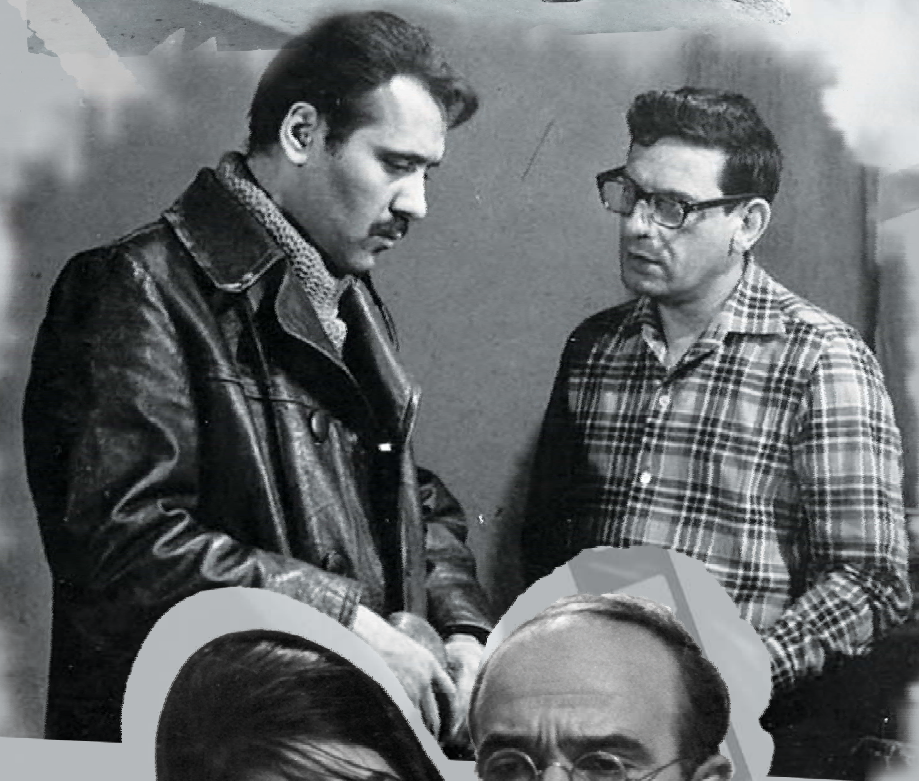
FƏRYAD

FILM DOLU

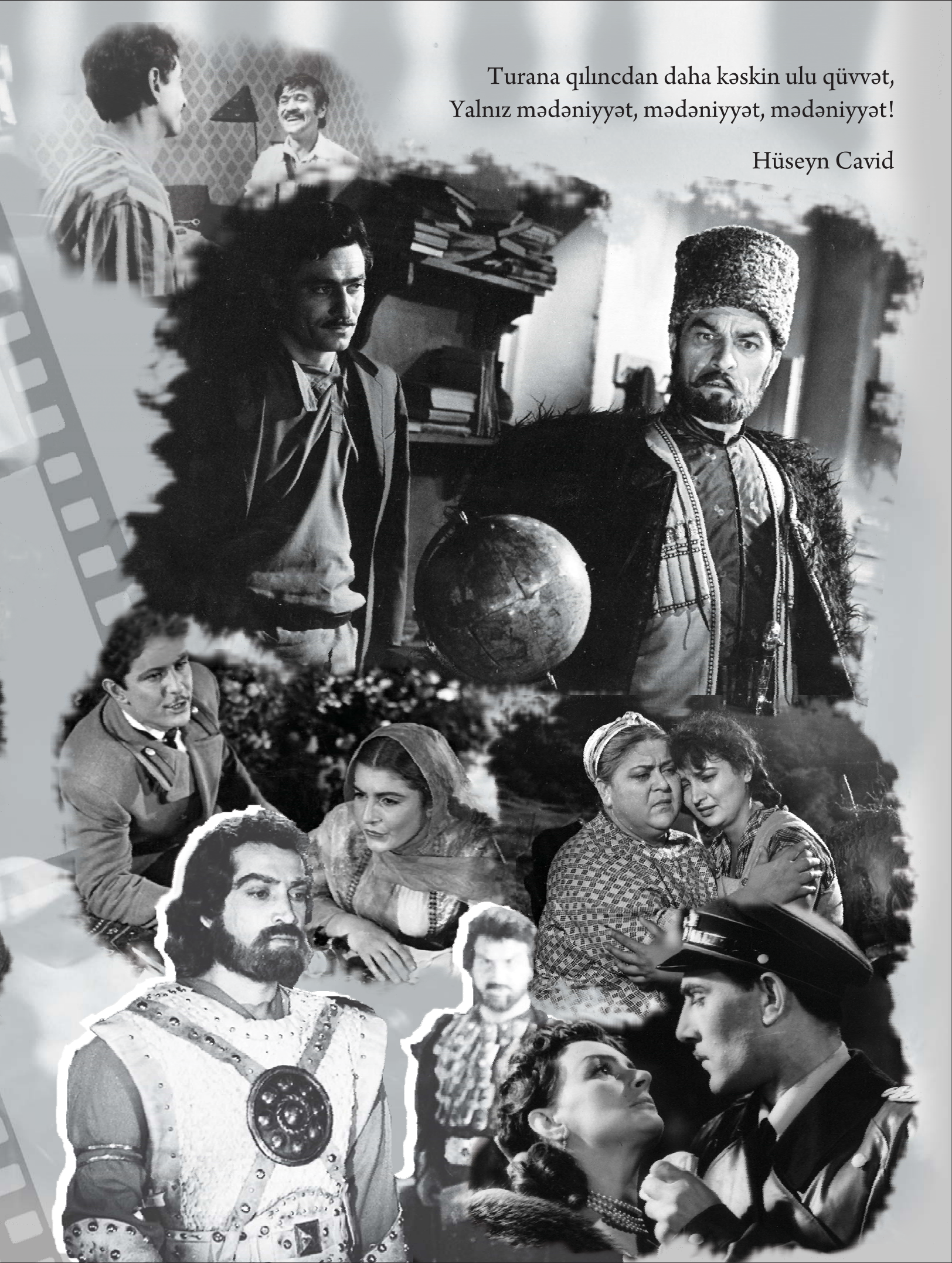
ARXADA QALMIŞ GƏLƏCƏK

Şəkillər Azərbaycan Dövlət Film Fondunun
arxivindən götürülüb

Turana qılıncdan daha kəskin ulu qüvvət,
Yalnız mədəniyyət, mədəniyyət, mədəniyyət!

Hüseyn Cavid

Mədəniyyət.AZ

Culture.AZ/Культура.АЗ

Təsisçi:
Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi

Baş redaktor:
Zöhrə Əliyeva

Redaksiya şurası:
Əbülfas Qarayev
Arif Mehdiyev
Vaqif Əliyev
Sevda Məmmədaliyeva
Ədalət Vəliyev
Nazim Səmədov
Lala Kazımova
Rəfiq Bayramov
Vüqar Şixəmmədov
İlham Rəhimli
Ayaz Salayev

Redaksiya:
Səminə Hidayətqızı
Yaşar Vəliyev
Elmira Musaqızı
Gülşənə Mustafayeva
Rəmilə Əliyeva
Pərvin İlqaroglu
Azər Əlihüseynov

Dizayn:
Mədəniyyət.AZ

Jurnal Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyası Rəyasət Heyətinin 30 aprel 2010-cu il tarixli (protokol № 10-R) qərarı ilə Sənətsünaslıq, Memarlıq, Kulturologiya və Pedaqogika üzrə "Azərbaycan Respublikasında dissertasiyaların əsas nəticələrinin dərc olunması tövsiyə edilən dövrü elmi nəşrlərin siyahısı"na daxil edilmişdir.

Ünvan:
AZ 1073, Bakı şəhəri
Moskva prospekti 1,
Dövlət Film Fondu, 5-ci mərtəbə

Telefonlar:
(+99412) 431 49 25
(+99412) 431 49 54

Email: medeniyyetaz@box.az
facebook.com/medeniyyetinfo.az

Jurnal təqdim olunan əlyazmalar geri qaytarılmır, dərc olunan materiallar yalnız redaksiyanın icazəsi ilə istifadə oluna bilər.
Jurnal CBS mətbəəsində nəşr olunur.
Sifariş №
Tiraj: 2000
8 (294) 2015

Elmi, metodiki, publisistik
"Mədəni-maarif işi" jurnalı 1967-ci ildən çıxır.
Şəhadətnamə № R-122
2012-ci ilin yanvarından "Mədəni həyat",
2015-ci ilin mart ayından
"Mədəniyyət.AZ" adı ilə nəşr olunur.

Founder:
Ministry of Culture and Tourism

Editor:
Zohra Aliyeva

Editorial board:
Abulfas Karayev
Arif Mehdiyev
Vagif Aliyev
Sevda Məmmədaliyeva
Ədalət Vəliyev
Nazim Səmədov
Lala Kazımova
Rəfiq Bayramov
Vüqar Şixəmmədov
İlham Rəhimli
Ayaz Salayev

Editorial:
Səminə Hidayətqızı
Yashar Vəliyev
Elmira Musakizi
Gülşənə Mustafayeva
Rəmilə Aliyeva
Pərvin İlqaroglu
Azər Əlihüseynov

Design:
Culture.AZ

The journal was included in the "Register of scientific publication recommended for publishing the main results of dissertation in the Republic of Azerbaijan" by the decision of Presidium of the Supreme Attestation Commission under the President of the Republic of Azerbaijan (decision dated April 30, 2010: protocol № 10): on the Study of Art, on the Study of Architecture, on the Study of Culture and on the Study of Pedagogy

Address:
AZ 1073, Baku.
Moscow Avenue, 1
State Film Fond, 5th floor

Telephones:
(+99412) 431 49 25
(+99412) 431 49 54

Email: medeniyyetaz@box.az
facebook.com/medeniyyetinfo.az

Submitted manuscripts are not returned back and publishing materials can be used only by permission of editorial staff.
The journal is published in printing house CBS.
Order №
Circulation: 2000
8 (294) 2015

The journal "Cultural and educational" covering scientific, methodical and publicistic areas have been publishing since 1967.
Certificate No. R-122
In 2012, January journal was renamed "Cultural life", but since 2015 March have been publishing with the name of "Culture.AZ".

Учредитель:
Министерство Культуры и Туризма

Главный редактор:
Зохра Алиева

Редакционный совет:
Абульфас Караев
Ариф Мехтиев
Вагиф Алиев
Севда Мамедалиева
Адалат Велиев
Назим Самедов
Лала Кязимова
Рафиг Байрамов
Вугар Шихаммедов
Ильхам Рагимли
Аяз Салаев

Редакция:
Самина Идаятқызы
Яшар Велиев
Елмира Мусакызы
Гюльшана Мустафаева
Рамила Алиева
Парвин Ильгароглу
Азер Алигусейнов

Дизайн:
Культура.АЗ

Журнал внесен в "Список научных периодических изданий, рекомендованных для публикации основных результатов диссертаций в Азербайджанской Республике", решением Президиума Высшей Аттестационной Комиссии при Президенте Азербайджанской Республики от 30 апреля 2010-го года (протокол №10-R).

Адрес:
AZ 1073, город Баку
Московский проспект 1,
Государственный Фильм Фонд, 5-й этаж

Телефоны:
(+99412) 431 49 25
(+99412) 431 49 54

Email: medeniyyetaz@box.az
facebook.com/medeniyyetinfo.az

Рукописи, представленные в редакцию журнала, не возвращаются.
Материалы, опубликованные в журнале, могут быть использованы только с разрешения редакции.
Журнал печатается в издательстве CBS.
Заказ №
Тираж: 2000
8 (294) 2015

Научно-методический, публицистический журнал
"Культурно-просветительская работа"
издается с 1967-го года.
Свидетельство № R-122
С января 2012-го года издавался под названием "Культурная жизнь", с марта 2015-го выходит под названием "Культура.Аз".

10 | Milli varlığımızın atributu

16 | Azərbaycan mədəniyyətinin hamisi

22 | Bu kino ki var...

32 | Azərbaycan kinosunun ilk səhifələri

38 | "Sabah sınaqdır"

42 | Müslüm Maqomayev... Gəncə epizodları

12 | "Hər dil qələm və ədiblərin kəlamı ilə tərəqqi edər"

44 | "Başlıca məqsədimiz: peşəkar kino məktəbimizi qoruyub-saxlamaqdır"

48 | "Nabat"

Mündəricat

52 | Dünya kino ulduzları

Şəhərvan

57 |

Qadın
fədakarlığının
ekran yozumu

62 | Dünyanın
"Şerq tərənləri"...

66 | Kapella
konsertə hazırdır...

70 | Ay "Qaragilə"

60 | Müasirlik duyğusu

88 | Görkəmli tarzən Əhməd Bakıxanovun
Azərbaycan xalq musiqisinin inkişafında
və qorunub saxlanmasında rolu

94 | Azərbaycan folklorunun psixoloji mahiyyəti

74 | Təbabətin filosofu və
bəstəkarı

80 | Gənc rəssamların
yaradıcılığında
mənzərə janrının yeri

90 | Interaktiv
teatr

100 | Tariximizin ən ağırlı 9 günü

104 | Ay səni, "Çoban Bayatı"...

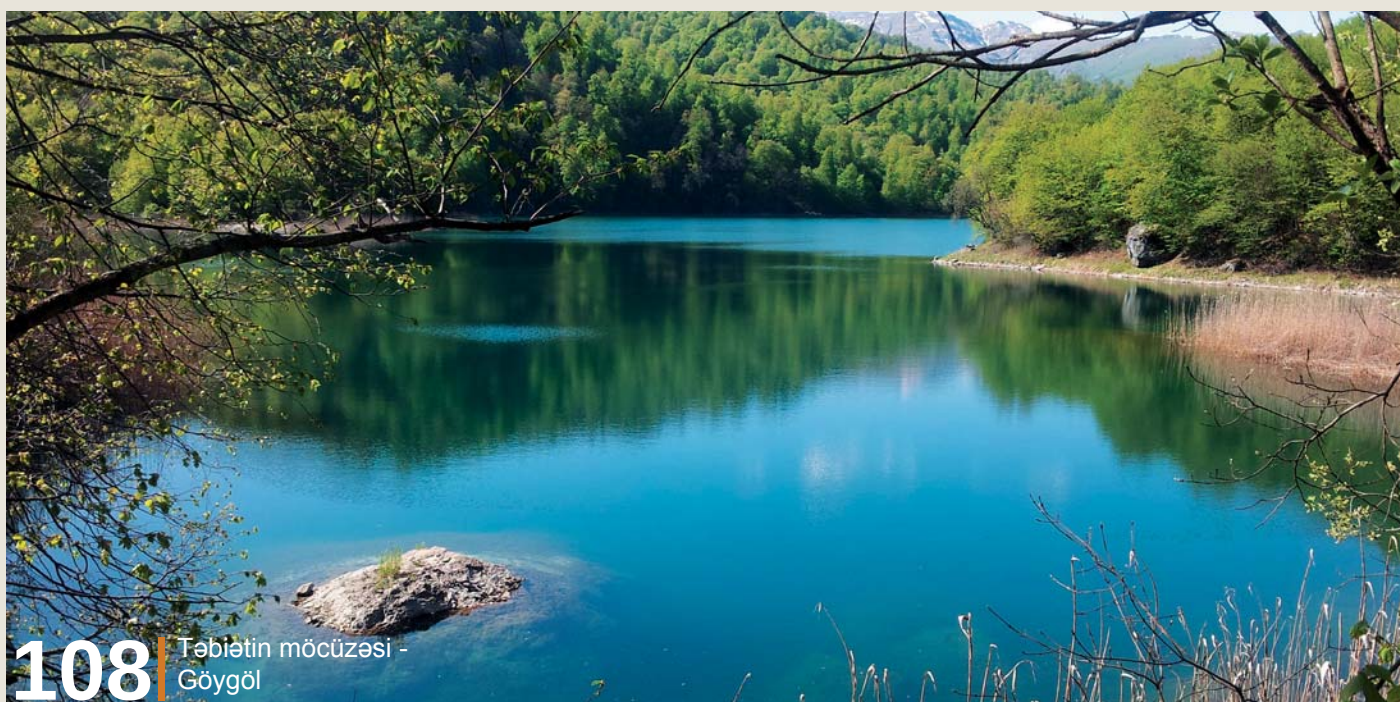
106 | İşgüzar insanın hekayəti

84 | Bəxtiyar Vahabzadənin həyat
ve yaradıcılığına bir nəzər

96 | Maestro Niyazi

108 | Təbiətin möcüzəsi -
Göygöl

GÖRÜŞLƏR, ƏLAQƏLƏR, ƏMƏKDAŞLIQ

Bakı Biznes Mərkəzində BMT Sivilizasiyalar Alyansının 7-ci Qlobal Forumunun 2016-cı il 25-27 aprel tarixlərində Azərbaycan paytaxtında təşkili ilə bağlı Təşkilat Komitəsinin ilk iclası keçirildi. Təşkilat Komitəsinin sədri, mədəniyyət və turizm naziri Əbülfəs Qarayevin bu mötəbər tədbirə hazırlıqla əlaqədar fikirləri dinləndi, reallaşdırılacaq məsələlər, görülməli işlər müəyyənləşdirildi və müzakirə olundu...

Milli Kitabxanada ədəbiyyatşünas alim, dövlət mükafatı laureatı, akademik Bəkir Nəbiyevin anadan olmasının 85 illiyi ilə əlaqədar keçirilən mərasimdə çıxış edən mədəniyyət və incəsənət xadimləri görkəmli alimin yaradıcılığı, Azərbaycan ədəbi tənqidinin inkişafındakı xüsusi rolu haqda geniş söhbət açdılar. Sərgi də tədbirə qatılanlar tərəfindən maraqla qarşılandı...

Azərbaycan musiqi sənətinin görkəmli nümayəndəsi, SSRİ Xalq artisti, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı, Dövlət və Beynəlxalq Nehru mükafatları laureatı, dünya şöhrətli dirijor və bəstəkar Niyazinin adını daşıyan mənzil-muzeydə dahi maestronun xatirə gecəsi keçirildi. Tədbirdə sənətkarın işıqlı xatirəsi anıldı, yaradıcılığından ətraflı söz açıldı. Sonda maestro haqqında lentə alınmış "Rast. Niyazi" sənədli filmi izləndi...

Mədəniyyət və turizm naziri Əbülfəs Qarayevin Goranboy şəhərindəki Heydər Əliyev Mərkəzində Yevlax şəhər, Bərdə, Tərtər, Goranboy, Ağcabədi, Xocalı və Laçın rayonlarından olan vətəndaşların qəbulu zamanı yerlərdə mədəniyyət müəssisələrinin, musiqi və incəsənət məktəblərinin fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması, tarix və memarlıq abidələrinin təmir-bərpa, turizmin inkişafı və s. məsələlərə baxılıb...

Mədəniyyət və Turizm Nazirliyində Enerji İqtisadiyyatı üzrə Beynəlxalq Assosiasiyasının icraçı-direktoru David Vil-liam və Enerji Siyasətləri Araşdırma Mərkəzinin direktoru Gürkan Kumbaraoğlu ilə görüş baş tutdu. Görüşdə 2016-cı ilin 31 avqust 3 sentyabr tarixlərində Bakıda keçirilməsi planlaşdırılan enerji iqtisadiyyatı üzrə Avrasiya Konfransına dair məsələlər müzakirə olundu...

Milli ədəbi irsimizin təbliği, bölgələrdə şeirə, sənətə marağın daha da artırılması məqsədilə Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi müxtəlif layihələr gerçəkləşdirir. Bu baxımdan, Lerik rayonunda "Söz karvanı" adı altında keçirilən poeziya gecəsi toplaşanlarda xoş ovqat doğurdu. Mərasimdə Əməkdar incəsənət xadimi Çingiz Əlioğlu, tənqidçi-şair Əsəd Cahangir və nazirliyin baş məsləhətçisi Elbəy Əlinin çıxışından sonra söz şeirə və musiqiyə verildi...

Əziz oxucular!
Bütün sabahlarınız
aydınlığa açılsın!

Hərdən mənə elə gəlir ki, tanrı ilin fəsillərini, özəlliklə də yay aylarını, bizə həyatımızı, təbiət hadisələrini, hətta insan münasibətlərini belə müqayisə və müşahidə üçün xəlv eləyib! Sanki təbiət sinə dolusu nəfəs aldığımızı, nəyə isə qadir olduğumuzu, yaşamağın maksimum asan ola biləcəyi ümidini verir bizə. Nəbədə bu, başqa fəsillərin bu qədər sevimli olmadığı anlamına gəlməsin. Sadəcə, yay bizim görmə bucağına və təbiət fəlsəfəmizə görə, həyatın kulminasiyası, təbiətin şaqraq gülüşü, qaynar xisləti, bəzən bir adama on nəfərin gücünü bəxş edən tükənməz bir yaşam mənbəyidir. Böyük dühaların çoxunun yayda doğulmasını, elə bir çox mütərəqqi kəşflərin də bu fəsilə təsadüf etdiyini düşünmək bir az sadələhv görünərsə də, biz təcrübələrimizə belə bəraət qazandırmağa çalışırıq... Amma bir az daha obyektiv olunca, o zaman bu fəsildə də baş verənlərin təbiətin özü qədər təzadlı – bəzən sevincli, bəzən kədərli, bəzən də faciəli ssenarilərlə dolu olduğunu görürük.

Gülümsəyirsiniz... Haqlısınız! Fəsillərin nə dəxli, tək niyyətlərimiz təmiz, məramlarımız nəcib olsun... Havanın nə pisi, nə yaxşısı, tək içimizdəki ruh işlərimizi yay yüngüllüyü ilə, asan həll etməyə imkan versin, bütün müşkülləri yay günəşinin istisi ilə əritsin, onun parlaq işığı ilə yolumuzu nurlandırsın, irəli getmək, oxumaq, öyrənmək və öyrətmək, yazıb-yaratmaq eşqini daha da qüvvətləndirsin!

Bu yay bizim üçün də bir sınaq oldu... Çox çalışdıq...

Və... bu sayımızda sizi dilimizin gözəlliyi və təmizliyi, milli kinomuzun dünəni və bu günü, dünya kinosunun inciləri, musiqimizin əvəzsiz nümayəndələri, bu günün sənət hadisələri, doğum günü bu aya təsadüf edən şəxsiyyətlər haqqında səmimi yazılarla maraqlandırmayaq istədik. İstədik ki, sevimli oxucumuz üzümüzə gələn fəsillərdə də bizim etibarlı yol yoldaşımız olsun...

Zöhrə Əliyeva,
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru,
Əməkdar mədəniyyət işçisi

MİLLİ VARLIĞIMIZIN ATRİBUTU

Dil ədəbiyyata, mədəniyyətə, mənəviyyata bağlıdır, bunlarsız isə vətənpərvərlik formulu yoxdur...

Heydər Əliyev

“Dil millətin “özünüisbat” atributu olmaqla yanaşı, həm də onun əzəli-əbədi həyat tərz, mədəni-mənəvi irsidir. Bu irs mənəviyyatın güzgüsü, dünyanın ümumi mədəniyyətinin tərkib hissəsi, mənəvi diriliyi kimi dəyərləndirilir. Hansı xalqa məxsusluğundan asılı olmayaraq, ünsiyyət vasitəsi, ictimai, mədəni-mənəvi hadisə hesab edilən ana dili və başqa dillərdə yaranmış mədəniyyətləri də özündə ehtiva edir. Hazırda dünyada 200-dək ölkə mövcud olsa da, onların yalnız 70-nin dili rəsmi dövlət dili statusuna malikdir.

**1 Avqust – Azərbaycan Əlifbası
və Azərbaycan Dili Günüdür!**

İnkişaf etmiş zəngin dil mədəniyyətinə sahib hər bir xalq, ölməzlik, böyük gələcəyə malikdir. Bu baxımdan xalqımıza ulu babalardan miras qalan bu milli sərvətimizi qorumalı, daim inkişafı qayğısına qalmalı, qloballaşan dünyanın yeni çağırışlarına qoşularkən prosesin müəyyən neqativ təsirlərini də nəzərə almalıyıq.

Azərbaycan dilinin dövlət dili olaraq işlədilməsi müstəqil dövlətçiliyimizin mühüm atributlarından biri kimi həm də dünya azərbaycanlılarının milli-mədəni özünüifadə ehtiyaclarının ödənilməsinə imkan yaradır. Qürurla vurğulamalıyıq ki, azərbaycan dili bu gün dərin fikirləri olduqca aydın şəkildə, ən incə çalarlarınadək ifadə etmək qüdrətinə malik dillərdəndir. Onun özünəməxsus inkişaf qanunları ilə cilalanmış kamil qrammatik quruluşu, zəngin söz fondu, geniş ifadə imkanları və mükəmməl əlifbası vardır.

Düşüncələrdəki dərinliyi, hisslərdəki incəlikləri bütünlüklə ifadə etmək kamilliyinə yetişə bilməsi üçün hər hansı xalqa bir neçə minillik tarix yaşaması lazım gəlir və dilimizin bugünkü inkişaf səviyyəsi bir daha təsdiqləyir ki, Azərbaycan xalqı dünyanın ən qədim xalqlarındandır. Dilimizin dünya dilləri arasında ən kamil dillərdən biri olması həqiqətini bir çox xalqların görkəmli nümayəndələri də etiraf ediblər. Onlar öz əsərlərində bu dili XIX əsrdə Avropada geniş yayılmış fransız dili ilə müqayisə edərək, onu Avrasiyanın hər tərəfində işlənən bir dil kimi dəyərləndiriblər.

Ulu öndərin hakimiyyətə gəlişilə azərbaycan dilinin hərtərəfli inkişafına, onun rəsmi dövlət dilinə çevrilməsinə, beynəlxalq münasibətlər sistemində yol tapmasına və zənginləşməsinə böyük əhəmiyyət verilib. Azərbaycan ədəbi və xalq danışığı dilini dərinləndirən, bu dilin zəngin lüğət tərkibinə yaxşı bələd olan, qrammatik imkanlarından səmərəli istifadə etməyi bacaran Heydər Əliyev yüksək səviyyəli yığıncaqlarda ana dilində parlaq çıxışları ilə bütün məmurlara nümunə göstərər, gənc nəslə dilimizə məhəbbət hissləri tərbiyə edilməsini ümumdövlət vəzifəsi kimi irəli sürürdü. Diqqət çəkən məqam odur ki, bütün bunlar SSRİ-nin yeni Konstitusiyasının qəbulu ərəfəsində baş verirdi.

Məlumdur ki, 1977-ci ildə SSRİ-nin yeni Konstitusiyası təsdiq edilmiş, oraya dövlət dili haqqında maddə salınmamışdı. Ayrı-ayrı respublikalar da bundan "nümunə götürərək" öz konstitusiyalarına ana dili haqqında maddə daxil etməmişdilər. Azərbaycanda de-fakto dövlət dili uğrunda ardıcıl mübarizə aparan ulu öndər Heydər Əliyev isə ana dilinin konstitusiyada qeyd olunmaması ilə heç cür barışmamış, bu məsələdə sonadək prinsipiallıq göstərmişdi. 1978-ci il aprel ayının 2-də doqquzuncu çağırış Ali Sovetin Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikası Konstitusiyasının (Əsas qanununun) layihəsi və onun ümumxalq müzakirəsinin yekunlarına həsr olunmuş yeddinci sessiyasında məruzə ilə çıxış edən Heydər Əliyevin təkidi ilə 73-cü maddəni aşağıdakı redaksiyada vermək qərarə alınır: "Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının dövlət dili Azərbaycan dilidir". İttifaq rəhbərliyinin etirazlarına baxmayaraq Heydər Əliyev bu məsələdə sonadək qətiyyət göstərmiş və istəyinə nail olmuşdur.

Azərbaycan dövlət müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra dilimizin daha da inkişaf etdirilməsi yolunda geniş üfüqlər açıldı. Azərbaycanın ilk Konstitusiya layihəsinin müzakirəsi zamanı ana dili məsələsi ətrafında da geniş diskussiya və müzakirələr aparıldı. Məsələ yeni Konstitusiya layihəsini hazırlayan komissiyada, kütləvi informasiya vasitələrində, müxtəlif elmi forum və yığıncaqlarda, idarə, təşkilat və müəssisələrdə sərbəst, demokratik şəraitdə hərtərəfli müzakirə olundu. Nəhayət, xal-

qımız 1995-ci il noyabr ayının 12-də referendum yolu ilə mövqeyini nümayiş etdirərək Azərbaycan Respublikasının dövlət dilinin azərbaycan dili olması müddəasına tərəfdar çıxdı. Beləliklə, dilimizə qarşı edilmiş haqsızlıq aradan qaldırıldı, cəmiyyətdəki mövqeyi bərpa olundu.

Ana dilinə həmişə xüsusi diqqətlə yanaşan, dilimizin dərin bilicisi olan Heydər Əliyev yeni inkişaf dövründə yaranmış vəziyyəti nəzərə alaraq 2001-ci il iyun ayının 18-də "Dövlət dilinin tətbiqi işinin təkmilləşdirilməsi haqqında" fərman imzaladı. Fərmanda dilimizin tarixi inkişafındakı uğurları ilə yanaşı, yaşadığımız dövrdəki mövcud problemləri də geniş təhlil olunur, həlli yolları göstərilirdi. 2001-ci ildə latın qrafikalı Azərbaycan əlifbasına keçidin reallaşması da ulu öndər Heydər Əliyevin göstərdiyi misilsiz xidmətlərdəndir.

Ümummilli liderin 2001-ci il 9 avqustda imzaladığı "Azərbaycan əlifbası və Azərbaycan dili gününün təsis edilməsi haqqında" fərmana əsasən, hər il 1 avqust ölkəmizdə "Azərbaycan Əlifbası və Dili Günü" kimi geniş qeyd olunur.

2003-cü il yanvarın 2-də isə Heydər Əliyevin fərmanı ilə qüvvəyə minmiş "Azərbaycan Respublikasında Dövlət dili haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununda dövlətin ana dilinə qayğısı sahəsindəki əsas vəzifələr dəqiq şəkildə göstərilmişdir. Azərbaycan dilinin qloballaşma dövrünün mənfi təsirlərindən qorunması və inkişaf etdirilməsi ulu öndərin siyasi xəttini inamla davam etdirən Prezident İlham Əliyevin də daimi diqqətindədir. Ölkə rəhbərinin 12 yanvar 2004-cü il tarixli "Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə kütləvi nəşrlərin həyata keçirilməsi haqqında" sərəncamı əsasında hər il latın qrafikalı Azərbaycan əlifbası ilə çap olunacaq əsərlərin siyahısı hazırlanır.

Yeni dövrün müəyyən reallıqları ilə bağlı olaraq ana dilinin istifadəsi sahəsində yaranmış bəzi problemləri ciddiliklə nəzərə alan Prezident İlham Əliyev 2012-ci il mayın 23-də "Azərbaycan dilinin qloballaşma şəraitində zamanın tələblərinə uyğun istifadəsinə və ölkədə dilçiliyin inkişafına dair Dövlət Proqramı"nın hazırlanması barədə sərəncam imzalamışdır. Proqram 2013-2020-ci illər ərzində bu istiqamətdə bir sıra zəruri tədbirlərin həyata keçirilməsini nəzərdə tutur. Bundan məqsəd azərbaycan dilinin istifadəsinə və tədqiqinə dövlət qayğısının artırılması, azərbaycan dilinin qloballaşma şəraitində zamanın tələblərinə uyğun istifadəsi, ölkədə dilçilik araşdırmalarının əsaslı surətdə yaxşılaşdırılmasıdır. Sənəd, eyni zamanda, dilçiliyin aparıcı istiqamətlərində fundamental və tətbiqi tədqiqatların inkişafına yönəldilmiş yaradıcılıq səylərinin birləşdirilməsini və dilçiliyin müasir cəmiyyətin aktual problemləri ilə əlaqələndirilməsini nəzərdə tutur.

Dövlətin həyata keçirdiyi Proqram dilçilik mədəniyyətimizin yeni üfüqlərini naxışlayır. Möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyevin dediyi kimi, azərbaycan dili xalqımızın mənavi sərvəti, dünya azərbaycanlılarının həmrəyliyi sarsılmaz təməlidir. Bu səbəbdən də onun qorunması, qayğı ilə əhatə olunması müstəqil Azərbaycanın hər bir vətəndaşının müqəddəs borcudur... ♦

Y.Hidayətoğlu

İSMAYIL BƏY QASPIRALI:

“HƏR DİL QƏLƏM VƏ ƏDİBLƏRİN KAMALI İLƏ TƏRƏQQİ EDƏR”

“Dil problemi İsmayıl bəy Qaspiralı yaradıcılığında mühüm yer tutur; bu mövzu onun yaradıcılığının mayası, qida mənbəyi, təməli idi. Problemə müxtəlif aspektlərdən yanaşan və kompleks halda dəyərləndirən İ.Qaspiralı dili millətin “ən böyük və ən birinci sərmayəsi” kimi qiymətləndirmişdir.

XIX əsrin ikinci yarısında çar Rusiyasında baş verən mühüm ictimai-siyasi dəyişikliklər, təhkimçiliyin ləğvi, dekabristlər üsyanı, xalqçılıq hərəkatı, ardı-arası kəsilməyən müharibələr, sənayenin sürətli inkişafı, kapitalizm münasibətlərinin bərqərar olması həmin dövr rus publisistikasının formalaşmasına, onun cəmiyyət tərəfindən real güc, döyüşkən qüvvə kimi qəbul olunmasına təsir edirdi. Maraqlı, həm də utancvericidir ki, XIX əsr möhtəşəm rus publisistikası bütün aspektlərdən təhlil edilib-dəyərləndirilsə də, həmin imperiyanın tərkibində çiçəklənən, İ.Qaspiralı yaradıcılığı təmsalında həm mövzu-problem, həm sənətkarlıq baxımından ondan geri qalmayan, hətta bəzi xüsusiyyətlərinə görə onu kölgədə qoyan müsəlman-türk publisistikası diqqətdən kənarda qalmışdır.

Halbuki, bütöv bir dövrün, böyük bir toplumun yükünü çiyinlərində çəkən İ.Qaspiralının – bu qüdrətli qələm ustasının publisistikası tək elə sənətkarlıq sarıdan deyil, sərhəd tanımayan mövzu baxımından da diqqət çəkir:

- təhsil, elm, mədəniyyət, maarifçilik, xeyriyyəçilik problemləri;
- rus-türk-müsəlman xalqları arasındakı əlaqələr;
- Rusiya-Şərq, Rusiya-Qərb ölkələri arasındakı münasibətlər;
- qadın azadlığı;
- İslam dini və Avropa sivilizasiyası problemləri;
- Rusiyanın islam siyasəti;
- ədəbi-tənqidi problemlər, sənət və sənətkarlıq məsələləri;
- mətbuat – onun problemləri və vəzifələri;
- müsəlman xalqlarının ümumi problemləri və onların həlli yolları;
- orta q türk dili problemi;
- xarici ölkələr əhalisinin – Qərb və Şərq xalqlarının həyat, təfəkkür tərzləri.

Göründüyü kimi, böyük publisistin toxunduğu bir çox məsələlər bu gün də aktuallığını itirməmişdir.

Dil məsələsi müəllifin irsində çoxplandır.

- ana dili; ortaq türk dili; qədim türk dili; Osmanlı dili; məktəb dili; ədəbi dil; küçə ("avam") dili; məişət dili; şivələr; ədəbi tənqid dili; qəzet dili; tərcümə dili; rəsmi dil; elm dili; din dili; dilin sadəliyi, anlaşılıqlığı, təsirliliyi; dilin obrazlılığı; dil və imla; dil və məsuliyyət.

Hələ "Tərcüman" nəşrə başlamazdan bir müddət əvvəl (1880-1881) qələmə aldığı "Baxçasaray məktubları" və "Rusiya müsəlmanları" adlı əsərlərində İ.Qaspiralı Rusiya müsəlmanlarının həyat tərzini, təhsili, məşğuliyyəti, rus xalqı və iqtidarı ilə münasibətləri haqda fikir və düşüncələrini bəyan edir, yeri gəldikcə həmin məsələləri kitab, mütaliə, məktəb, təhsil və dil problemləri ilə əlaqələndirirdi.

Böyük ziyalının "Tərcüman" qəzetində dərc olunmuş (1886-1897-ci illər ərzində) "Qədim türk dili", "Türk dili şivələri", "İstanbul qəzetləri", "Hizmət qəzeti", "Mühəzibə", "Dil sadəliyi", "Dil məsələsi", "Osmanlı qəzetlərindən", "İmla bəhsi", "Osmanlı dövlətinin məişəti" məqalələrində türk dili, onun qolları, eləcə də dövlətin adı ilə formalaşan Osmanlı dili, onun mövcud durumu, problemləri, xüsusilə ərəb, fars sözləri ilə ağırlaşdırılması, Osmanlı dövləti ərazisində nəşr edilən qəzetlərin dil baxımından təhlili, dəyərləndirilməsi böyük maraq doğurur. Müəllif "Osmanlı şivəsini qövmü bir dil yox, divanxanalar və məmurlar şivəsi" adlandırır və hesab edir ki, bu dil Kaşqarlı bir tatar üçün nə qədər çətin və anlaşılmazdırsa, bir anadolulu üçün də belkə,

o qədər çətinidir. Odur ki, bu dillərin cılalanmasına və ortaq bir dilə ehtiyac vardır ("Türk dili şivələri").

Ötən əsrin əvvəllərində (1906-1911) çap etdirdiyi "Dil, dil, dil", "Bizim mətbuat", "Dil bəhsi", "Can alıb can verəcək məsələ", "Azad" rəfiqimizə açıq məktub", "Dil ili", "Rəfiqlərimə açıq məktub", "Rossiya" qəzetinə cavab", "Bizlərdə dil və ümumi məslək ola bilərmi, ya yox?", "Əfəndilər, dil gərək, dil!" məqalələrində ortaq türk dili, bu problemin "Tərcüman" və digər mətbu orqanlarda müzakirəsi, müxtəlif mühərrirlərin, qəzetlərin mövqeyi, ortaq dilin formalaşmasına mane olan faktorlar, ortaq dilin ümumtürk düşüncəsinə, ümummilliyə təsiri, əhəmiyyəti barədə İ.Qaspiralı bu gün də aktual səslənən, həlli vacib mövzularla bağlı maraqlı fikirlər irəli sürmüşdür.

Dinin, dilin və elmin əziz və müqəddəs olduğunu söyləyən İ.Qaspiralı bunlar barədə "nə qədər yazılsa, nə qədər danışılarsa – yenə azdır" – deyir, bu problemin çox ciddi, hərtərəfli müzakirəyə möhtac olduğunu vurğulayır və yazır: "Din birliyi necə müqəddəs bir işdirsə, ədəbi dili birləşdirmək də tərəqqi üçün bir o qədər mühümdür". İndiyədək bu yolda, bu məqsəd üçün çalışdığını, mübarizə apardığını yazan Qaspiralı bundan sonra da sözü keçib-keçməsə də, ömrü yetib-yetməsə də bu ideya uğrunda mücadilə edəcəyini bəyan edirdi.

İ.Qaspiralı ortaq dil məsələsinə biganə yanaşanlara, doğma dilə qarşı laqeyd münasibət bəsləyən yazıçılara, millət vəkillərinə qarşı da amansız idi. "Heç kim bilməsə də, sevgili mühərrir dostlarım bilməmiş deyildir ki, adı olmayanın özü də olmaz" – söyləyən, slavyanlar rus, kazak, xaxol olduğu kimi,

Soldan-sağa:
İsmayıl bəy Qaspiralı
Həsən bəy Zərdabi
Əlimərdan bəy Topçubaşov

Baxçasarayda
İsmayıl bəy Qaspiralının
abidəsi

türklər də “Kazan türkləri”, “Kırım və Qafqaz türkləri”, “Anadolu türkləri”, “Sibir türkləri”, “Kaşqar türkləri”dir – deyilsə və yazılsa olmazmı, deyə sual edən İ.Qaspiralı türk dilində danışan xalqların lüğətlərindən sitatlar gətirərək, onların, əslində eyni kökdən olduğunu açıq-aydın sübut edir, məqaləsini millətlərin tərəqqisinin, ad-san çıxarmasının ədəbiyyat, ədəbi dil sayəsində mümkün olduğu fikri ilə tamamlayır (“Rəfiqlərimə açıq məktub”).

Hər dəfə dil probleminə müxtəlif aspektlərdən, üslub-forma baxımından da fərqli toxunan İ.Qaspiralı eyni mövzu ilə həm oxucunun diqqətini çəkməyə, həm problemi gündəlikdə saxlamağa, həm də onun həllinin vacibliyini bir daha vurğulamağa olur. “Dilsiz adam nədirsə, ədəbi və ümumi dili olmayan millət də tamamilə odur” – “Can, ya da dil məsələsi” adlı məqaləsini bu mülahizə ilə başlayan müəllif millətin gələ-

cəyinin təminatçısının da mal-pul yox, məhz ədəbi dilin olduğu qənaətinədir. O, yunanları, danimarkalıları, norveçliləri nümunə gətirir və onların bir millət kimi mövcudluğunda ədəbi dilin böyük rol oynadığını qeyd edir.

Mətbuatda və ziyalılar arasında ortaq dilin formalaşması ilə bağlı gedən mübahisələrə toxunan müəllif “hər tərəfdə zühur edən qəzetlərimizin hər birinin bir dil ilə meydana çıxdığını, Peterburqda “Nur”, Uralskda “Fikir”, Kazanda “Müxbir”, Bakıda “Həyat”ın öz şivələri ilə nəşrə başladığını, tədriclə “ümumtürkcəyə çevrildiklərini” yazır. Təhsil proqramlarında da islahatlar aparılması yolu ilə ortaq dilin formalaşmasına yardım edilməlidir. Yazı İ.Qaspiralının oxuculara müraciətilə bitir: “Dil birliyi, ədəbi dil üçün çalışaq, çalışaq, çalışaq”. “Can və həyat məsələsi”, “Kitab və dil məsələsi”, “Əfəndilər, dil gərəkdir, dil” kimi məqalələrində də təhsilin “ana dilində – türk dilində” aparılmasının, qəzet, jurnal və kitab nəşrlərinin də bu doğma dildə həyata keçirilməsinin vacibliyi qeyd olunur.

İ.Qaspiralının həyatı, fəaliyyəti, yaradıcılığı bütün türk-islam dünyası ilə sıx bağlı olsa da, bu sırada Baxçasaray öndə gəlir. Onun ədəbi, mədəni, mətbu, hətta şəxsi tərcümeyi-halındakı ikinci yer isə Bakı, Azərbaycan! Bu baxımdan İ.Qaspiralının Azərbaycan mətbuatı ilə də bağlı fikirləri, qənaətləri çox yerində və təbii görünür. “Cəlal əfəndinin “Kəşkül” məcmuəsi”, “Təəssüf”, “Tiflisdə yeni qəzet”, “Lisan məsələsi”, “Açıq məktub”, “Dil haqqında”, “Dil ətrafında”, “Yenə dil ətrafında”, “Məsələlər – qəzetlər”, “Xoşbəxt ekizlər”, “Molla Nəsrəddin” kimi məqalələrində İ.Qaspiralı “Əkinçi”, “Kəşkül”, “Ziya”, “Ziyayi-Qafqaziyyə”, “Şərqi-Rus”, “Həyat”, “İqbal”, “Molla Nəsrəddin”, “Məktəb” kimi mətbu orqanlardan, onların nəşir, redaktor və əməkdaşlarından, qəzet və jurnalların toxunduqları problemlərdən, materialların dil-üslub, sənətkarlıq məsələlərindən, bu nəşrlərin Rusiya müsəlmanlarının tarixində və taleyində oynadığı mühüm roldan gen-bol bəhs etmişdir.

Hələ yaradıcılığının ilk dövrlərində – 1880-1881-ci illərdə qələmə aldığı “Baxçasaray məktubları”, “Rusiya müsəlmanları” məqalələrində yeri gəldikcə və xüsusilə mətbuatın cəmiyyətdə oynadığı əvəzsiz roldan bəhs edərkən Qafqaz türklərinin mədəni həyatına toxunan İ.Qaspiralı Tiflisdə Ünsizadə qardaşları tərəfindən “Ziyayi-Qafqaziyyə” adlı qəzetin nəşr olunduğunu dönə-dönə məmnunluq hissilə vurğulayır, qəzetin xalqa çox böyük fayda verdiyini dilə gətirir.

1901-ci ildə yazdığı “Rusiya müsəlmanlarının mədəniləşməsinin başlanğıcı” adlı risalesində H.Zərdabi tərəfindən buraxılan “Əkinçi”ni “donmuş və buz bağlamış fikirlərə ildırım tək ziya verən” qəzet kimi təqdir edir, “Zamanın tarixçəsi” (“Tərcüman”, № 2, 1 fevral 1908) məqaləsində Məhəmməd Ağsaftaxtının “Şərqi-Rus” qəzetinin nəşrə başlamasını Qafqaz müsəlmanlarının çoxdankı arzu və səyinin bəhrəsi kimi dəyərləndirir.

“Tiflisdə yeni qəzet” adlı məqalədə İ.Qaspiralı Qafqazda türk dilində bir qəzetə böyük ehtiyac olduğunu və bunun nəşri üçün dəfələrlə təşəbbüs edildiyini, nəhayət, M.A.Şahtaxtının redaktorluğu və nəşirliyi ilə “Şərqi-Rus” qəzetinin nəşrə başla-

diğini böyük sevinc hissilə oxucularına çatdırır. O, “Şərqi-Rus”u “Tərcüman”ın rəfqi hesab edir və ümidvar olduğunu bildirir ki, onlar məslək, ideal cəhətdən də eyni məqsədə xidmət edə-cəklər. Lakin o, “Şərqi-Rus”da M.A.Şahxatlının əlifba islahatı aparmaq barədə təşəbbüsünə kəskin etirazını bildirir, bunu “çox yanlış fikir” adlandırır, məsələyə dair öz mülahizələrini irəli sürür.

Ötən əsrin əvvəllərində ortaq dil problemi geniş diskus-siyaya səbəb olmuşdu; münasibətlər fərqli, mövqelər müba-hisəli, baxışlar ziddiyyətli idi. İ.Qaspiralının fikri isə birmənalı və qəti idi: “cümlə türk milləti üçün ümumi bir ədəbi dilin vücud tapacağına tam qənaətimiz var” (“Lisan məsələsi”). Türk millə-tinin bütün problemlərinin onun ortaq dilə sahib olmadığından yarıldığını yazan İ.Qaspiralı “ortaq dil”ə sahib olmaq uğrunda çalışdığını, “bu etiqadla ömür sürdüyünü, bu etiqadla da məza-ra gedəcəyini” yazır, “ümumi dilə ehtiyacımızın olduğu” fikrinin formalaşmasını illər boyu fəaliyyətinin səmərəsi kimi dəyərləndirirdi. Təcrübəli publisist “Həyat”a tövsiyələrini də verir: hər nə yazsan, qələmini üç qəpiklik qara mürəkkəbə batırma, ürəyinə batırıb qanın ilə yaz. Belə olsa, sözün keçər, vicdanlara yetər, əks halda səmərəsiz gələr, keçər gedər!

“Dil haqqında”, “Dil ətrafında”, “Yenə dil ətrafında” adlı məqalələr də həm İ.Qaspiralının Azərbaycan mətbuatına böyük önəm verməsi, həm də ortaq dil problemi uğrunda inadla, ısrarla, ardıcıl şəkildə mücadilə apardığının göstəricisi kimi diqqəti çəkir.

Elmi-texniki tərəqqi bir yana – heç, hissi, ruhi, romantik, psixoloji bir hekayə yazmağa, hətta tərcümə etməyə belə qə-dir dilimizin olmadığı halda “bir arşın tərəqqi edə bilməyəcə-yik” – qənaətində olan İ.Qaspiralı “Tərcüman” da daxil olmaqla, “Həyat”, “İrşad” (Bakı), “Ülfət” (Peterburq), “Vakit” (Orenburq) kimi qəzetləri, bütün ziyalıları ədəbi dil uğrunda çalışmağa dəvət edir. Şübhəsiz ki, İ.Qaspiralının ideyası hamı tərəfin-dən birmənalı qarşılanmırdı. Əgər İlminski kimi missionerlər, Pobedonostsev kimi məmurlar bu ideyada imperiya üçün ciddi təhlükə görürdüsə, cahil və nadanlar bu ideyanın mahiyyətini dərk edib-anlamırdılarsa, bir qisim ziyalıların fikir və əqidəsi-nə görə bu ideya – ortaq dil – ümumiyyətlə, türk dillərinin ayrı-ayrılıqda inkişafına əngəl ola bilər. Məsələn, “İqbal”ın (Bakı) fikrincə, türk dillərinin ayrı-ayrılıqda inkişafı daha məqsədəuy-ğundur və bu, nəinki “türk dilinə bir nöqsan verməz, əksinə, onun daha da genişlənməsinə xidmət edir”.

Mövzunu “Dil ətrafında” və “Məsələlər – qəzetlər” adlı mə-qalələrində də davam etdirən müəllif şivə, yerli dil tərəfdarları-na, yerliçilik mərazinə mübtəla olanlara xitabən bildirir ki, şeyx, əmir, sülalə partizanları əbədi olmadığı kimi, onlar da keçilməz sədd deyildir, dilimiz bir tərəfdən sadələşib-türkləşəcək, digər tərəfdənsə ədəbiləşib-ümumiləşəcəkdir. İ.Qaspiralı M.F.Axun-dovun əsərlərinin, “Əkinçi”, “Ziyayi-Qafqaziyyə” qəzetlərinin timsalında həmin dövrün dili ilə “Həyat”, “İrşad” və “İqbal”ın

timsalında son dövrün dilini müqayisə edir və dilin inkişafını nümunə kimi göstərir.

Biz İ.Qaspiralının “Əkinçi”, “Ziyayi-Qafqaziyyə”, “Kəşkül”, “Şərqi-Rus”, “Həyat”, “İrşad”, “İqbal”ın nəşri, fəaliyyəti, cəmi-yət həyatındakı rolu barədə yeri gəldikcə bəhs etdiyini qeyd etmişik. O, Rusiya müsəlmanlarının məktəb, mətbu orqan, xeyriyyə cəmiyyəti, teatr, kitab nəşrilə bağlı kiçik bir addımı-nı belə sevgi və sevinclə qarşılamış, ümumi tərəqqiyə xidmət kimi dəyərləndirmişdir. Bu baxımdan müəllifin Bakıda “Bəsi-rət”, Daşkənddə “Türkistan”, Hokantda “Sədayi Fərqanə” qə-zetlərinin zühurunu alqışlayır, “mətbuat meydanına təşriflərini xoşbəxtlik” adlandırır (“Xoşbəxt əkilər”). İ.Qaspiralını ən çox cəlb və xoşhal edən bu üç qəzetin dilidir. O, şübhə etmir ki, qəzetin redaktorları oxucuların gözlərini, fikirlərini açacaq, on-ları gələcəyə hazırlayacaqlar. O, “Bəsirət”in çox ruhlı bir qəzet kimi fəaliyyəti üçün onun mühərrirləri arasında qeyrətli, çalış-qan Məmmədəmin Rəsulzadənin olmasının kifayət edəcəyini bildirir. Qafqaz üçün, Türkistan üçün 3–4 qəzeti az hesab edən İ.Qaspiralı əhalini bu qəzetləri qorumağa çağırır.

“Molla Nəsrəddin” adlı yazısında İ.Qaspiralı bu jurnalı “mə-tbuatımız arasında bəlli bir mövqe” tutan, “lətifəsi arxasın-da acı bir həqiqət gizlənən” orqan kimi təqdim edir. Jurnalın felyetonlarını çibani deşib içindəki irini axıdan təbib nəşterinə bənzədir; bu nəşter bir az incidir, lakin yaranın böyüməsinin qarşısını alır. “Molla Nəsrəddin”in rəsmlərini də “çox mənalı” deyər təqdir edən müəllif onların hər birinin bir hekayə qədər məlumatlı, duyğulu, düşündürücü olduğunu qeyd edir, qadın azadlığından bəhs edən bir karikaturanı isə “yazılırsa, yüz sə-hifəlik bir kitab olar” – deyər dəyərləndirir. Jurnalı “çox məq-bul, çox mötəbər” adlandıran İ.Qaspiralı onu oxumağı hər kəsə tövsiyə edir. Müəllif məqaləni maraqlı sonluqla bitirir: “Hazır sırası gəlmişkən, Bakıda üç ildən bəri nəşr olunan “Məktəb” jurnalı ilə bağlı oxucularımızdan soruşuruq: Əzizlərim! Siz bu jurnalı heç aldınız mı? Uşaqlarınıza oxutdunuz mu? “Yox” – de-səniz, niyəsini soruşarıq, çünki “Məktəb” jurnalı uşaqlar üçün ən faydalı bir jurnaldır. İ.Qaspiralı ədəbi-bədii, publisistik ir-sində, “Tərcüman”ında Qafqaz türklərinin, Azərbaycanın, onun müxtəlif bölgələrinin həyatına, M.F.Axundov, H.Məlikov, H.Mə-likova, S.Ə.Şirvani, Cəlal, Səid və Kamal Ünsizadə qardaşları, Ə.Ağaoğlu, Ə.Hüseynzadə, Ə.M.Topçubaşov, M.Ə.Rəsulzadə, M.C.Məmmədquluzadə, Məhəmməd Hadi, Nəriman Nərima-nov, Orucov qardaşları, Sultan Məcid Qənizadə, Həşim bəy Və-zirov, Xəlilbəy Xasməmmədov, Hüseynqulu xan, Zeynalabdin Tağıyev, Murtuza Muxtarov, Musa Nağıyev, Şəmsi Əsədullayev kimi tarixi simaların fəaliyyətinə diqqəti çəkmiş, yeri gəldik-cə onlardan bəhs etmiş, o nəşrlərində türk xalqlarını birlik və həmrəyliyə çağırırdı. İndi də öz aktuallığını qoruyub saxlayan “Dildə, fikirdə, işdə birlik!” şüarı ilə türk xalqları arasındakı birliyin əsas istiqamətlərini müəyyənləşdirmişdir. ♦

Abid Tahirli,
filologiya elmləri doktoru

26 avqust

**Azərbaycanın birinci xanımı, Heydər Əliyev Fondunun Prezidenti,
YUNESKO və İSESKO-nun xoşməramlı səfiri, millət vəkili
MEHRİBAN XANIM ƏLİYEVAnın doğum günüdür!**

Təbrik edirik!

O, yazıçı, ədəbiyyatşünas, Azərbaycanın Əməkdar elm xadimi, filologiya elmləri doktoru (1947), professor Mir Cəlal Paşayevin və görkəmli jurnalist, pedaqoq, Əməkdar elm xadimi Nəsir İmanquliyevin nəvəsidir.

Atası Arif Paşayev Azərbaycanın görkəmli alimi, pedaqoqu, ictimai xadim, Milli Elmlər Akademiyasının akademiki, Dövlət mükafatı laureatı, fizika-riyaziyyat elmləri doktoru, professordur. 1996-cı ildən indiyədək "Azərbaycan Hava Yolları" Dövlət Konserni Milli Aviasiya Akademiyasının rektorudur.

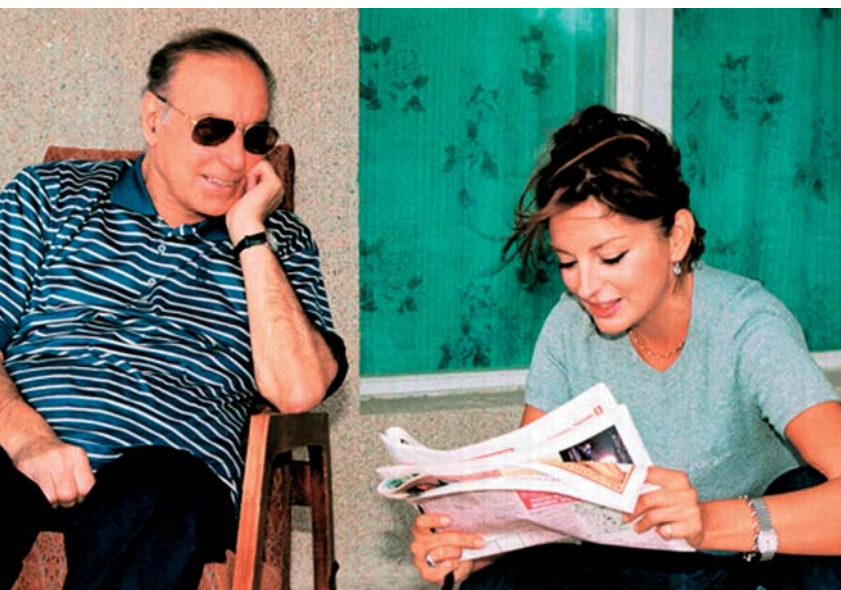
Anası Aida İmanquliyeva şərqşünas, ədəbiyyatşünas, təhqiqçi, tərcüməçi, filologiya elmləri doktoru, professordur. Aida İmanquliyeva Azərbaycanda ərəb ədəbiyyatı üzrə ilk elmlər doktoru, ilk professor – qadındır.

“**Ağlım kəsəndən bəri başqa alternativim olmayıb. Anam şərqşünas-alim idi. Azərbaycan Elmlər Akademiyasının Şərqşünaslıq İnstitutuna başçılıq etmişdir. Lakin məktəbi bitirdikdən sonra sənədlərini tibb institutuna vermişdi, çünki çox istəyirdi ki, həkim olsun. Nəyə görəsə valideynləri onu uzun müddət dilə tutmuşlar və nəticədə o, görkəmli filoloq olmuşdur. Bax onun bu baş tutmamış arzusu mənim seçimimi müəyyənləşdirmişdir. İxtisas seçimimə isə İlhamın anası – həkim-oftalmoloq Zərifə xanım təsir göstərmişdir**”.

Mehriban Əliyeva 1983-cü ildə İlham Əliyevlə ailə həyatı qurub. Leyla, Arzu və Heydər adlı üç övladı var. Həyat yoldaşı İlham Əliyev Mehriban xanımı belə xarakterizə edir:

“**Təbii ki, hər bir ana kimi, mənim də anam gəlin tapmağa çalışırdı. Amma Mehribanla tanış olanda özlüyümdə qərara aldım ki, bax, bu qız xoşuma gəlir. ...Əlbəttə, zahiri görünüş böyük rol oynayır. Amma onun daxili aləmindən gələn və indi də gəlməkdə olan mehribanlıq, yəqin ki, zahiri görkəmi ilə yanaşı, daha çox cəlb edirdi**”.

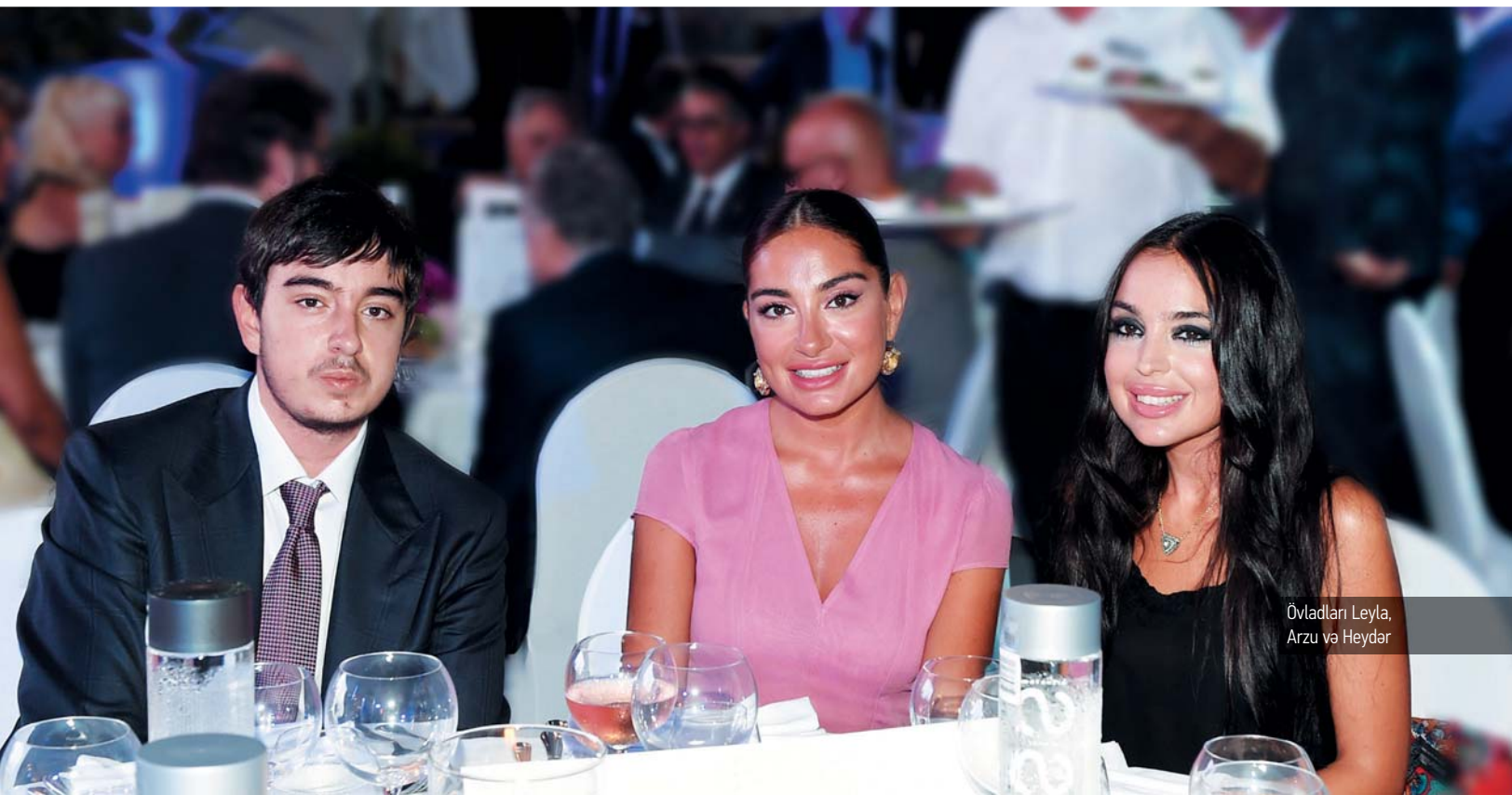

“Ailə mühitini müəyyənləşdirən amillər çoxdur, amma, yəqin ki, başlıcası bir ümumi dalğaya köklənən fikir və dəyərlərin birliyi. Bir-birinə son dərəcə diqqətli münasibət çox vacibdir. Əgər ailədə hər bir kəs özünün vacibliyini və əvəzilməzliyini duyursa, özünün müdafiə olunduğunu və sevildiyini hiss edirsə – bu, yalnız gələcək ailə səadətinin əsası deyil, həm də hər bir məqsədə çatmaq üçün möhkəm bir stimuldur”.

Mehriban xanımın ötən əsrin bütün mürəkkəbliklərinə baxmayaraq, öz ideallarına, mənəvi dəyərlərə, milli ənənələrə sadıq qalan Azərbaycan ziyalılarınin əhatəsində böyüməsi onun bir şəxsiyyət kimi formalaşmasına, ailə dəyərlərinə sadıq olmasına mühüm təsir göstərmiş. Sonradan onun milli ənənələrə bağlı olan digər bir ziyalı azərbaycanlı ailəsinə gəlin köçməsi, Heydər Əliyev və tibb elmləri doktoru, akademik Zərifə Əliyevanın gəlini olması bu keyfiyyətlərin daha da dərin kök atmasına təsir edib.

Nəvələrinin dünyaya gəlməsini son illər ərzində həyatının ən yaddaqalan hadisələri hesab edən Mehriban xanım onların doğulmasını həyatı dəyişən və həyata tamamilə fərqli baxmağa vadar edən möcüzə olduğunu bildirir. Daşdığı ictimai yükün ağırlığına, gərgin iş qrafikinə, çoxşaxəli fəaliyyətinə baxmayaraq, o, qayğıkeş övlad, həyat yoldaşı, ana və nənədir.

Övladları Leyla, Arzu və Heydər

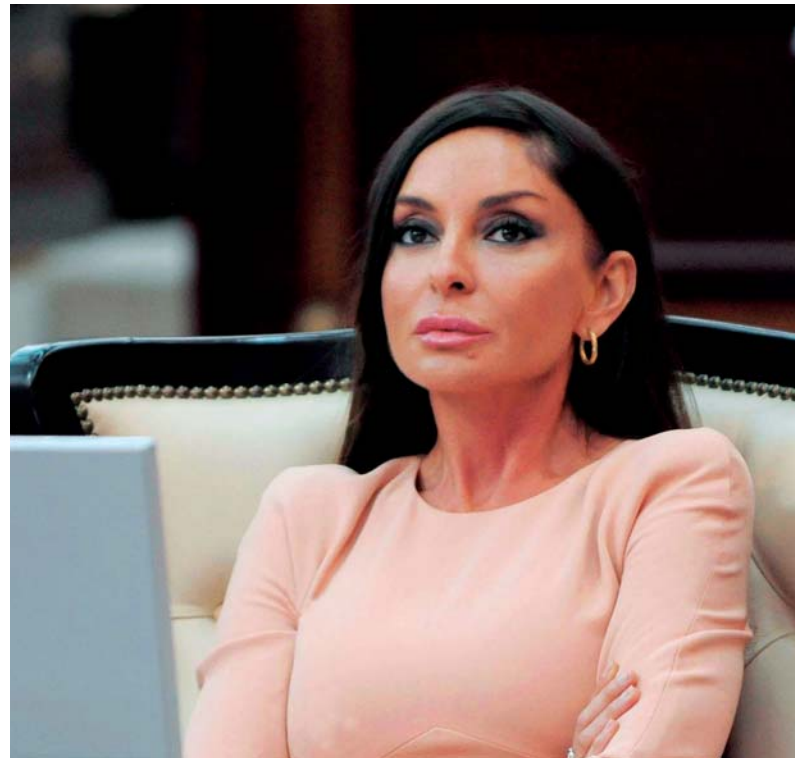
Azərbaycan Mədəniyyətinin Dostları Fondunu yaradarkən onun əsas məqsədi Azərbaycan mədəniyyətini təbliğ etmək, tanıtdırmaq idi.

Onillik fəaliyyəti dövrü ərzində Heydər Əliyev Fondu müxtəlif sahələri əhatə edən layihələri reallaşdırmağa, dünyanın nüfuzlu təşkilatları ilə əməkdaşlıq etməyə, möhtəşəm beynəlxalq konfrans və festivallar keçirməyə müvəffəq olmuşdur. Heydər Əliyev Fondunun həyata keçirdiyi layihələr həm Azərbaycanda, həm də onun hüdudlarından kənarda ictimaiyyət tərəfindən böyük rəğbətlə qarşılanır.

YUNESKO-nun baş direktoru
Koşiro Matsura

Azərbaycanın birinci xanımı Mehriban Əliyeva müxtəlif sahələrdə genişmiqyaslı və fədakar fəaliyyətinə görə bir çox beynəlxalq təşkilatlar, dövlətlər tərəfindən yüksək mükafatlara layiq görülüb. Mehriban Əliyeva YUNESKO və İSESKO-nun xoşməramlı səfirdir.

İSESKO-nun
baş direktoru
Əbdüləziz bin
Osman əl-Tüeycri

O, Milli Məclisin deputatı kimi fəaliyyətində əsl peşəkarlıq, siyasi yetkinlik nümunəsi göstərir.

“Siz mənə səs verməklə, sizin və balalarınızın ümidlərinin gerçəkləşməsinə səs vermisiniz” – deyən Mehriban Əliyeva öz fəaliyyəti ilə sübut etdi ki, əzmkarlıq, işləri düzgün qurmaq bacarığı olan yerdə həlli mümkünsüz sayıla biləcək heç bir problem yoxdur.

Onun yüksək təşkilatçılıq qabiliyyəti və beynəlxalq aləmdə artmaqda olan nüfuzu Beynəlxalq Gimnastika Federasiyasının bədii gimnastika üzrə dünya kubokunun "A" kateqoriyalı mərhələsinin (2003), Dünya kubokunun (2004), 27-ci Dünya çempionatının (2005), 23-cü (2007), 25-ci (2009) və 30-cu (2014) Avropa çempionatlarının Azərbaycanda keçirilməsinə dair qərarın qəbul olunmasında həlledici rol oynayıb.

“Fikrimcə, vəziyyətdən və statusundan asılı olmayaraq bu və ya digər rol oynamalı deyilsən və kimliyini saxlamağı bacarmalısan. Mən birinci xanım olmağımı, ilk növbədə, insanların bu və ya digər probleminin həlli üçün obyektiv fürsət kimi dəyərləndirirəm”.

Mehriban Əliyeva ictimai düşüncədə “bir çox sosial problemləri yalnız dövlət həll etməlidir” kimi stereotipi dəyişdirməyə cəhd etdi və cəmiyyətin bütün təbəqələrinin kənar müşahidəçi mövqeyindən konkret fəaliyyətə keçməsinə nail oldu.

“Hər şey bu və ya digər insanın öz vəzifələrinə nə dərəcədə ciddi yanaşmasından asılıdır. Aydın şəkildə dərk etmək lazımdır ki, müəyyən anda sən fərdi şəxsədən ictimai şəxsiyyətə çevrilirsən”.

“Həkimlik xüsusi peşədir. Bu, ruh və qəlb peşəsidir. Bu, dərddə şərik olmaq və şəfqət elmidir. Bu, insanların halına yanmaq, ehtiyacı olanlara əl uzatmaq peşəsidir. Bu, altruizmdir. Mənim həyatım elə gətirib ki, artıq çoxdandır öz peşəmlə məşğul olmuram. Amma fəaliyyətimin hər bir sahəsində, xüsusən də Heydər Əliyev Fondunun prezidenti vəzifəsində mən məhz bu prinsiplərə, bu əsas arxalanmağa çalışıram”.

“

“Sən artıq təkəcə özünü və ya öz ailəni yox, öz ölkəni təmsil edirsən. Bu barədə özünə hesabat verməli, sözlərində, qərarlarında, hərəkətlərində daha təmkinli olmalısən. Bu, çox məsuliyyətli yükdür...”

Qədim və zəngin tariximizin hər bir səhifəsində Azərbaycan qadınının müdrikliyi və qəhrəmanlığının parlaq nümunələri olub. Mehriban Əliyeva öz fəaliyyəti ilə Azərbaycanda qadın hərəkatını canlandıraraq onun tarixində yeni bir mərhələ açdı. ❖

Kino

Bu kino ki var...

Kinoekran...

Seans başlayana qədər – hələ “qəzavü-qədər”i yazılmamış ağappaq incəsənət alını...

Tamaşaçıya – “bir göz mənzili” obrazıyla ifadə etdiyimiz məsafələr seriyasından – ən yaxın, möcüzəvi, sehrli obyekt...

Makro-dairəvi Yer kürəmizin tarix boyu olmuşlarını, olanlarını, bəzən olacaqlarını öz mikro – “kvadrat”ında görk edən tilsimologiya, vizual seyro-sehroqrafiya, total auditoriya...

Bu il 117-ci ildönümünü qeyd etdiyimiz
Azərbaycan kinosu ötən müddətdə
özünəməxsus inkişaf yolu keçərək
xalqımızın mədəni-mənəvi həyatında
mühüm rol oynayıb

Bu il kino bayramımız Nizami Kino Mərkəzinin təşəbbüsü və Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyinin təşkilatçılığı ilə Kinomərkəzdə "Mahmud və Məryəm" filminin nümayişi keçirildi. "ASAN xidmət" mərkəzlərinin əməkdaşları və könüllülərin tamaşa etdikləri bu film Azərbaycan və Türkiyə kinematografçıları tərəfindən Xalq yazıçısı Elçin Əfəndiyevin ssenarisi əsasında çəkilib.

“ Film nümayişlərinin keçirilməsində əsas məqsəd gənclərə milli kinematografiyamızla ilgili meyillər aşılması, yerli filmlərdə açılan tarixi və sosial mövzuların təbliği, mədəniyyətin bu sahəsinə marağının daha da artırılmasıdır.

Bu aksiya müddətində "Asan xidmət" in əməkdaşları Mərkəzdə nümayiş olunan digər filmlərə endirimli qiymətlərlə baxmaq imkanı əldə ediblər.

2 avqust 1898-ci ildə Bakıda ilk kinosüjetlərin kütləvi nümayişi ilə əsas qoyulan bu tarix ulu öndərimiz – Prezident Heydər Əliyevin 2000-ci il dekabrın 18-də imzaladığı sərəncama əsasən, kino işçilərimizin peşə bayramına çevrilib. Azərbaycan Kinosu Günü ənənəvi olaraq bu il də təntənəli mərasim, yeni ekran əsərlərinin premyerası və milli kinematoqrafiyamıza dəstək aksiyası ilə qeyd olundu

Mədəniyyət və incəsənət xadimləri, habelə geniş kino ictimaiyyətinin iştirakı ilə Nizami Kino Mərkəzində baş tutan təntənəli mərasimdə əvvəlcə son dövrlərdə istehsal edilən filmlər və kino aləmindəki yenilikləri özündə əks etdirən videoçarxa baxıldı.

“ Videoçarxda ötən dövrün film təqdimatları, kinofestivallarda qazanılan uğurlar, yubiley gecələri, tanınmış kino mütəxəssislərinin ustad dərsləri əksini tapmışdı.

Sonra günün premyerası – C.Cabbarlı adına “Azərbaycanfilm” kinostudiyasında lentə alınan “4.1 Şəhər Motivləri” kinoalmanaxı haqda məlumat verildi. Almanax xarici ölkələrdə yaşayıb təhsil alan azərbaycanlı rejissorların çəkdiyi 5 qismetrajlı filməndən ibarət idi.

Mədəniyyət və turizm nazirinin müavini Ədalət Vəliyev kino işçilərini peşə bayramları münasibətilə təbrik edərək: *“bu gün ölkəmizdə mədəniyyətin bütün sahələri kimi, kino sahəsi də inkişaf edir, – dedi. – Ötən əsrin 90-cı illərinin əvvəllərində keçmiş SSRİ-nin digər respublikalarında olduğu kimi, Azərbaycanda da, kinematoqrafiya tənəzzülə uğramaq üzrə idi. Bu gün isə, həmin dövr heç olmayıb kimi, keçdiyimiz çətinlikləri unuduruq. Biz daim yaxşı rejissor, ssenari axtarışındayıq, filmlərimizin festivallarda az uğur qazanmasın-*

dan çox narahatıq. Amma bu işin içində olan insanlar üçün mənzərə daha fərqlidir. Əvvəlki onilliklərdən fərqli olaraq, son illərdə böyük nəticələr əldə edilib. Azərbaycan kinosunun soracağı dünyanın məşhur festivallarından gəlməyə başlayıb. Kino mərkəzləri yenidən qurulur, kino sənayesinin inkişafı üçün bütün istiqamətlərə yol açılır, istehsal mexanizmi müasirləşir. Bu gün nə qədər özəl studiyalar fəaliyyət göstərir, “Azərbaycanfilm” kinostudiyasının nəzdində əlavə studiyalar tam gücü ilə işləyir. Filmlərin festivallarda iştirakı, gənc rejissorlara, kino kadrlarına yaşıl işıq yandırılması, layihələrin ərsəyə gətirilməsi – bütün bunlar Azərbaycan kinosunun uğurları sırasındadır. 20-25 il əvvəl bizi dünyada daha çox incəsənətin digər növləri ilə tanıyırdılsa, bu gün filmlərimiz dünya kino bazarında yetərincə tanınmağa başlayıb. Ölkəmizdə keçirilən kinofestivallar, bura gələn xarici kino mütəxəssisləri, ustad dərsləri və s. kinomuzun yüksəlişindən xəbər verir. Eyni zamanda özəl kinoteatrların sayının artması kinoya olan maraqdan xəbər verir. Bu gün Azərbaycanda kinonun müxtəlif sahələri üzrə gənc mütəxəssislər, kino rəssamları, rejissor, qrim ustası və bəstəkarlar yetişir. Mədəniyyətin bu çətin sahəsi ilə məşğul olan sənət adamlarını bir daha təbrik edir, işlərində uğurlar arzulayıram”.

Azərbaycan Respublikası Kinematoqrafçılar İttifaqının sədri, Xalq artisti, professor Şəfiqə Məmmədova səhnəyə çıxaraq həmkarlarına təbriklərini çatdırdı. Azərbaycan kino sənəti sahəsində çalışan hər kəsə can sağlığı arzuladı. Bu il yubileyləri qeyd edilən kino xadimləri təltif olundular.

Əlamətdar gündə kino işçiləri içərisində ikiqat sevinc yaşayanlar da oldu; bir qrup kino mütəxəssisi Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin "Fəxri mədəniyyət işçisi" döş nişanı ilə təltif edildi. "Azərbaycanfilm" kinostudiyasının əməkdaşları – kinooperator Tərlan Babayev, çəkiliş hazırlıq sexinin rəisi Əziz Məmmədov, Dövlət Film Fondunun baş mühəndisi Afaq Allahverdiyeva, filmlərin bərpası üzrə baş mütəxəssis Tamilla Muxtarova, "Azanfilm" studiyasının rejissor-animatoru

Aleksandra Şirinova və "Vətən" kinoteatrının videomühəndisi Məmməd Kərimovun bayram sevincinə sevinc qatıldı.

Peşə bayramı münasibətilə, mədəniyyət və turizm nazirinin əmrinə əsasən, bir qrup kino veteranı da mükafatlandırıldı. Mükafatlandırılanlar sırasında "Azərbaycanfilm" kinostudiyasının, "Salnamə" və "Mozalan" studiyalarının, Dövlət Film Fondunun, Nizami Kino Mərkəzinin əməkdaşları da vardı.

"4.1 Şəhər Motivləri"

Kino işçilərinin peşə bayramı bu il də yeni ekran əsərinin premyerası ilə yadda qaldı. Mərasimdə beş qısametrajlı filmdən ibarət "4.1 Şəhər Motivləri" kinoalmanaxının təqdimatı oldu. (Redaktoru Yusif Şeyxov, prodüserləri Müşfiq Hətəmov və İradə Bağırzadə, layihənin quruluşçu rəssamı Rafiq Nəsirov, icraçı prodüseri Azər Quliyev) Almanaxa "Qonşu qadın" (rejissor Anar Abbasov, operator Aleksey Şepilev), "Kədərım" (rejissor Rəfət Həsənov, operator Mixail Benkin) "Yuxarıda və aşağıda" (rejissor Teymur İsmayılov, operator Nadir Mehdiyev), "Dmitrov küçəsi 86" (rejissor Cəfər Axundzadə, operator Əlişir Həmid Xocayev) və "Zabit şərəfi" (rejissor Vüqar İslamzadə, operator Cabir Əliyev) qısametrajlı filmlər daxildir.

Təltifetmə mərasimindən sonra kinoalmanaxın yaradıcı heyəti – layihənin prodüseri İradə Bağırzadə kinoalmanaxa daxil olan filmləri xaricdə təhsil alan beş gənc azərbaycanlı rejissorun lentə aldığını dedi. Bu, onların debüt filmləridir. İradə xanım çəkilişdə əməyi keçən hər kəsə təşəkkürünü bildirdi. Daha sonra rejissorlar çəkiliş prosesindən söz açdılar, ərsəyə gətirdikləri ilk işlərindən məmnun olduqlarını bildirdilər.

Filmlərdə çəkilən aktyorlardan Əbdül Mahmudov, Zemfira Sadıqova, Cavanşir Hədiyev və başqaları tamaşaçı ilə təəssüratlarını bölüşdülər.

"Kədərım"

"Yuxarıda və aşağıda"

"Dmitriyev küçəsi 86"

"Qonşu qadın"

"Zabit şərəfi"

REJISSORLAR:

ANAR ABBASOV
RÜFƏT HƏSƏNOV
TEYMUR ISMAYILOV
CƏFƏR AXUNDZADƏ
VÜQAR ISLAMZADƏ

PRODUSERLƏR:

MUŞFIQ HƏTƏMOV
İRADƏ BAĞIRZADƏ

ŞƏHƏR MOTİVLƏRİ 4.1

Kino aləmində nə var, nə yox?

“Kino üçün peşəkar ssenarilər yazmağı bacaranlar azdır”

Azərbaycan Kinosu Günü ərəfəsində işlərin qızğın çağında firsət tapıb Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin Kinematografiya şöbəsinin müdiri **Cahangir Məmmədov**la həmsöhbət ola bildik.

– **Cahangir müəllim, öncə bir neçə kəlmə kinoçuların peşə bayramı barədə...**

– Ondan başlayım ki, ölkədə kino prosesi davam edir: kinoya yeni insanlar qatılır, yeni filmlər çəkilir, ssenarilər yazılır, prodüser və rejissorlar yeni layihələr hazırlayırlar, kinoteatrların repertuarları yenilənir, tamaşaçılar kinoya gedir və nəhayət yaradıcılıqla bayramlaşma arasında bir əlaqə yaranır. Konkret olaraq 2 avqust Kino Günündən danışsaq, həmin gün təntənəli gecənin iştirakçılarına təqdim edilən 5 novelladan ibarət “Şəhər Motivləri” adlı kinoalmanax fikrimizcə, uğurlu alınıb və “Azərbaycanfilm” kinostudiyası bu layihə – istiqaməti davam etdirmək qərarına gəlib. Artıq gənc kinematografçıların iştirakı ilə “Motivlər-2” şərti adlı ikinci almanax istehsal olunur.

– **Kino sahəsinin hazırkı inkişaf səviyyəsi, yeni filmlərdən gözləntiniz özünü doğruldurmu?**

– Bu sualı birmənalı cavablandırmaq çətindir. Bir tərəfdən, filmlərimiz beynəlxalq kinofestivallarda iştirak edir, 5 qitəni əhatə edən 60-dan çox beynəlxalq festivalın proqramlarına daxil edilir, bədii filmlərimiz ilk dəfə Kann və Venesiya kimi ən nüfuzlu kino festivallarının müsabiqə nümayişinə seçilir, (onlardan biri – vətənpərvərlik mövzulu Qarabağ müharibəsindən bəhs edən “Yarımçıq xatirələr” filminin təqdimatı Nizami Kino Mərkəzində uğurla keçirilib və gənc rejissorlarla ciddi işlər görülür, ssenari müsabiqələri keçirilir, “Debüt” studiyası tam gücü ilə fəaliyyət göstərir, xarici mütəxəssislərin iştirakı ilə ustad dərsləri təşkil edilir, “Azərbaycanfilm”də istehsal prosesi daha da dəqiqləşdirilir, Azərbaycanda çəkilişləri həyata keçirmək istəyən bir çox xarici şirkətlərin fasiləsiz işi təmin edilir. Digər tərəfdən, işə yaradıcı kadrların – xüsusilə, yüksək ixtisaslı ssenarist, rejissor

və operatorlar çatışmazlığı ilə üz-üzəyik. Maddi-texniki baza ilə problem mövcuddur ki, nəticədə kinoçəkiliş avadanlıqlarının icarəsinə böyük vəsait sərf olunur. Lakin ən əsası odur ki, məsələlər tədricən öz həllini tapır və biz əminik ki, kinematografiyamız bizi maraqlı işlərlə hələ çox sevindirəcək. Əlbəttə, hər çəkilən filmdən uğur gözləmək mümkün deyil, heç yerdə və heç vaxt belə olmayıb və yaqın ki, olmayacaq da. İstədiyimiz səviyyəni saxlamaq heç də hər zaman nəsiib olmur. Bu, təbii prosesdir.

– **Kinonun vergidən azad olunması ilə bağlı müzakirə olunan məsələ nə yerdədir? Əgər bu baş tutarsa, hansı irəliləyiş gözlənilir?**

– Burada söhbət konkret olaraq 3 ildən 5 ilədək kinematografiyaya dəstəkdən gedir. Bu müddətə biz kinonun əlavə dəyər ver-gisindən, kinoçəkiliş avadanlıqlarının və kinoplyonkaların idxalının gömrük rüsumundan azad olunmasını təklif edirik. Bu müddət ərzində kino istehsalçıları öz maddi-texniki bazasını möhkəmləndirə, dövriyyə vəsaitlərini artırabilirlər. Bu işə yeni layihələr, yeni filmlər, yeni adlar deməkdir. “Kinematografiya haqqında” yeni Qanun layihəsi Milli Məclisə təqdim olunub. Və biz bu sənədə rəy verəcək hər kəsin ədalətli münasibətinə ümid edirik.

– **Ssenarilər necə seçilir? Müəllif – studiya tərəfləri arasında sovet dövrünə məxsus “qapalı bazar” mövcuddurmu və indiyə qədər “naməlum” qalmış müəlliflər də prosesə qatıla bilmir?**

– “Bazar” ifadəsi mənə o qədər də aydın deyil. Əgər siz bu və ya digər ssenarinin seçilməsindəki məxvi “minnətdarlıq”ı nəzərdə tutursunuzsa, bu, yoxdur. Materialın seçilməsi sistemi şəffafdır. Bunu öz sahəsində kifayət qədər nüfuzlu yaradıcı mütəxəssislərdən ibarət Məşvərət Şurası həll edir. Nazirlikdə təsdiqlənən materiallar həmin Şura tərəfindən seçilir. Kino yazarları dairəsinin qapalılığı ilə bağlı sualınıza gəlincə, belə dairə nəinki mövcud deyil. Hətta ola da bilməz, çünki bizdə kino üçün peşəkar ssenarilər yazmağı bacaran insanlar çatışmır. Buna görə biz onların axtarışındayıq, hər zaman ssenari müsabiqəsi keçiririk, xaricdən müəlliflər cəlb etmək məcburiyyətindəyik. Bu səbəbdən hansısa ssenaridə onun inkişafı üçün bir ipucu olduqda, dərhal qeydə alınır və müəllifi ilə onun materialı üzərində fərdi iş aparılır. Biri-birinin ardınca kinodramaturgiyanın “şah əsəri”ni yaradacağını güman edən bir çox həvəskar yazarlar da mövcuddur. Məhz elələri əmindirlər ki, onları sadəcə olaraq, həmin “əlçatmaz dairə”yə buraxmırlar...

– **Bəzən rejissorlar azadlıq sərhədlərinin daralmasından şikayətlənirlər. Bu, “senzura”dır mı?**

– Baxır yanaşmaya... Əgər biz dövlət sifarişi ilə film çəkirsə, o zaman sifarişçinin istəyini nəzərə almamaq olmaz. Və bəziləri bunu senzura adlandırırsa, düzgün deyil. Tutaq ki, siz təmir zamanı usta-ya divarları boz rəngdə boyamağı tapşırırsınız, bəs nə üçün kimsə fikirləşir ki, bunu kinoda etmək olmaz? Yalnız hər hansı rejissor və prodüserin digər mənbələrin vəsaiti hesabına çəkdiyi filmə bizim tərəfimizdən Filmlərin Dövlət Reyestrində qeydiyyatla alınıb yayım hüququ verilmədiyi halda qanun pozuntusundan danışmaq olar. Senzura ölkəmizdə qanunla ləğv edilib.

– **Kinostudiyada aparılan islahatlar barədə?**

– “Azərbaycanfilm” kinostudiyasında kino istehsalı prosesində

ciddi dəyişikliklər etmək zərurəti çoxdan yaranmışdı. İki il öncə həyata keçirilən kadr dəyişikliyi nəhayət bu işə başlamağa imkan yaratdı. Müşfiq Hətəmov dəqiq istehsal mexanizmini yoluna qoymaqla studiyanın bütün texnoloji bölmələrinin ahəngdar işləməsinə, maliyyə intizamının güclənməsinə, kadrların məsuliyyətinin artmasına, işçilərin əmək haqlarının artırılmasına və s. nail oldu. Eyni zamanda, burada vəsaitə əhəmiyyətli qənaət edilərək yeni layihələrin həyata keçirilməsinə yönəldilir.

– Yeni filmlərin telekanallarda nümayişi fikrimcə, qənaət-bəxş deyil...

– Hər hansı filmin təqdimatından dərhal sonra televiziya ekranlarına çıxarmaq olmaz. Bu, dünyəvi təcrübədir. Nizami Kino Mərkəzi filmi göstərməlidir və digər kinoteatrlar istədikləri halda onu öz repertuarlarına daxil edə bilərlər. Filmlərin kinofestivallarla bağlı öz qaydaları var: filmin festivalda iştirakdan öncə televiziya kanallarında nümayişi məqbul sayılır.

– Növbəti ilə nə kimi layihələr var?

– Çingiz Abdullayevin “Quba kapriçiosu” romanının motivləri əsasında rejissor Yavər Rzayevin “Xeyir ilə Şərin rəqsi” filminin istehsalı başa çatmaq üzrədir. Mirsadiq Ağazadə romantik komediya janrında “Eviniz abad” şərti adlı bədii filmin istehsalına başlamalıdır. Artıq neçə ildir ki, istehsal və təşkilati məsələlər səbəbindən başa çatdırılmamış “Qırmızı bağ” müştərək filmini yekunlaşdırmaq mümkün olmayıb. İndi nəhayət bütün təşkilati məsələlər həll edilib və Mirbala Səlimli öz filminin final mərhələsi üzərində işləməyə başlaya biləcək. Kamran Şahmərdan Elçinin eyniadlı əsəri əsasında gürcü kinematografçıları ilə lentə aldığı “Qatil” filmi üzərində işləri başa çatdırıb. Adlarını hələ ki açıqlamaq istəmədiyim daha bir neçə tammetrajlı film layihələri mövcuddur.

– Bəzən kinematografçılarımızın “çəkilişlərə xarici mütəxəssislər, aktyorlar, operatorlar dəvət edilir və bizim mütəxəs-

slər kənarda qalır” kimi fikirləri ilə rastlaşırıq...

– Belə bir əhvalat danışılır: bir gün bir rejissor kinostudiyanın direktoru Ədil İsgəndərovun yanına gəlir və deyir ki, öz yeni filmində rollara Gürcüstan, Özbəkistan və Rusiyadan aktyorlar dəvət etmək istəyir. Ədil müəllim cavabında deyir: “Bəlkə mən rejissoru da Moskvadan dəvət edim?” İlk baxışdan hər şey düzdür və bu əhvalat sizin dediyiniz insanların narazılığını təsdiqləyir. İndi isə vəziyyətə o vaxtdan 50 il sonrakı baxış bucağından nəzər salaq. İndi biz başqa mühitdə yaşayırıq. Hazırda film bir studiyanın texniki və yaradıcı gücü ilə çəkilirsə, bu artıq filmin dəyərini artıran amil kimi qəbul olunmur. “Birgə kino istehsalı haqqında” Beynəlxalq Konvensiya mövcuddur. Yeri gəlmişkən, Azərbaycan da həmin Konvensiyanı imzalayıb. Birgə istehsalın hansı fayda gətirdiyi barədə çox danışılıb, bu, kinoprokat sahəsinin, maliyyə, texniki, yaradıcı imkanların genişlənməsi deməkdir.

– Totalım, bir rejissor İtaliyadan hansısa operatorun bir neçə filminə baxır və düşünür ki, onun filmi üçün tələb olunan vizual xətti məhz həmin adam qura bilər...

– Müasir kino aləmində hər şey bir-birinə sıx bağlıdır və bu proses getdikcə sürətlənməkdədir. Titrlərdə prodüserlərin əcnəbi çəkiliş qrupu üzvlərinin, ifaçıların və s. göstərilməməsi xaricdə qəribə qarşılanır. Demirəm ki, bizdə bu, hələ lazımı səviyyəli mütəxəssislərin çatışmazlığından irəli gəlir və qabaqcadan etiraz görürəm: nəyə görə hazırlamırsınız, oxutmursunuz? Oxuduruq. Mədəniyyət və İncəsənət Universitetində kinematografiyanın bütün əsas ixtisasları üzrə mütəxəssis hazırlığı aparılır. Həmçinin nazirlik gəncləri xaricə təhsil almağa göndərir, öncə dediyim bir çox digər lazımı işləri həyata keçirir. Buna baxmayaraq, sabah kinostudiya direktorunun otağına gəlib “mən xaricdən öz filmim üçün operator, səs rejissoru, rəssam tapmışam” deyən rejissor tapılacaq və onun təklifini qulaqardına vurmaq olmayacaq...

“Qırmızı bağ”

“Xeyir ilə Şərin rəqsi”

“Yarımçıq xatirələr”

“Kinematografiya sahəsində iki böyük tədbirimiz var: “Turizm filmləri festivalı” və “İdman filmləri festivalı”. Bu il Birinci Avropa Oyunları ərəfəsində Milli Olimpiya Komitəsi, Gənclər və İdman Nazirliyinin tərəfdaşlığı ilə ikinci “Turizm filmləri festivalı”nı keçirdik.

Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin Kinematografiya şöbəsinin böyük məsləhətçisi **Almaz Sultanzada**:

– Hər il bizim “Azərbaycanfilm” kinostudiyası da daxil olmaqla, bütün dövlət studiyalarında, “Səhnə” və “Yaddaş”da çəkilən filmlərin təbliği istiqamətində bir sıra işlər görülür. Həm sənədli, həm də bədii filmlərin premyeraları və geniş təqdimatlar təşkil olunur.

Bu il 11 filmin premyerası baş tutub. Biz heç də bütün filmlərin təqdimatını keçirmirik; Azərbaycan tarixində, mədəniyyətində ən vacib hadisələri özündə əks etdirən filmlər ön planda olur. Əlamətdar günlər ərəfəsində tədbirlər, premyeralar, görüşlər keçirilir.

Son illər “Milli qəhrəmanlar” layihəsi ilə bağlı sənədli filmlər həftəsi də maraqlı olub. Bu ilin noyabrında həmin filmlərin bütün regionlarımızda nümayişini planlaşdırmışıq. Vətənpərvərlik hissləri aşılaraq bu layihənin nümunələrinə baxan gənclər, ahlı insanlar, zabıtlar, yüksək çinli hərbiçilər belə bəzən göz yaşlarını saxlaya bilmirlər.

Bu işdə bizə Milli Olimpiya Komitəsinin vitse-prezidenti Çingiz Hüseynzadə kömək etdi. Olimpiya Komitəsinin Baş Assambleyasının ən yüksək rütbəli nümayəndələri festivalın qonaqları oldular. Tədbirdə bir çox məşhur idmançılar da iştirak etdi. Tanınmış qılıncoynadan İlqar Məmmədov haqqında film Qran-Priyə layiq görüldü. Qonaqlar üçün hazırlanmış proqram çərçivəsində onlar Bakı ilə yaxından tanış oldular, paytaxtımızın qeyri-adi mənzərələrini sevdilər. Artıq 5 ildir ki, Kənddə Azərbaycan pavilyonu qurulur və filmlərimiz təbliğ olunur.

Bu il Milanda “Ekspo 2015” sərgisi keçirildi və Azərbaycanın gözəl pavilyonu açıldı. Bu sərgiyə bizim töhfəmiz Şamil Nəcəfzadənin “Azərbaycan mətbəxi: dad-sonrası dad” filmi oldu. Filmlərimizi bir çox beynəlxalq festivallara göndəririk. Bu il ilk dəfə Tacik filmləri günləri keçirdik. Tacikistanda ilin sonuna qədər Azərbaycan filmləri həftəsi keçiriləcək. Bir sözlə, filmlərimizin təbliği üçün əlimizdən gələni edirik.

Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi Kinematografiya şöbəsinin sektor müdürü **Yusif Şeyxov**:

- Bu il bir sıra filmlər üzərində işlər aparılıb. Bunların sırasına bədii, sənədli, cizgi filmləri daxildir.

Gənclərlə iş istiqamətində bu il həyata keçirilən istiqamətlərdən bəhs etmək istərdim. Azərbaycan Milli Kino Günündə "4.1 Şəhər Motivləri" adlı kinoalmanaxın təqdimatı oldu. Bu layihə müxtəlif ölkələrdə yaşayan və təhsil alan beş gənc rejissora məxsusdur. Bunun ardınca C.Cabbarlı adına "Azərbaycanfilm" kinostudiyasında lentə alınan şərti adı "Motivləri-2" kinoalmanaxının hazırlanmasına start verilib. Artıq bunlardan ikisi çəkilib, ikisi üzərində isə işlər gedir.

“Bizim “Debüt” studiyamızda da 5 süjetdən ibarət almanax çəkilib. Beləliklə, beş gənc rejissor özünün ilk bədii qısametrajlı filmi çəkir. Bundan başqa, bu ilin layihələri sırasına Polşa Kinologistika Akademiyasının köməyi və “Azanfilm”in tərəfdaşlığı ilə Bakıda “Bakı - səhərdən günbatana” filmi çəkildi. Bu, böyük bir layihə idi və onun əsasında 12 rejissor 18 bədii sənədli süjet çəkmiş oldu.

Gənclərlə iş mövzusunda toxunarkən fəxrlə deyə bilərik ki, nəticələr əldə olunur. Söhbət ondan gedir ki, rejissor kadrlarımız çatışmır. Bizim məqsədimiz onların içindən ən bacarıqlılarını, istedadlılarını seçməkdir. Xaricdə təhsil alan tələbələrə nazirlik və ya "Azərbaycanfilm" kinostudiyası dəstək göstərir. Onların arasında animatorlar, rejissorlar, quruluşçu rejissorlar, səs rejissorları da var. ♦

Mədəniyyət.AZ

AZƏRBAYCAN KİNOSUNUN İLK SƏHİFƏLƏRİ

“XIX və XX əsrlərin ən böyük kəşflərindən olan, insan zəkasının ən müxtəlif sahələrini özündə birləşdirib sintetik bir sənət kimi təşəkkül tapmış kino – cəmiyyət, texnika, sənaye və iqtisadiyyatla əlaqəli şəkildə inkişaf etmiş, bugünkü böyük şəkllə düşmüşdür

"İsmət", 1934,
rejissor M.Mikayilov

"Kəndlilər", 1939,
rejissor S.Mərdanov

"O olmasın, bu olsun", 1956,
rejissor H.Seyidzadə

"Kölgələr süfünür",
1939, rejissor S.Mərdanov

Sintez uzunmüddətli prosesdir. Başlığında "səssiz"lik dövrü yaşamaqlı olan kino, sonralar o səsin gəlişilə danışmış, illər keçdikcə ən mürəkkəb texniki və bədii imkanlara malik böyük ekran sənətinə çevrilmişdir.

Dünya kino sənətinin ayrılmaz bir hissəsi olan Azərbaycan kinematografiyası bu il 117 yaşını qeyd edir ki, sovet dövründə bu tarix 2 dəfə dəyişdirilmişdir. Belə ki, keçmiş SSRİ-də bütün millətlər üçün

bir kino tarixi mövcud idi: 27 avqust 1919-cu il. Həmin gün sovet hökumətinin başçısı V.İ.Lenin Rusiyada kinematografiya və fotoqrafiya müəssisələrinin milliləşdirilməsi üçün dekret imzalamış və bu tarix uzun illər sovet kinosunun yaranması günü kimi geniş şəkildə bayram edilmişdir. Bakıda çəkilib 1916-cı il mayın 14-də ekranlara buraxılmış iki seriyalı "Neft və milyonlar səltənətində" bədii filminin 60 illiyi münasibətilə Azərbaycan KP MK-nın I katibi H.Əliyevin sə-

rəncamı ilə həmin tarix kino işçilərinin peşə bayramı günü kimi qeyd edilməyə başladı.

Kino bayramının qeyd olunduğu gün respublikanın rəhbəri H.Əliyev belə bir söz demişdi: “Əgər kino mütəxəssisləri tədqiqat işlərində bir qədər də dərinə getmiş olsalar, bəlkə də bizim kinomuzun tarixi daha böyükdür”. Ulu öndərimiz H.Əliyevin bu tapşırığı yalnız Azərbaycan ikinci dəfə müstəqillik əldə edəndən sonra reallaşdı.

Respublikamızda kinematografçılar Azərbaycan kinosunun 80 illiyinə hazırlaşdıqları bir vaxtda bu sətirlərin müəllifi kütləvi informasiya vasitələrinə müsahibələrində bəyan etdi ki, Azərbaycan kinosunun yaşı 80 deyil, 98-dir! Bu, müəyyən dairələrdə, (o cümlədən bir qisim kino işçiləri arasında) çəşqınlıq yaratsa da, faktlar öz sözünü dedi.

Tədqiqatlar göstərir ki, ilk dəfə Fransada yaradılmış kino az bir vaxt ərzində dünyanın müxtəlif ölkələrinə, o cümlədən Azərbaycana da gəlib çıxmışdır. XIX əsrin sonlarında Bakıda nəinki filmlər göstərilmiş, hətta bu filmləri çəkən və göstərən aparatlar satışda olmuşdur. Məsələn, 1898-ci ilin martında Adolf Veysin keçirdiyi auksionda digər mallarla yanaşı, sinematograf da olmuşdur.

Maraqlıdır ki, dünya kinosu Fransada 1895-ci il dekabrın 28-də kinonun çəkilişi ilə deyil (çəkilişlər hələ həmin ilin martında aparılmışdır), kütləvi nümayiş ilə yaranmışdır. Bu, eynilə Rusiya kinosuna da aiddir; orada (1896-cı ilin mayında Fransanın “Qomon” firması filmlərinin nümayiş etdirilməsi ilə) kinonun 100 illik yubileyi 1996-cı ilin mayında keçirilmişdir. Azərbaycanda da ilk dəfə filmlər (xarici filmlər – A.K.) 1896-cı ilin II yarısından sonra göstərilmişdir. Amma Azərbaycanda kinonun yaranma tarixi fotoqraf-kinooperator A.M.Mişonun 1898-ci ildə Bakı həyatından çəkdiyi filmlərin avqustun 2-də nümayişlə başlamışdır.

Kinooperator, fotoqraf, nəşir, jurnalist, Paris Milli Akademiyasının üzvü (fotoqrafiya sahəsi üzrə) A.M.Mişon heç də fransız deyil, ukraynalıdır. O, 1858-ci ildə anadan olmuş, çox gənc yaşlarından, (1879) ailəsilə Xarkov quberniyası İzyum qəzasının Slavyansk şəhərindən Bakıya köçmüşdür.

Aleksandr Mixayloviç əvvəlcə realni məktəbdə ilk dəfə “proyeksiya fonarı”nın köməklili ilə mühazirələr oxumuş, fotoqrafiya üzrə təcrübələr aparmış, Bakının Mixaylov küçəsində (indiki Əziz Əliyev) açdığı şəxsi fotoatlyedən, sonralar kiçik kinolaboratoriya kimi də istifadə etmişdir. 1891-ci ildə “Bakı foto həvəskarları dərnəyi”ni təsis edib, əvvəlcə katibi, 1897-ci ildə sədri seçilmişdi. A.M.Mişonun rəhbərliyi altında “Bakı şəhərinin illik məcmuəsi” nəşr edilmiş, o, bir neçə diapozitiv, o cümlədən “Unudulmaz padşah, imperator III Aleksandrın həyatının son günləri”ni hazırlamışdır. 1893-cü ilin sonunda nəşriyyatın nəzdində oxu zalını açmışdır.

Elmi-təcrübi biliklərin qızgın təbliğatçısı olan A.Mixayloviç 1879-cu ildən başlayaraq, təxminən, 1905-ci ilə qədər Bakı mənzərələrinin, neftin çıxarılması və emalının, mədənlərdə baş verən dəhşətli yanğınların fotosəkillərini çəkmişdir. Azərbaycan Dövlət Arxivində saxlanılan fotosəkillərinin neqativləri təsdiq edir ki, hər şeylə maraqlanan bu adam ağır ştativli qutular, foto və kino aparatları çiyinin-

də bütün mühüm fakt və olayları çəkmiş, tarix üçün unikal kinoizlər yadigar qoyub getmişdir.

Dünya kinosu yaranandan sonra, yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, Lümyer qardaşlarının sinematografi 1896-cı ilin II yarısında Bakıya gətirilmiş, müxtəlif vaxtlarda, o cümlədən 1898-ci il yanvarın 8-də milyonçu Z.A.Tağıyevə məxsus evdə, “Bakinskoe Obşestvennoe Sobranie” zalında ehtiyacı olan şagirdlərə “Yardım Cəmiyyəti”nin xeyrinə keçirilən gecədə “canlandırılmış fotosəkillər” nümayiş etdirilmişdir. Həmin axşam sehrli fənərlər və gözəl şəkilləri olan stereoskoplar da satılmışdır.

Bir il sonra noyabrın 27-də “Kaspi” qəzetində “Yeni kəşflərin tətbiqi” məqaləsində kinematografin böyük gələcəyindən xəbər verən H.B.Zərdabi yazacaqdı: “...Çimən adamların kinematografda təsviri yəqin həmişə məlumdur. Hal-hazırda bizim əlimizdə oyuncaq cihaz-kinematograf var: bu cihaz insan həyatını və heyvanların ən mürəkkəb həyat təzahürlərini tam təkmilləşdirilmiş və həqiqətə uyğun şəkildə hərəkətdə göstərir... Bu cihaz bu yaxınlara kimi ibtidai vəziyyətdə idi və stereoskop adını almış oyuncağa oxşayırdı. Elə indi də bir çox optik mağazalarda onu tapmaq olar...”

“Kaspi” qəzetinin 1898-ci il 17 iyun tarixli nömrəsində dərc edilmiş informasiyada xəbər verilir ki, “Bakı foto dərnəyi” xeyriyyəçilik məqsədilə mayın 31-də Mixaylov bağında (indiki Filarmoniya baği) xalq gəzintisi təşkil etmiş, yığılan pulların yarısı məhsul qıtlığından zərər çəkənlərə, qalanı isə dərnəyin inkişafına sərf olunmuşdur.

Burada bir cəhətə diqqət yetirmək lazımdır ki, dərnəyin inkişafına sərf olunan pulun 20 manatı xalq gəzintisi zamanı bağda qurulmuş sinematografin işləməsi üçün lazım olan elektrik xətlərinin alınmasına xərclənmişdir. Xeyriyyəçilik məqsədilə təşkil olunmuş xalq gəzintisi zamanı baxılırlara filmlər göstərilmişdir.

Bu tədbir “Şəhər bağında xalq gəzintisi” adı altında lentə alınmış (deməli, mayın 31-də Bakıda ilk kino çəkilişləri aparılmışdır), Bakı həyatından bəhs edən “Qatarın dəmiryol vağzalına daxil olması”, “Qafqaz və Merkuri” Cəmiyyətinə məxsus paroxodun limandan yola düşməsi” və “Bazar küçəsi sübh çağı” adlı daha üç kinosüjetlə birgə 1898-ci il iyunun 21-də Vasil-Vyatskinin teatr-sirkində nümayiş etdirilmişdir.

Sonuncu filmdə Bakının “Bazarnıy” deyilən küçəsində (indiki Azərbaycan prospekti) şəhər erkən dükənlərin açılmasından, bura araba, ulaq və dəvə ilə ərzaq və sənaye mallarının gətirilməsindən, sübh tezdən başlanan qızgın alış-verişindən bəhs olunur.

Filmlərin çəkilişi və nümayişi nəinki Azərbaycan, həm də dünya kino tarixində tamamilə yeni bir hadisə olduğu üçün, fotoqraf A.M.Mişon (ilk illərdə kinooperatorlara da fotoqraf deyirdilər) risq etməməyi qərara almış və bu kino baxışına daha çox tamaşaçı cəlb etmək məqsədilə öz sinematografını o vaxt Bakıda gastrola olan gözəbəğlayıcı artist, professor İoqan Ştrausla birgə seansda göstərmişdir.

Tamaşaçıların ilk dəfə ekranda şəhər bağında baxılırların necə istirahət etməsini, qatarın üstülədə-tüstülədə Bakı dəmiryol vağzalına

na daxil olmasını, paroxodun ağ köpüklü dalğaları yararaq limandan ağır-ağır necə uzaqlaşdığını, şəhər yuxudan oyanmamış qaynar Bazar küçəsində adamların qızgın alver etməsini öz gözləri ilə görüb heyrləndiklərini təsəvvür etmək o qədər də çətin deyil. Bu gün bizimçün adi görünən bu mənzərələr o vaxtlar aqlasığmaz sensasiya adlandırılırdı...

A.M.Mişon bütün bunlardan əlavə, 1898-ci ilin mayında kişi gimnaziyası koloniyasında çıxışların bir neçə anını da lentə almış ("Kaspi" qəzeti, 6 iyun 1898-ci il) və yayda nümayiş etdirilmiş kinoxronikadan əldə olunan vəsaitin bir hissəsi koloniyanın xeyrinə sərf olunmuşdur.

"Kaspi" qəzetində (10 oktyabr 1898) dərc olunmuş bir elanda filmlərin nümayişi üçün istifadə olunan Lümyer qardaşlarının kinematoqrafı haqqında da məlumat verilir. Deyilir ki, fotoqraf A.M.Mişonun göstərdiyi kinematoqraf Rusiyada yeganə aparatdır. Bu aparat hərəkət edən şəkillər çəkir və təsvirləri səhnədə 5 sajn böyüklüyündə canlandırır (1 sajn 3 arşına və ya 2,134 metrə bərabər uzunluq ölçüsüdür – A.K.).

"Kaspi"-nin həmin il iyulun 25-də dərc etdiyi "Buxara əmirinin gəlməsi" adlı informasiyasında xəbər verilir ki, iyulun 24-də əlahəzrət Buxara əmiri Seyid Mir Əbdül xan sürət qatarı ilə Bakıya gəlmiş, vağzalda onu orkestr və şəhərin adlı-sanlı adamları qarşılamışlar. Əlahəzrət karetdə kazaklardan ibarət mühafizə dəstəsinin əhatəsində Z.A.Tağıyevin mənzilinə getmişdir.

Üç gün sonra (28 iyul) həmin qəzetdə çap olunmuş daha iki informasiya da kinematoqrafla bağlıdır. "Buxara əmirinin yola düşməsi" informasiyasında deyilir: "İyulun 27-də əmir "Velikiy knyaz Aleksey" paroxodunda Krasnovodskaya yola düşmüşdür. Paroxod yola düşməzdən əvvəl "Qafqaz və Merkuri" limanına xeyli adam toplaşmışdı. Əlahəzrəti çoxlu rəis yola salırdı. Limanda daim orkestr çalırdı".

"Möhtəşəm yanğın" adlanan ikinci informasiyada isə oxuyuruq: "İyulun 27-ə keçən gecə, 11 radələrində Bibiheybətə Bakı taciri Y.V.Vişaunun mədəninə çox böyük qızırtı göründü. Fontan vuran 32 sayılı buruğun yaxınlığında yerləşən ocaqxanada yanğın baş vermişdi: alov fontanı бүрүdü, tezliklə qonşu buruqlar od tutdu, sonra alov mədənin yarısına yayıldı, milyon pud nefti olan böyük anbar yandı".

Hər iki hadisəni operativ şəkildə lentə alan A.M.Mişon "Bibiheybətə neft fontanı yanğını" və "Əlahəzrət Buxara əmirinin "Velikiy knyaz Aleksey" paroxodunda yolasalma mərasimi" adlı xronikal-sənədli filmlərini yaratmışdır.

A.M.Mişonun iyunun 21-də təşkil etdiyi birinci kütləvi kino baxışı eksperiment xarakteri daşıyırdı. Bu kinobaxışın uğurundan həvəslənən müəllif ikinci kino proqramını ayrıca – heç bir yardımçı proqram olmadan nümayiş etdirmişdir. 1898-ci il avqustun 2-də göstərilmiş bu proqramla əlaqədar "Kaspi" qəzetinin 1 və 2 avqust tarixli nömrələrində bir elan dərc olunmuşdur: "1898-ci il avqustun 2-də V.I.Vasilyev-Vyatskinin teatr-sirkində Parisdə qarşıdakı Ümumdünya sərgisi üçün Orta Asiya və Qafqazın "canlandırılmış fotoşəkillər" kolleksiyasını çəkən fotoqraf A.M.Mişon mühəndis İ.Karpentiye (adı Jüldür, – elanda səhv getmişdir. O, məşhur Kuba yazıçısı, Nobel mükafatı laureatı A.Karpentiye atasıdır – A.K.) düzəltdiyi Lümyer qardaş-

"Bibiheybətə neft fontanı yanğını"

larının təkmilləşdirilmiş "Kinematoqrafını" yalnız bir dəfə nümayiş etdirəcək.

Digər şəkillərlə bərabər göstəriləcəkdir:

1. Bibiheybətə neft fontanı yanğını.
2. "Əlahəzrət Buxara əmirinin "Velikiy knyaz Aleksey" paroxodunda yolasalma mərasimi"
3. "Qafqaz rəqsi"
4. "İlişdin!" Bakı şəhərinin bağçalarından birində baş vermiş yumoristik əhvalat.

Ətraflı məlumat afişalardadır. Saat 21:00-da başlanır.

Bu sənətkar öz kinoproqramını həmin il avqustun 6-da Balaxanıda Benkendorfun neft fəhlə klubunda da nümayiş etdirmişdir. Tamaşaçıları baxışa cəlb etmək üçün o, əvvəl çəkdiyi dörd süjetdən birincisini Balaxanı kəndinin həyatına həsr olunan materiallara daxil etmişdir:

1. 1898-ci il iyulun 27-də Bibiheybətə neft fontanı yanğını (təkrar).
2. 1898-ci il avqustun 4-də Balaxanıda neft fontanı.
3. Balaxanı – Sabunçu polis idarəsi süvari qarodovoylarının at oynatmaları.

Azərbaycanın tanınmış yazıçı və şairi Abbas Səhhətin 1950-ci ildə çapdan çıxmış "Seçilmiş əsərləri"ndəki "Neft fontanı" pyesində əsərin qəhrəmanı, avropasayağı geyinmiş rəis Bəybalanın monoloqu verilmişdir:

"Parisin vıstavkasında bizim bu dağılmış Balaxanı elə yaxşı görünür ki, daha nə deyəsən! O vaxt da ürəyimdə tutdum ki, haçan Bakıya getsəm, hər növ ilə olsa Balaxanıda özümə bir qulluq tapım. Elə də oldu, iş də rast gətirdi, qulluq da tapdım; indi bu Balaxanıda – qara neftin, palçıqın, tüstünün, hisin, pasın içində adam necə yaşasın?"

Pyesdə Parisdəki sərgidə Bakının Balaxanı kəndinin gözəl görünməsi haqqında danışılır, "Kaspi" qəzetindəki elanda isə A.M.Mişonun Ümumdünya Paris sərgisi üçün Azərbaycanda "canlandırılmış fotoşəkillər" kolleksiyasını çəkdiyi barədə məlumat verilir. Deməli, Parisdəki Ümumdünya sərgisində Bakının həm neft mədənləri, həm

də şəhərimizin həyatı ilə bağlı fotoşekillərdən ibarət sərgi fəaliyyət göstərmiş, eyni zamanda A.M.Mişonun çəkdiyi kinosüjetlər nümayiş etdirilmişdir...

Yazılar müxtəlif zamanlarda qələmə alınsa da, faktlar eynidir. Bunlar bir daha təsdiqləyir ki, Azərbaycanda ilk kinosüjetlər 1898-ci ildə dünya kinosundan 3, Rusiya kinosundan 2 il sonra çəkilib və həmin il avqustun 3-də Bakıda, 1900-cü ildə isə Parisdə göstərilib.

Azərbaycan kinosunun ağsaqqalı, görkəmli kinorejissor Muxtar Dadaşov bu elanla tanış olandan sonra "Qafqaz rəqsi" kinosüjetindən sənədli filmlərin birində istifadə olunduğunu bildirdi. Dedi ki, həmin süjet səssiz idi, həm də 16 kadrda çəkilmişdi (o dövrdə filmlər 16 kadrda çəkilirdi – A.K.). Sənədli filmə uyğun gəlsin deyə, süjet 22 kadrda çatdırılıb istifadə edilmişdir.

A.Mixayloviçin geniş və çoxşaxəli yaradıcılığının Bakı fəaliyyəti bununla başa çatmır. Onun redaktoru olduğu "Qafqaz və Orta Asiya fotoqrafiya və təsvirlərdə" jurnalının ilk nömrəsi 1899-cu ilin noyabrında işıq üzü görmüş, 1907-ci ildə son nömrəsi çapdan çıxmışdır. 1908-ci ildə isə "Biləsuvar" adlı ədəbi-bədii almanax çap etmişdir.

1908-ci ilin ikinci yarısında Slavyansk şəhərinə köçən A.M.Mişon "Severo-Donetskiy kray" qəzetini nəşr etməyə başlayır. 1913-cü ildə Xarkova gəlir və orada fotoatəlye və sinkoqrafiya sexi açır. 1918-ci ildə Voronej şəhərinə köçür və deyildiyinə görə, ömrünün son illərində inqilabi tribunanın sədri vəzifəsində çalışır, 1921-ci il iyulun 5-də 63 yaşında vəfat edir.

“...Sovet dövründə kino sənətilə bağlı kitablarda, elmi əsərlərdə, inqilabdan əvvəlki kinonun tarixi əhəmiyyətinə varmadan “ucuz yarmarka attraksionu” adlandırır, “kapitalistlərin gəlir mənbəyi” kimi xarakterizə edir, “xronikal lentlər gəlmə operatorlar tərəfindən çəkildiyi üçün təsadüfi xarakter daşıdığı”, “xarici firmaların qastrola çıxan nümayəndələri” tərəfindən çəkildiyi göstərilir, “çəkilişlərin primitiv səviyyədə aparılması” barədə hökmlər verilirdi.

Sənətsünaşların belə mövqeyi təsadüfi deyildi; axı, Azərbaycan kinosunun tarixi sovet ideologiyasının tələbləri baxımından yazılır, sovetlər ölkəsinin “bərabər hüquqlu” respublikalarından biri olan Azərbaycan SSR-in kinosuna çoxmillətli sovet kinematoqrafiyasının “ayrılmaz tərkib hissəsi” prizmasından baxılırdı...

Əgər irəli sürülən fikirlərə, verilən hökmlərə obyektiv yanaşsaq, tamamilə başqa bir mənzərənin şahidi olarıq. Yuxarıda qeyd olunduğu kimi, fotoqraf A.M.Mişon Bakıya işləməyə gələndə və burada öz fotoatəlyesini açanda (1895-ci il) nə dünya kinosu yaranmışdı, nə “Qomon” (1896-cı il), nə də “Pate qardaşları” firmaları fəaliyyətə başlamışdı. Buna görə də onu “qastrola çıxmış xalturaçı” adlandırmaq, ən azı, sadələşmələr olardı. Biz əlimizdə olan faktlara istinadən şəhərimizdə uzun illər yaşamış və fəal çalışmış Aleksandr Mixayloviçi bəli hesab edir və qətiyyətlə deyə bilərik ki, o, bura fenomenal bilik və təcrübəsini yaşadığı cəmiyyətin vətəndaşlarına öyrətmək, xeyriyyəçilik (!) işləri ilə məşğul olmaq, eyni zamanda, öz yaradıcılıq fəaliyyətinin dairəsini daha da genişləndirmək məqsədilə gəlmişdi.

Düzdür, Lümyer qardaşları hələ 1896-cı ildə sinematoqraflarına marağın günü-gündən artdığını görüb çoxlu qazanc götürmək məqsədilə kinooperatorlarını dünyanın müxtəlif şəhərlərinə göndərmişdilər. Adları tarixə düşmüş Promio, Mesqış, Fransisk Dubliye və başqaları Lümyer qardaşlarının firması üçün çoxlu filmlər çəkirdilər. Hətta onların təşəbbüsü ilə 1896-cı ildə Almaniya, Avstriya, İspaniya, Rumıniya, Hindistan, Avstraliya və ABŞ-da ilk kinoseanslar keçirilmişdi. Həmin ilin yazında Lümyer qardaşlarının nümayəndəsi Kamill Serf Rusiyaya gəlmiş, may ayında Sankt-Peterburqda və Moskvada fransız filmlərini və rus həyatından çəkdiyi xronikal lentləri nümayiş etdirmişdir. A.M.Mişonun isə nə Lümyer qardaşlarına, nə də “Qomon” və “Pate” firmalarına tabeçiliyi vardı o, müstəqil fəaliyyət göstərirdi, bəzən də hər hansı bir firmanın sifarişlərini yerinə yetirirdi.

1900-cü ilin aprelində Beynəlxalq əmək, tərəqqi və sivilizasiya bayramı kimi qeyd olunan Ümumdünya sərgisində 35 dövlət, o cümlədən Rusiya imperiyası iştirak edirdi. Milli pavilyonların fəaliyyət göstərdiyi, elektrik, kinematoqraf və avtomobillərin nümayiş etdirildiyi bu illüziya pavilyonunda bəliki fotoqraf-operator A.M.Mişonun filmləri də göstərilmişdir. Sərgi başa çatandan sonra Lümyer qardaşları Aleksandr Mixayloviçin bir neçə xronikal lentini alıb öz proqramlarına daxil etmişdilər.

“...1993-cü ildə ümummillə lider Heydər Əliyevin sərəncamı ilə Azərbaycan Dövlət Film Fondu yaradıldı. Bir neçə ildən sonra Film Fond Beynəlxalq Kino Arxivləri Federasiyasının üzvü oldu. Federasiyanın nizamnaməsinə əsasən, Dövlət Film Fondu A.M.Mişonun 1898-ci ildə çəkdiyi “Bibiheybətdə neft fontanı yanğını” və “Balaxanıda neft fontanı” xronikal kinokadrlarının surətlərini ala bildi və indi onlar Azərbaycan Dövlət Film Fondunda qorunub saxlanılır. Bu kinosüjetlər dünya kino sənəti salnaməsinin qızıl fonduna daxil edilmişdir.

1998-ci ilin may ayında Bakıda keçirilmiş və Azərbaycan kinosunun 100 illiyinə həsr olunmuş beynəlxalq “Festivallar festivalı” günlərində Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev kinomuzun tarixi ilə bağlı fikirlərini qonaqlarla bölüşərkən demişdir: *“Bu gün biz bir kəşf etdik, bu, həm Rüstəm İbrahimbəyov üçündür, həm də onun həmkarları üçün, göstərdik ki, Azərbaycan kinosu 1898-ci ildən başlanır, onun yüz ili tamam olur... Sizin bunu bilməməyiniz pisdır. Elə biz də 1916-cı ili başlanğıc ili hesab edirdik... Lakin Azərbaycan kinosunun stajını, əgər belə demək olarsa, on il, yaxud neçə il artırmaq ümumən heç də sadə bir məsələ deyildir... Bugünkü festival hiss etdiyimiz bütün xoş, yaxşı hallarla yanaşı, məsələn, mənim üçün məhz bu kəşflə dəyərə malikdir – onun həm sübutu ilə, həm də nümayiş etdirilməsi ilə”.*

1. "Arşın mal alan"
2. "Bizim Cəbiş müəllim"
3. "Dədə Qorqud"

4. "Uzaq sahillərdə"
5. "Bir cənub şəhərində"
6. "Ad günü"

“ Ötən 117 ildə Azərbaycan kinosu şərəfli bir yol keçmişdir. Onun yaxşı günləri də çox olub, çətin günləri də. Ümumiyyətlə, milli kinomuz müxtəlif dövrlərdə dövrün özünə uyğunlaşdırılmış və dəyişikliklərə məruz qalmışdır. Bu illər ərzində Azərbaycan kinosu həqiqətən böyük yol keçmiş, 2000-ə yaxın müxtəlif növ və janrda filmlər çəkilmişdir. Azərbaycanda istehsal olunmuş “Kəndlilər”, “Arşın mal alan”, “O olmasın, bu olsun”, “Uzaq sahillərdə”, “Bir cənub şəhərində”, “Ad günü”, “Axırını aşırım”, “Dəli Kür”, “Şərikli çörək”, “Dədə Qorqud”, “Yaramaz”, “Bizim Cəbiş müəllim”, “Ovsunçu”, “Qala”, “Günaydın, mələyim”, “Hökmdarın taleyi”, “40-cı qapı”, “Nabat”, “Buta”, “Çölçü”, “Qisas almadan ölmə”, “Mahmud və Məryəm” və s. filmlər kino sənətimizə uğur qazandırmışdır.

Azərbaycan kinosu təkcə müxtəlif dövrlərdə istehsal olunmuş filmlərdən ibarət deyil, həm də bu filmləri çəkən, kinomuzun tarixini yaranan, onu inkişaf etdirən sənətkarlar deməkdir. Milli kinomuzun yaranmasında və inkişafında C.Cabbarlı, A.M.Şərifzadə, M.Mikayılov, H.Seyidzadə, H.Seyidbəyli, İ.Qasımov, Ə.İbrahimov, O.Mir-Qasım, E.Quliyev, M.İbrahimbəyov, İ.Hüseynov, Anar, Elçin, Ə.Ələkbərov, Ş.Məmmədova, K.Məmmədov, E.Rzaquliyev, L.Bədirbəyli, H.Məmmədov, Ş.Ələkbərov, F.Manafov, R.Balayev, H.Ömərova, A.Mir-Qasım, N.Bədəlov, M.Bağırov, X.Muradov, E.Axundov, A.Axundov, N.Məmmədov və başqa kino sənətkarları əhəmiyyətli rol oynamışlar.

Ümummilli lider H.Əliyevin 1998-ci il iyulun 3-də imzaladığı sərəncamla təsdiq etdiyi "Kinematografiya haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu incəsənətin mühüm növü olan kinematografiyanın qorunması və inkişafı sahəsində dövlət siyasətinin həyata keçirilməsinə hüquqi təminat verir, kino fəaliyyəti ilə məşğul olan fiziki və hüquqi şəxslərin hüquq və vəzifələrini, kinematografiyaya dövlət himayəsinin formalarını müəyyənləşdirir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin "Azərbaycanda kino sənətinin inkişaf etdirilməsi haqqında" (23 fevral 2007) və "Azərbaycan kinosunun 2008-2018-ci illər üzrə inkişafına

dair Dövlət Proqramı" (4 avqust 2008) sərəncamlarında milli kinematografiyamızın hərtərəfli və kompleks şəkildə inkişafında mühüm rol oynayacaq bir sıra vacib tədbirlərin həyata keçirilməsi, "Azərbaycanfilm" kinostudiyasının maddi-texniki bazasının müasir tələblərə uyğun texnoloji avadanlıqla təchizi əsaslı şəkildə yenidən qurulması, Dövlət Film Fondunun yeni binasının inşası, dünyanın aparıcı kino şirkətlərilə müştərək filmlərin istehsalı və s. nəzərdə tutulmuş, bunların bir hissəsi artıq reallaşmışdır.

Dövlət Proqramında kino istehsalına ayrılan vəsaitin həcmi də ildən-ilə artır. Məsələn, 2003-cü ildə bu vəsaitin həcmi 600 min manat təşkil edirdisə, 2007-ci ildə bu rəqəm 4 mln 400 min, 2014-cü ildə isə 6 mln 500 min manat olmuşdur.

Çəkilən bir çox bədii və sənədli filmlər müxtəlif beynəlxalq kinofestivallarda iştirak etmiş və mükafatlara layiq yer tutmuşdur.

Kinematografçılarımız bu gün müstəqil Azərbaycan kinosunun inkişafı naminə, onun dünya kino sənəti sistemində layiqli yer tutması üçün daha böyük əzmlə və həvəslə çalışırlar. ♦

Aydın Kazımzadə,
kinoşünas

“SABAH SINAQDIR!” BİLİRSİZ BU NƏ DEMƏKDİR?!

İzzət Orucova

Neft kimyası sahəsində bir çox elmi uğurlar qazanmış texnika elmləri doktoru, professor, AMEA Ə.M.Quliyev adına Aşqarlar Kimyası İnstitutunun laboratoriya müdiri **Həqiqət Cavadova**: – “Bu, işi sınaqdan keçirilən alim, mühəndis, hər hansı bir kollektiv və onun hər bir üzvü üçün əmək poeziyası ilə dolu bir aləmdir”, – deyirdi **İzzət xanım Orucova**

“İş otağında görüşdüyüm bu alim-qadın bir vaxtlar elmindən, məsləhətlərindən, özünəməxsus dünyasından bəhrələndiyi böyük alimin – İzzət xanım Orucovanın iş stolu arxasında əyləşməyi belə böyük məsuliyyət hesab edir. “İldə iki dəfə yığıb İzzət xanımın məzarını ziyarətə gedirik. Demək olar ki, hər gün onu yada salırıq. Boynumuzda haqqı çoxdur”. Həqiqət xanımın akademik, Dövlət mükafatı laureatı, Əməkdar elm xadimi, texnika elmləri doktoru, professor İzzət Orucova barədə xatirələrə verdiyini hiss edib, suallarına başlayıram...”

– *Həqiqət xanım, sizin sahəyə yaxın mütəxəssislərin qənaətinə görə, İzzət Orucova, daha çox, perspektivə işləyirmiş...*

– Bəli! İzzət xanım yüksək səviyyəli kimyaçı alimlərin hazırlanması işinə böyük əhəmiyyət verirdi. Onun elmi rəhbərliyi altında yetişmiş çoxsaylı milli kadrlarımız hazırda ölkəmizin müxtəlif elm və tədris ocaqlarında çalışır, bəziləri xarici ölkələrdə şöhrət qazanıb.

– *İzzət Orucovanın bu çətin elm yoluna gəlişi...*

– İzzət xanım 1932-ci ildə Azərbaycan Sənaye İnstitutunu bitirib, Elmi-Tədqiqat Neft Emalı İnstitutunda laborantlığa qəbul edildiyi gündən bütün ömrünü neft kimyası elminə həsr edib. İlk günlərdən yüksək keyfiyyətli sürtkü yağlarının işlənilib hazırlanması məsələləri ilə məşğul olub. Azərbaycanda geniş təşəkkül tapmış yeni və çox mühüm əhəmiyyətli elmi istiqamətlərdən olan aşqarlar kimyasının əsasını qoyanlardan biri idi İzzət xanım.

İZZƏT XANIM ÇOX SADƏ İNSAN, ƏSL ALİM İDİ

İzzət xanımla bağlı bir nüansı da vurğulamaq istərdim. Belə ki, onun fəaliyyət dövründə bizdə bütün sənədləşmələr rus dilində aparılırdı. Öz dilimizdə çox şirin danışan İzzət xanım o vaxtların “rus-

dilli”lərindən idi və o, bu dildə qeyri-adi natiq idi. Ona ancaq mövzunu vermək kifayət idi; hazırlaşmadan rus dilində elə gözəl, elə elmi-populyar çıxışlar edirdi ki...

O heç bir şəxsi təmənnası olmayan əsl Azərbaycan qadını, dünyəvi alim, milli ziyalı idi. O vaxtlar institutumuzda namizədlik, doktorluq müdafiə edənlər dissertasiyalarını, təqdimatlarını rus dilində yazıb, təsdiq üçün Moskvaya – Ali Attestasiya Komissiyasına göndərməli idi. İnstitutda elə gənc alim yox idi ki, İzzət xanım onun dissertasiyasını oxuyub-redaktə etməmiş olsun. Həm elmi redaktə, həm də rus dilinin qrammatikası cəhətdən. Çox elmi işlərin müdafiəsində opponent olub. Bunlar çox məsuliyyətli işlər idi. Onun rəy verdiyi elmi işlər Moskvada qeydsiz-şərhiz təsdiq olunurdu. Dedikcə sadə insan olan İzzət xanım həm də hər işə yarayan alim idi...

– *Özündə “alim olmaq asandır, adam olmaq – çətin” zərb-məsəlimizin hər iki məqamını özündə ehtiva edən əsl alim və insan...*

– Bəli! Hansı sahədə işləməsindən asılı olmayaraq, yerində olan, öz yerini tapan insan və ailə!..

Neft və Kimya İnstitutundan gələnlər burada işə laborantlıqdan başlayırdılar. Onların əsas işləri kimyəvi nümunələrin tərkibini 100° dərəcədə təyin etməkdən ibarət idi və bunların sayını gün ərzində 4-5-dən yuxarı qaldıra bilmirdilər. İzzət xanım isə laborantlığı dövründə hər gün 17-18 nümunənin tərkibini təyin edə bilirmiş! Onun

М
С
В
И
Т

С
Е
В
И
А
Ь

belə bir işgüzarlığı da var idi. Çoxlarının vurğuladığı kimi, onun bu çətin, mürəkkəb elm yolundakı uğurlarında ilk dəfə oynadığı Sevil obrazının da rolu olub.

Onu beynəlxalq konqreslərə dəvət edirdilər. Adı ilk kosmonavt-qadın Valentina Tereškova kimi tanınmış adamlarla bir siyahıda çəkiliirdi. Tutduğu vəzifələrdə, alimlik, ictimai xadimlik dərəcələrində bu qədər sadə görünən bu şəxsiyyət kənardan çox nüfuzlu görün-düyündən xəbərsiz kimi görünürdü.

“SADƏLİYİMLƏ HƏYATDA HEÇ NƏ İTİRMƏMİŞƏM”

Onun ayrıca kabineti ancaq direktor işlədiyi vaxtlarda olub. Hət-ta bu kabinetdə də 4 nəfər əməkdaşı ilə birlikdə əyləşirdi. ...Sonralar bizə göndərilən bir cavan direktor müavini ona zəng edib deyəndə ki, “İzzət xanım, yanıma gəlin” – bizə çox pis təsir etdi. Bir gün dedim: “İzzət xanım, Sizi tez-tez ayağına çağırən bu anti-mental müavin haçan anlayacaq ki, Siz İzzət xanım Orucovası?! Niyə birçə dəfə əlinizi stola vurub bunu ona dərk etdirmirsiniz?” Pir olmuş mənə nə desə yaxşıdır? “Həqiqət, mən bu sadəliyimlə həyatda heç nə itirmə-mişəm, elələri özü bilər...” O cümlə mənim beynimə necə də həkk olunub!..

– *Bəs heç demirsiniz – bu qəhirsiz qəhrəmanımızın bir qüsuru*

da olub, ya yox. Deyirlər “Hər gözəlin bir eybi olur” axı... Belə bir şey varmı, Həqiqət xanım?..

– Hə, xətti qəliz idi, məndən başqa heç kəs oxuya bilmirdi. Çox becid, tələskən yazırdı, özü də yazmağa başladı, səhifə dolma-mış qələmi yerə qoymazdı. O qədər sinədəftər, zəhinli, diqqətçil idi ki! Təsəvvür edin, respublika zavodlarında istehsal olunan texni-ki yağlarla bağlı bütün əlamət-elementləri, sexlərdə gedən bütün prosesləri əzbərdən bilirdi. Axı, o vaxtlar istehsalatla elmi müəssi-sələrin birgə fəaliyyətinə çox ciddi yanaşıldı. İndilər bizim oralara – zavod həyatı və həyatına, müdirlərin qəbuluna düşməyimiz belə müşküləşib.

İzzət xanımın gördüyü hər hansı elmi iş zavodlarda öz tətbiqini tapırdı. Aşqarlar sahəsindəki tədqiqatları istehsalatda yüksək nəti-cələr verirdi. O, SSRİ adlı böyük ölkənin müxtəlif sənaye sahələrində tətbiq edilən aşqarların ən seçkin müəlliflərindən idi.

– *Bayaq ondan əxz etdiyiniz peşə vərdişlərindən də söz aç-dınız...*

– Mən indi öz-özümə təəccüblənirəm ki, bu qədər rəqəm ya-dımda necə qalır. O bir dəfə dedi: “Həqiqət, çalış rəqəmləri yadın-da saxla. Bax, bəzən qızlardan rəqəm soruşanda, deyirlər, dayanın, dəftərə baxım”. Mənsə o vaxt İzzət xanımın xüsusi vurğuyla tövsi-yə etməsi səbəbilə bütün rəqəmləri əzbərdən deyirəm. Onun bütün tövsiyələri – Allah-təalanın rızası ilə, həmişə saatın xoş vaxtına dü-şüb...

AD-SANLI, MEDALLI...

...Başqalarının yaxşı səs-sədasını eşidəndə gözləri parlayırdı. Amma öz şəxsi həyatı ilə bağlı xoşluq-xoşbəxtliklə danışdığı olmadı. Daim gülümsəsə də, dərddli qadın idi. Repressiya illərində həyat yol-daşını sürgün edəndə boşanmağa məcbur olublar; axı o vaxt adam-ları sürgünə ailəsilə birgə göndərirdilər. Sonralar Möhsün bəraət alır, Mingəçevirdə baş həkim işləyir. Yeganə oğulları Yılmazın xoşbəxtliyi naminə hər çətinliyə dözməli olurlar. Yılmaz fizika elmləri namizədi idi. Vaxtsız vəfat etdi. Yaxşı ki, rəhmətlik İzzət xanım bunu görmədi... Öz nəvələri Amerikaya köçüb, bacı-qardaşlarının uşaqları isə Bakıda yaşayırlar.

Sadə bir ailədə doğulub İzzət xanım. Atası bağban imiş və ailə-nin böyüyü olduğundan qazandığını bacı-qardaşlarına sərf edirmiş. Amma üç qız və iki oğlunu da yaxşı dolandırır, tərbiyə edib, oxudub. Üç bacının üçü də o vaxtlar Lenin ordeninə layiq görülüb. Tamara Ra-zində 6 nömrəli uşaq xəstəxanasının baş həkimi, Cavahir isə uzun il-lər Kitabxanaçılıq Texnikumunun direktoru olub. Qardaşları – Fuad yaxşı memar, Munib isə adlı-sanlı riyaziyyat müəllimi kimi tanınıb. Çox savadlı, ziyalı, kübar ailədirlər.

– *Deyirlər, hardan acıqlanan vaxtları da olurmuş...*

– Çox çəkinirdik ondan. Həm öz hörmətinə görə, həm də müdi-rimiz idi də...

Bir dəfə bərk hirsli, acıqlı vaxtında dedik, İzzət xanım, sizə çay süzək? Dedi, yox, çox sağ olun, özüm süzəcəm! Həmişə kolbada (“kimyəvi stəkan”da) dəmləyirdik çayı. Həmin gün də – təsadüfən

kimyəvi məhlul hazırladığımız kolbadan öz stəkanına “dəm çayı” kimi süz, üstünə də dağsu al və gəl otur. Elə çayı ağzına təzəcə almışdı ki, “oy, oy!” deyib, stəkanı qoydu stolun üstünə. Biz də o ki var, güldük. Bir an o yan-bu yana baxınıb özü də bizə qoşuldu və “day bir də küsmərəm sizdən” - dedi.

Mədəaltı vəzisinə problem var idi. 5 nömrəli xəstəxanada əməliyyat olunmuşdu. Bir neçə il sonra elə o xəstəlikdən vəfat etdi. Bizim evimiz xəstəxana ilə üzbəüz idi. Çoxları kimi, mən də hər gün ona baş çəkirdim. Bir gün qonaqlarımız vardı, gedə bilmədim, sabahısı dedi, “Həqiqət, dünən hər qapı açılanda elə bildirdim səni görə-cəm...”

- *Onun stolu arxasında özünüzü necə hiss edirsiniz?..*

- O mənim əlimdən çox tutub. Amma həm də məni “Çox həqiqətçil və çox işgüzar Həqiqət” adlandırıb başqalarının yanında. Deyirdi məndən öyrənin. O, həyatdan əxz etdiklərini işçilərinə də təlqin edirdi. İnstitutda təhsil alarkən ailə vəziyyətini bilən Cəfər Cabbarlı onu Kinostudiyada makinaçı kimi işə götürmüşdü. Makinada bilirsiz necə yazırdı! Otaqda olmayanda tez otururdum makinanın arxasında, gətirdiyi kitabları, qəzet-jurnalları oxuyurdum. Bütün bunlardan sonra bu yerdə – onun stolunda özümü necə hiss etməliyəm?..

- *Həqiqət xanım, bayaqdan İzzət xanımı yalnız elə “gözəl insan”, “gözəl alim”, “gözəl ana”, “gözəl müdir” adlandırırsınız, bəs, axı, o, həm də qadın idi!..*

- Nidanızı anladım... Doktorluq müdafiəsinin ertəsi günü gördüm İzzət xanımın qanı qaradır. Səbəbini soruşdum, dinmədi. Əl çəkmədim. Handan-hana qayıtdı ki, sənə bir söz deyəcəm, amma öz aramızda qalmaq şərtilə.

Həqiqət xanım bunu deyib, gülümsünür və susur...

- *Hə, nə məsələ imiş?*

- Axı, rəhmətlik mənə demişdi “öz aramızda qalsın”...

- *Nazərə alın ki, ən məxfi dövlət sirrlərinə də müəyyən zamandan sonra açılım “hüququ” verilir...*

- Dedi, “Həqiqət, dünən Yılmaz balam məni ağ yudu, qara sərdi. Dedi ki, sən orda çıxış edəndə çox ədalətli, işvəkar görünürdün!..”

...1928-ci ildə Cəfər Cabbarlının ssenarisi (və eyniadlı əsəri) əsasında “Sevil” filminin sınaq çəkilişlərində İzzət xanımla birgə Nora adlı birini də sınaq çəkilişlərinə dəvət ediblərmiş. Şahidlərin dediyinə görə, İzzət xanım gözəl olmasaymış, Sevil rolunda o çəkilməmiş! Təsəvvür edirsiniz?!

* * *

Həqiqət xanım stolun üstünə illərlə əziz xatirə kimi qoruyub saxladığı bir qovluq qoyur. Məni İzzət Orucovaya məxsus saralmış qəzet parçaları və fotolarla tanış edir. Gözüm sağlığında verdiyi müsahibələrdən birinə sataşır: “Təcrübələr, hesablamalar, nəticələr! Laboratoriyada edilən bu ilk “eskizlər” yavaş-yavaş gələcəyin mü-kəmməl bir əsərinə çevrilir. Elm aləminin, alimlər kollektivinin bu əsəri oxucuların deyil, mürəkkəb proseslərin, böyük təzyiqlərin imtahanından çıxmalı olacaq. Deməli, “Sabah sınaqdır!” Bilirsiniz bu nə deməkdir? Bu, işi sınaqdan keçirilən alim üçün, mühəndis, hər hansı

bir kollektiv və onun hər bir üzvü üçün əmək poeziyası ilə dolu bir aləmdir! Bu poeziyanı çap edib oxumaq mümkün deyil. Bunu yalnız yaşamaq, duymaq, dərk etmək olar. Bunun üçünsə sən öz əməyini, işini, peşəni sevməlisən, ona ürəkdən vurulmalısən. Mən öz peşəmi belə sevirəm!..” ♦

Saminə Hidayətqızı

Müslüm Maqomayev...

"Nizami" filminin
çəkilişi zamanı.
soldan sağa
Arif Nərimanbəyov,
Eldar Quliyev,
Müslim Maqomayev

GƏNCƏ EPİZODLARI

“ O, XX əsrin bir neçə onilliyi ərzində Avrasiya materikinın böyük bir hissəsində yaşayan insanların zövqünü formalaşdıran şəxsiyyətlərdən oldu. Dünyanın hər guşəsində əsl sənətin böyük bilicilərindən tutmuş, sadə duyucularınadək bu böyük azərbaycanlı tanındı və sevildi...”

Vətənimizin istənilən şəhər və kəndində adı böyük ehtiram və fəxrlə çəkilən Müslüm Maqomayevin xatirəsi Gəncədə xüsusi rəğbət hissilə anılır. Çünki Müslüm gəncələrin yaddaşında həm də dahi eloğluları Nizaminin ekran obrazını yaradan sənətkar kimi yer tutur. 1982-ci ildə – “Nizami” filminin burada aylarla davam edən çəkilişləri dövründə Müslüm xeyli müddət “əsl gəncəli” olubmuş. Hətta ona burada gəncəlisayağı, “Müslümə” (lələ) deyən dostları da olub.

Filmin çəkilişi dövründə (habelə ondan əvvəl və sonralar Gəncəyə gəlişi zamanı) Müslümlə ən yaxın dostluq münasibətində olanlardan biri mərhum Hacı Həmzəyev idi. Köklü gəncəli – Mirhəməzlilər nəslinin nümayəndəsi, ixtisasca diş həkimi Hacı müəllim Gəncənin adət-ənənələrini, tarixini, bu şəhərin sənət aləmini də mükəmməl

bilirdi. Böyük musiqiçi və onun xanımı Tamara Sinyavskaya Hacı müəllimin ailəsinin ən istəkli qonağıydılar. Və bu dostların səfəli Gəncə diyarında gəzib-görmədikləri yer olmamışdı. Buna – Hacı müəllimgildən götürdüyümüz fotolar da şahidlik edir...

Amma Müslümün Gəncəqrafiya obrazı yalnız fotoşəkillərdə deyil, burada ünsiyyətdə olduğu sənət və elm mərifət adamlarının tablolarında, xatirələrində də yaşayır. Gəncənin “köhnə Zərrabi” məhəlləsindən olan sənətkar (hazırda Gəncə Dövlət Dram Teatrının baş rəssamı) Vahab Cəfərov azman Müslümü çox incə bir nüansla xatırlayır: “Müslüm Maqomayevə qədim Sərdar bağında yerləşən “Yaşıl Teatr”dakı konsertindən əvvəl gənc dostlarımla yaxınlaşıb salamladıq. Bu adi salamməleyk və sənət haqda bir-iki dəqiqəlik söhbət

Mobil Əhmədov.
Müslüm Maqomayevin portreti

Tamara Sinyavskaya
Müslüm Maqomayev,
Eldar Quliyev,
Gəncə sakinləri ilə

Tamara Sinyavskaya və
Müslüm Maqomayev Göygöldə

bizə, az qala bir semestrlik universitet təsiri bağışladı. Onun mülahizələri, mənimçün bir manifest oldu. Orijinallıq və yüksək estetik meyarların hər növ sənətin başlıca şərti olduğunu vurğulayan Maqomayevin yalnız nitqi deyil, sifət cizgiləri, gözlərindəki işıq səsinin ritmilə dəyişməsi bir enerji mənbəyi idi. Həmin söhbət məni hansısa rəsm əsərini işləyərkən orijinal olmayan hər şeyi qəti rədd etmək prinsipinə sövq etdi. Müslüm sənətinin gücü ənənələrlə orijinallığın, klassika ilə müasir enerjetikanın, bəşəriyyətlə milliliyin vəhdətində idi. Mən də çəkdiyim bu tabloda böyük sənətkarımızı məhz bu aspekt-aurada təsvir etməyə çalışmışam”.

...Gəncənin daha bir qədim məkanında – Dördyol məhəlləsində, yaşı yüzü keçmiş bir ev. Bu mənzilin divarından Müslümə həsr olunmuş daha böyük ölçülü – bu ucaboy sənətkarın öz boyundan da hündür bir rəsm əsəri asılıb. Bu, mərhum sənətkarımız, Xalq artisti Mobil Əhmədovun əl işidir. O, vokal və səhnə ustası olmaqla yanaşı, həm də təhsilli, istedadlı rəssam idi. Əsərin tarixçəsi haqda müəllifin mərhum qardaşı, Bəşir Əhmədov vaxtilə Müslüm Maqomayevin vəfatı ilə bağlı hazırladığı televiziya oçerkində bunları söyləmişdi:

“

“Müslüm Maqomayevin Gəncədə həmişə dostları olub. O, yay aylarında hərdən Göygölə də gəlirdi. Qardaşım-la da ora çox gediblər. Müslüm Maqomayevin də yaxşı rəssamlığı vardı və Mobillə bir-birinə dostluq şərtləri da çəkib internetlə göndərirdilər. Bir gün Mobil Gəncədə ikən Müslümün böyük portretini işləmək qərarına gəldi. Əsərin ideyası: “Müslüm 20-ci əsrin sülh uğrunda mübarizləri arasında”. Fon – Yer kürəsi ekvatorunda zamanənin ən tanınmış sülh carçıları – Pablo Pikasso, Çarli Çaplin, Cəvahirəl Nehru, Pablo Neruda, Viktor Xarra, Mstislav Rostropoviç, Roma Papası, öndə isə sağ qolu yuxarı halda “Buhenvald harayı”nı oxuyan Müslüm...”

...Bəli, böyük Müslüm obrazı daha çox elə əlini əbədi olaraq yuxarıda – saxlayıb, bəşəriyyəti yüksək mədəniyyətə, ulu ideallara çağırış simvolu kimi yadımızda qaldı. Milyonların sevimlisi 2008-ci ilin bir payız günü “Anamın anasısan” deyə vəsf etdiyi doğma Azərbaycanına döndü. Əbədiyyən Vətənə qovuşmaq üçün... ❖

Zakir Muradov

“Başlıca məqsədimiz: peşəkar kino məktəbimizi qoruyub-saxlamaqdır”

Şamil Mahmudbəyov

Rəsul Rza

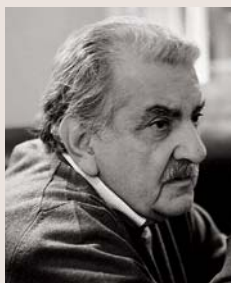
Mehdi Hüseyn

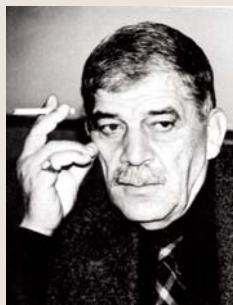
Məhərrəm Həşimov

Adil İsgəndərov

Ramiz Fətəliyev

Xəmis Muradov

Ziyafət Abbasov

“ 1923-cü ildə Bakıda ilk dövlət kinostudiyası – Azərbaycan Foto-Kino İdarəsi təsis olundu. Sonrakı illərdə bir neçə dəfə adı dəyişdirilən qurum 1961-ci ildən “C.Cabbarlı adına “Azərbaycanfilm” kinostudiyası” adı ilə fəaliyyət göstərir

Bu gün “Azərbaycanfilm” kinostudiyasında gənc kadrlar öz yaradıcılıqlarını sınaqdan keçirirlər. Əminliklə demək olar ki, müəyyən ənənəyə malik, milli kinonun inkişafında və bu sahədə kadrların formalaşmasında bir məktəb olan “Azərbaycanfilm” kinostudiyasında yeni nəsil rejissorlar, ssenaristlər, operatorlar, rəssamlar yetişir. Bu ənənəni qoruyaraq günümüzdə gəlib çatmasında bir çox sənətkarlarımızın əməyi danılmazdır. Yarandığı ilk gündən kinostudiyaya rəhbərlik edən Hənifə Terequlov (1923) başda olmaqla 80 illik fəaliyyətində görkəmli kino xadimlərimiz Şamil Mahmudbəyov, Rəsul Rza, Mehdi Hüseyn, Məhərrəm Həşimov, Adil İsgəndərov, Ziyafət Abbasov, Ramiz Fətəliyev, Xəmis Muradov və Azərbaycan kinosunun inkişafında xidmətləri olan neçə-neçə sənətkarlarımız. Bu gün Azərbaycan kinosunun beynəlxalq aləmdə tanındığı, filmlərimizin festivallarda uğur qazandığı bir dövrdür. Hazırda, qaynar kino mühitinin tüğyan etdiyi bir dövrdə kinostudiyaya Müşfiq Hətəmov rəhbərlik edir. Müsahibim – Cəfər Cabbarlı adına “Azərbaycanfilm” kinostudiyasının direktoru Müşfiq Hətəmov söhbətimizə belə bir leytmotiv axar verdi:

– Yeni kino təfəkkürünün yaradılması baxımından bu gün kinoda maddi-texniki baza ilə yanaşı, yeni zövq, yeni düşüncə tərzində vacib məsələlərdəndir.

Ötən müddətdə burada kinomuzun salnaməsi yazılmağa, milli filmoqrafiyamızın gözəl nümunələri yaranmağa başlayıb. Ötən əsrin sonlarında respublikamızda yaşanan böhran, mədəniyyətimizin digər sahələri kimi, kino təsərrüfatımıza da zərbələr vurdu...

Artıq o çətin dövrlər arxada qalıb, dövlətin qayğısı sayəsində Azərbaycan kinosu inkişaf edir, filmlərimiz beynəlxalq festival və müsabiqələrdə uğurla təmsil olunur. Ölkəmizdə müxtəlif özəl kinoşirkətlər, studiyalar da fəaliyyət göstərir.

**Milli kinomuzun flagmanı isə
yenə zəngin tarixə malik
“Azərbaycanfilm”dir...**

Müşfiq Hətəmov

Bütün mədəniyyət müəssisələri sırasında “Azərbaycanfilm” yeganə təşkilatdır ki, təkcə bir il ərzində ölkəni 52 dövlətdə təmsil etdi. Biz bu dövlətlərdə Azərbaycan kino-sunu tanıda bildik. Ən böyük uğurumuz isə Qarabağ mövzusu beynəlxalq festivallara çıxarmağımız oldu. Elçin Musaoğlunun “Nabat” filmi iştirak etdiyi bütün festivallarda Qarabağ mövzusu təbliğ edir. Bu il Kann festivalında bir

neçə xarici rejissor mənə sual verdi ki, nədən siz kommersiya filmi deyil, məhz belə bir filmi nümayiş etdirirsiniz. Dedim ki, biz müharibə istəmirik, biz bu ağrını yaşamışıq, torpaq, insan itkisinin nə olduğunu yaxşı bilirik və bu filmə dünyaya mesaj vermək istəyirik ki, qəsbkarla qəsb olunanı hamı tanısın, müharibələr, zalımlıqlar olmasın...

– *2015-də tamamlanan və tamamlanmayan filmlər...*

– Bu ilin sentyabr ayından başlayaraq Mirbala Səlimlinin “Qırmızı bağ”, Yavər Rzayevin “Xeyir və Şər”, Kamran Şahmərdanın Azərbaycan-Finlandiya-Gürcüstan şirkətləri ilə birlikdə Elçinin “Qatil” əsərinin motivləri əsasında çəkdiyi filmlər təqdim edilir. Hazırda Azərbaycanda və Gürcüstanda “Köşk” filminin çəkilişlərinə başlanılıb. Bu filmlərin hər birində mənəvi dəyərlərimiz, sənətə baxışlarımız öz təcəssümünü tapacaq. Şahidisiniz ki, “Çölçü”, “Axınla aşağı” və bir neçə filmlərimiz beynəlxalq festivallarda iştirak edərək mükafatlar qazandılar.

Bütün bunlar ilk addımlar olmaqla yanaşı, həm də o deməkdir ki, biz artıq dünya kinosuna inteqrasiya edirik, dünya kinosunda “Azərbaycanfilm” də var. İlk növbədə özümüzü beynəlxalq festivallarda tanıtmalıyıq. Məsələn, Venesiya festivalına düşmək çox çətindir. Bu baxımdan “Nabat” filminin belə bir dəvət alması Azərbaycan kinosunun nailiyyəti idi.

Kadr hazırlığına xüsusi diqqət

– *Gənc kadrların hazırlığı, yerli kino mütəxəssislərinin yetişdirilməsi istiqamətində də bir sıra layihələr həyata keçirilir...*

– Kino sənətinə həvəs göstərən gənclərə özlərini sınamaq üçün imkan yaratmaq məqsədilə atılan addımların ilk mərhələsi 2014-cü il iyunun 11-dən iyulun 20-dək yenifilm. az qısametrajlı bədii filmlərin ssenari müsabiqəsini elan edilməsi oldu. Biz Prodüserlər Gildiyası tərəfindən yeni layihələr həyata keçirməklə bu işləri davam etdiririk. Yeni kadr hazırlığı böyük önəm kəsb edir. Bu istiqamətdə Mədəniyyət və İncəsənət Universitetinin rektoru, Fərəh Əliyeva ilə müəmmadi əlaqə saxlayırıq. Məqsədimiz birlikdə fəaliyyət göstərərək müsbət nəticələr əldə etməkdir. Buzovnada Heydər Əliyev Fondunun dəstəyi ilə möhtəşəm bir peşə məktəbi tikilib istifadəyə verilib. Burada kino mütəxəssislərinin hazırlanması üçün hər bir şərait var. Kino elə bir sahədir ki, burada səs, rəng, aktyor, operator, rejissor işi – hər bir detalda kiçik qüsurlar, balaca bir zəiflik, böyük kino işinin ümumi kompozisiyasına çox mənfi təsir göstərə bilər. Hələ ötən il peşə məktəbinin rəhbərliyi ilə görüşümüz zamanı belə qərara gəldik ki, burada ilkin təhsil verilsin, sonra isə məktəblə birlikdə master-klasslar təşkil edək. Xaricdən mütəxəssislər dəvət edəcəyik və uşaqlar burada peşəyə yiyələndikdən sonra kinostudiyanın və nazirliyin dəstəyi ilə beynəlxalq kino şirkətlərinə təcrübə keçməyə göndəriləcəklər. Bu il biz o məktəbin yetirmələrindən iki işıqçını və montaj ustasını işlə təmin etdik. Bizim bu məktəbə böyük ehtiyacımız var. Yaxşı haldır ki, orada hazırlanan kadrlar istedadlı və bacarıqlıdırlar. Həm də bu məktəbdə xarici peşəkar mütəxəssislərin dəvət olunması, təhsilin təkmilləşdirilməsi prosesi davam edəcək. Bundan əlavə kino sahəsi üzrə xaricdə bir neçə gəncimiz təhsil alır. Bütün bunlar Azərbaycan kinosunun gələcəyidir. Biz xarici kino mütəxəssislərinin ustad dərslərini təşkil etməyi planlaşdırırıq. Yeni tanışlıqlar, təcrübələr gənclərin peşəkarlığının artmasında mühüm amillərdəndir.

– *Kinostudiya beynəlxalq əlaqələri davam etdirirmi?*

– Hazırda türk və çin kino şirkətləri ilə müzakirələr aparırıq. Təkliflər var və hər zaman bu təklifləri dəyərləndiririk. Bilirsiniz ki, “Qırmızı bağ” filmi də Rusiya ilə müştərək çəkmişik. Bu sahədə proseslər gedir. Amma onu da qeyd edim ki, bütün bu işlərlə yanaşı, başlıca məqsədimiz peşəkar kino məktəbimizi qoruyub saxlamaq, son 2-3 ildə kinostudiya gələn 20-ə yaxın rejissor, kinooperator və digərlərinin kino estetikasına yiyələnmələrinə nail olmaqdır. Bunsuz kinomuzun gələcəyi sual altında ola bilər. Yeni kino təfəkkürünün mənimsənilməsi çox mühüm məsələdir.

– *Yeni filmlərin geniş ictimaiyyətə təqdimatı nə vaxt nəzərdə tutulur?*

– Təbii ki, biz yeni filmlərin təqdimatında maraqlıyıq və bu sahədə ilkin işlər görülməkdədir. Hazırda kinostudiya bu işlərlə məşğul olan kadrlar cəlb edilib. Yaxın zamanlarda yeni filmlərimizin PR kampaniyasını təşkil etməklə təkcə paytaxtda deyil bölgələrdəki kinosevərləri də sevindirmək niyyətindəyik. Son illərdə istehsal edilən bir neçə film Eldar Quliyevin “Dərvişin qeydləri”, Fikrət Əliyevin “Axırıncı dayanacaq”, Samir Kərimoğlunun “Mən evə qayıdıram” və digər filmlər yerli telekanallar vasitəsilə də nümayiş olunub. İnənirəm ki, ötən əsrdə lentə alınan kino şedevrlərimizlə yanaşı bu filmlər də tamaşaçılar tərəfindən bəyəniləcək.

– *Ümumilikdə Azərbaycan kinosunun bu günü barədə...*

– Son illər milli kino sənətimiz yeni dövrünü yaşayır. Prezident İlham Əliyevin müvafiq sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan kinosunun 2008-2018-ci illər üzrə inkişafına dair Dövlət Proqramı” bu sahənin inkişafına zəmin yaratmışdır. Dövlət Proqramında nəzərdə tutulmuş məsələlərin həlli istiqamətində Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi tərəfindən çox ciddi işlər görülməkdədir. Proqramda mövcud problemlərin həlli, kino sənayesinin yenidən qurulması ilə bağlı mühüm bəndlər var. Əsas məqsədimiz istehsal prosesinin düzgün qurulması və tənzimlənməsi, yarımçıq filmlərin tamamlanması, yaradıcı və texniki potensialımızın müəyyənləşdirilməsi və inkişaf etdirilməsidir. Bir neçə ildir yeni filmlərin çəkilişi üçün xaricdə və ölkəmizdə fəaliyyət göstərən gənc rejissorlar kinostudiya cəlb edilir... 2012-ci ildə Prodüserlər Gildiyasını yaradarkən bütün aparıcı şirkətlərin birləşdirilməsini, Azərbaycan kino istehsalında xarici inhisarın qarşısının alınmasını məqsəd kimi qarşıya qoymuşduq və bunu uğurla həyata keçiririk.

“Azərbaycanfilm” müasir kino şəhərciyinə çevriləcək

– *Kino sahəsində çalışan hər kəs səbirsizliklə təmirin başlayacağı günü gözləyir. Bu yolda hansı addımlar atılıb?*

– Ayda bir dəfə Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin rəhbərliyi ilə kinonun inkişafına dair müzakirələr aparır, problemlərin həllinə çalışırıq. İnənirəm ki, gələcəkdə kinostudiya təmir ediləndən sonra biz daha da böyük uğurlara imza atacağıq. Kinostudiyanın konseptual layihəsi artıq tamamlandı.

Çalışacağıq ki, təmirdən sonra “Azərbaycanfilm” kinostudiyası müasir və gözəl kino şəhərciyinə çevrilsin. Burada yaradılacaq mərkəz müasir avadanlıqlarla təchiz olunacaq. Həmçinin mehmanxana, kino zalları, kino muzeyi, texniki kadrların hazırlanması üçün laboratoriyalar və s. fəaliyyət göstərəcək. ♦

Lalə Azəri

“NABAT”

“Bu film öz poetikasına görə film-ikonadır. Beləsi Azərbaycan kinematografiyasında hələ indiyacən olmayıb”. Bu fikir tənqidçi Aydın Talıbzadəyə mənsubdur

Adamı elə ilk kadrlardan tutan bu filmin təbii, təmiz, həyatı kadrları elə bir lap çoxdan harda-sa görmüşəm. Amma harda?! Qucağında süd bankası kəndə gedən bu qadını da tanıyıram. Bu ciğirlər də mənə tanışdı... Dumanlı dağlar, yal-yamac, işıq dirəkləri, qırmızıpapaq evlər, paltar sərilmiş şəritlər, ölümünə fitva verilmiş kəndin adamı diksindirən, üşüdən, vahimələndirən sükutu...

Və bir də Nabat Ananın çarəsizliyi, fədakarlığı, ümidi...

“Nabat” filmi uzun quraqlıqdan - 22 ildən sonra Azərbaycan kinosuna yağan narın yağışdı. Qarabağ mövzusunda çəkilən ən təsirli, ən uğurlu filmlərdən biridir. Mühəribədən bəhs etsə də, “Nabat” ağı, yuğlama estetikasından işıq ilə qədər uzaqdı.

“**Filmdə bir damla göz yaşı axmır, amma “Nabat” başdan-ayağa göz yaşdı. Bu göz yaşının içindən polad iradəli bir qadının doğulduğu torpağın yeddi qatına kök atan sevgisi, bu sevginin içində ölümü öldürən ümidi və Azərbaycan qadınının vüqarı boylanır.**

Qarabağ dərdlərini, Qarabağ insanının gözə görünməyən hisslərini, yaşantılarını uzun illərdən sonra tamaşaçıya yaşadan, xatırladan “Nabat” həm də bir qadın Ananın təmsalında evini, yurdunu, torpağını tərk etməyən, taleyi bugünəcən müəmmalı qalan insanların xatirəsinə

xəfif hörmətə, ehtiramə. Ən əsası, “Nabat” müharibə mövzusunda milli ruhda çəkilən bəşəri filmdir.

Tanınmış teatrşünas Aydın Talıbzadənin dediyi kimi: “Nabat” – dünya ilə müasir kino dilində danışan bir filmdir; elə bir film ki, özünə “arthaus”, “intellektual kino” parametrlərində yer bulur”.

Əgər belə olmasaydı, dünyanın nüfuzlu kinofestivalları “Nabat”ı belə heyranlıqla qarşılamaz, dinindən, irqindən, milliyyətindən asılı olmayaraq tamaşaçılar onu belə ürəkdən sevməz, alqışlamazdı.

“Nabat” necə yarandı və necə oldu ki, qısa vaxt ərzində beynəlxalq festivallarda bu qədər uğur qazandı?

...Filmin ideyası hələ Qarabağ döyüşləri zamanı sənədli filmlər studiyasında işləyən rejissor Elçin Musaoğlunu düşündürməyə başlayır. Rejissorun atası – tanınmış yazıçı Musa Quluzadə bu ideya əsasında “Qarı və qartal” povestini yazır və illər sonra Elçin Musaoğlu dostu Elxan Nəbiyevlə birlikdə onu ssenariləşdirir. Rejissorun dediyi kimi filmin adı da təsadüfən seçilməyib: “Nabat həyat deməkdir. Mən sonra gördüm ki, filmin adı nə qədər düzgün seçilib. Festivalda da hamı bu sözü gözəl tələffüz edirdi. Bu, mənim xoşuma gəlirdi. Adın mənası da uyğun gəlirdi – həyat verən. Əslində, bu film müharibə əleyhinə çəkilmiş ekran əsəridir. Mən filmimi bizim Analara həsr etmişəm...”

ŞƏRİN İŞIQLA QOVULMASI

İşğal zamanı sakinlər kəndi tərk edir və Nabat adlı qadın axınla yox, axına qarşı gedərək evini, kəndini, torpağını tərk etmir.

Rejissor bir gecədə yoxa çıxmış kəndin mənzərəsini ən incə detallına qədər, miniatür lövhələrlə, ən əsası, həyatın bir parçası kimi ekrana gətirir.

Uzun illər meşəbəyi işləyən İsgəndər kişinin evi kənddən xeyli aralıdır. Oğlu şəhid olub, özü yataq xəstəsidir, arvadı Nabat günaşırı kəndə gedib süd satır. Əvəzində qənd-çay alıb evlərinə qaydır. Son vaxtlar isə kənddə daha pis xəbərlər dolaşır, təkamseyrək köçlər baş verir. Amma Nabat xəstə ərinə, eşitdiklərini gördüklərini yox, ümidli nələr-nəsnələr danışır. Və bir gün... məlum alış-verişdən qayıdanda kəndi yerində tapmır...

Uğursuzluq uğursuzluq dalınca gəlir; İsgəndər kişi ölür, qadın ərinə təkbaşına – min-bir əziyyətlə dəfn edir, inəkləri yoxa çıxır və s. Nabatın yeganə həyanı evlərinin ətrafında peyda olan boz qurddur...

Müharibə Nabat arvadla boz qurdu yaxınlaşdırır: Nabat arvad yer-yurdunu, oğlunun məzarını, xəstə ərinə, boz qurd da yuvasını, balalarını qoyub gedə bilmirlər...

Bu silah-sursatsız qadın kəndi folklorumuzdakı hikmətlə qoruyur: şəri işıqla qovub uzaqlaşdırır.

Nabat Ana hər axşam kəndin bütün evlərində lampa yandırır pəncərənin önünə qoyduqca düşmənlər tərəf də kəndin yaşadığını zənn edib günlərlə yaxın düşə bilmir. Tərslikdən neft get-gedə qurtarır; lampalar yanmasa, fəlakət olacaq, kənd öləcək...

Nabat Ana kəndin ölümünü görməmək üçün ölümü seçir. Amma yenə də məhz özünə məxsus ümidini itirmədən, qapı ağzında oturaq vəziyyətdə... sanki kiminsə yolunu gözləyirmiş kimi... Bu ümid o öləndən sonra belə itirilməmiş kimi görünür: sanki, bax indi-cə kimsə, özü də mütləq, gələcək...

Rejissor Elçin Musaoğlu,
operator Abdulrahim Bəşarat
və assistentləri

...VƏ FİLM İŞIQLI, ÜMİDLİ SONLUQLA BİTİR...

Xatırladaq ki, Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin sifarişi ilə 2014-cü ildə C.Cabbarlı adına "Azərbaycanfilm" kinostudiyasında istehsal olunan "Nabat" tammetrajlı bədii filminin quruluşçu operatoru Abdulrəhim Beşarat (İran), prodüseri Müşfiq Hətəmovdur. Əsas rolları Fatimə Motamed Arya (İran), Vidadi Əliyev, Ramin Zeynalov, Sabir Məmmədov (Azərbaycan) oynayırlar. Bizcə, Elçin Musaoğlu Nabat roluna məşhur İran aktrisasını dəvət etməklə filmin uğurunu daha da artırıb.

Fatimə Motamed Arya müsahibələrinin birində "Nabat" filmi barədə belə bir etiraf edib: "Filmin ssenarisini, hadisənin lentə alındığı yeri, Nabat obrazını sözün həqiqi mənasında çox bəyəndim, çox sevdim. Nabata olan məhəbbətim nəticəsində Azərbaycan dilini öyrəndim. Çəkilişlər zamanı isə özümü əsl Azərbaycan qadını kimi hiss edirdim. Düşünürəm ki, bir Nabat olaraq mən artıq Azərbaycanlıyam".

Filmdə aktyor Vidadi Əliyevin İsgəndər rolu da həyatiliyi, gerçək yaşantıları ilə yadda qalır.

"NABAT"IN FESTİVAL HƏYATI

Bu film qısa müddət ərzində İtaliya, ABŞ, Braziliya, Yaponiya, Estoniya, Mərakeş, Kanada, Almaniya, Hindistan, Türkiyə, İran və

başqa ölkələrin ən nüfuzlu film festivallarında iştirak etdi və sevilirdi, 71-ci Venesiya Film Festivalında əsas müsabiqədən sonra ikinci vacib bölümə – "Horizontlar" proqramında nümayiş olundu, 27-ci Tokio Beynəlxalq Film Festivalında iştirak etdi, Almaniyanın 63-cü Mannheim-Heidelberg film festivalında 3 mükafata layiq görüldü, İranda keçirilən 33-cü Fəcr Beynəlxalq Film Festivalının "East Panorama" müsabiqə proqramında "Ən yaxşı rejissor" mükafatını qazandı.

"Nabat"ın festival həyatı davam edir və əminik ki, film saysız-hesabsız festivallarda iştirak edəcək, mükafatlara layiq görülməyə.

Qarabağ həqiqətlərini dünyaya çatdırmaq fərsətlərimizdən olan "Nabat" dünyanın nüfuzlu kütləvi informasiya vasitələri də biganə qalmayıb. İtaliyanın məşhur (onlayn) "ArtsLife" jurnalı "Nabat" barədə "Müharibəyə qarşı mübarizə aparan tənha qadın sərlövhəli yazı" çap edib. Yazı müəllifi G.Moraca "Nabat"ı müharibə mövzunda həssaslıqla çəkilən və müharibələri pisləyən film kimi təhlil edir.

"NABAT" – BİZİM TALEYİMİZDİ

Aydın Talıbzadənin "Olum və ölüm arasında dözümlü" adlı yazısı bu film barədə elə "film" kimi bir yazıdır və onun bəzi məqamlarını nəzərinizə çatdırmışam. Sonluğu da A. Talıbzadənin E.Musaoğlu barədə dediyi sözlərlə bitirmək istəyirəm:

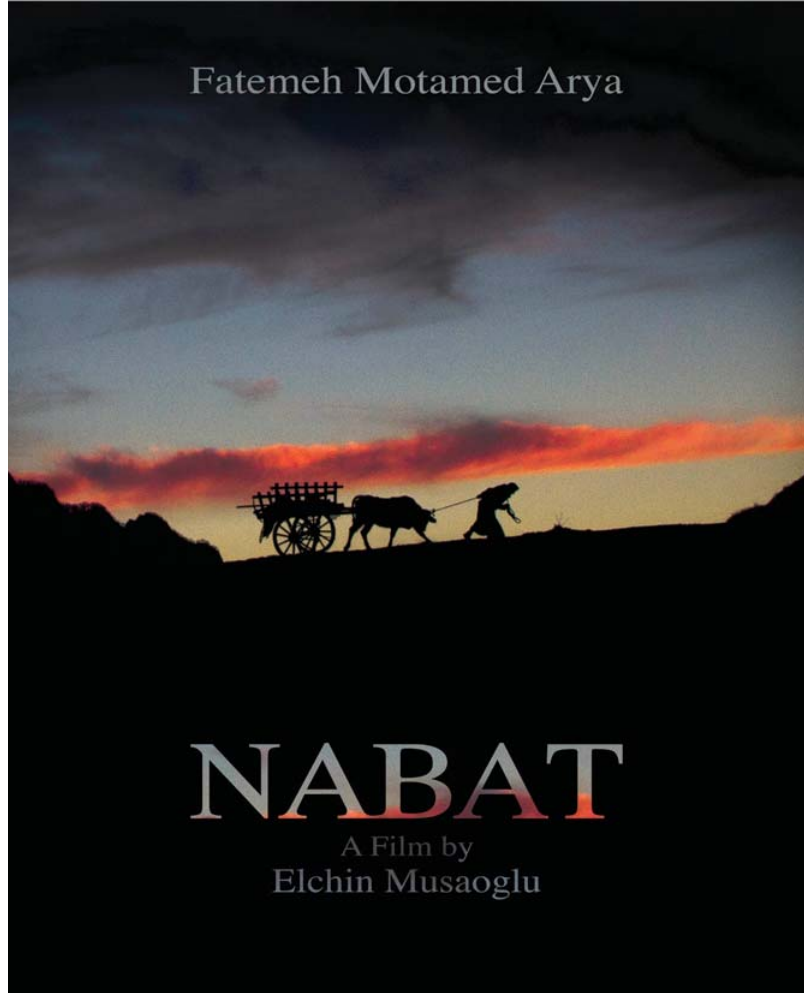
“...Mən burada türk rejissorları S.Kaplanoğlu ilə, N.B.Ceylan ilə salamlışdım, İran kinosundan A.Kəyarüstəmini, M.Məhməlbəfi tanıdım, rus kinosundan A.Tarkovskini gördüm. Onu da gördüm ki, E.Musaoğlu bu rejissorların sənət konseptlərini öz kinematoqrafiyasında “əridib” və dünya kinosunun bir nömrəli adları siyahısına öz adını da yazdırıb. Bu, Elçin Musaoğlunun kinematoqrafiyasıdır: bu, Elçin Musaoğlunun üslubudur. Vallah da ki, ƏHSƏN!”

Bu sözlərdən sonra daha nə isə söyləməyə ehtiyac yox! Amma yazımın əvvəlində “belə təmiz – həyatı kadrıları hardasa görmüşəm” demişdim, axı...

Bəli, Elçin Musaoğlu bizim bir gecədə boşaldılmış, yoxa çıxmış kəndimizi ekrana gətirib. Elçin Musaoğlu “Nabat”da qonşu kəndimizdə oğlunun məzarını qoyub getməyən Ədil kişini, kəndlərini tərk etməyən və ermənilər tərəfindən başları kəsilən İbiş müəllimlə oğlunu, torpağını tərk etməyən yüzlərlə başqalarının taleyini əbədləşdirib...

Evindən, yurdundan, torpağından ayrı düşən, bütün bu həyatda yaşayan insanlar üçün “Nabat”a – öz taleyimizə baxmaq çox ağırdır! ❖

Tərənə Vahid

Həsən Səfərov
Nabatın şahid oğlu rolunda

Dünya kino ulduzları:

“...Yox, mən ulduz deyiləm. Çox istərdim ki, insanlara daha çox köməyim dəysin, onlara daha çox xoş əhval bəxş edim. Ancaq neyləyim, əlimdən gələn yeganə bacarığım təbəssümümüdür”...

SOFİ LOREN – GÖZƏLLİK VƏ MƏŞHURLUQ KRALİÇASI

Onun aldığı mükafatları sadalamağa dəyməz. Nədən ki, kino sahəsi üzrə təltif edilmədiyi bir nominasiya qalmayıb. Şəxsi və ictimai keyfiyyətləri, özünəməxsus xüsusiyyətləri haqda isə...

Dünya kinosunun ən parlaq ulduzlarından olan Sofi Loren günü bu gün də öz gözəlliyi, qadın cazibədarlığı ilə seçilir. Elə onun sə-nətə ilk addımı da gözəllik müsabiqəsində qalib gəlməsindən sonra başlamışdı. Çox çətin həyat tərzinə baxmayaraq, anasının təşəbbüsü

ilə tez-tez teatra gedən və bu “qəribə aləm”ə valeh olan Sofi ona söz verir ki, mütləq aktrisa olacaq. Qızının gözəlliyini görən ana, onu gözəllik müsabiqəsinə gətirir. Yeniyetmə qızcığaz münisflər heyətinin diqqətini cəlb edir, “Dəniz gözəli” nominasiyasının qalibi olur. Priz olaraq, Romaya qədər ödənişsiz biletlər və 35 dollar pulla mükafatlandırılır. Sonralar da bir neçə dəfə gözəllik müsabiqəsinə qatılan Sofi Şikolone həmişə qalib olur. Öz üzərində ciddi çalışan bu qız, ingilis və fransız dillərini də öyrənir.

Özündən 22 yaş böyük prodüser, milanlı hüquqşünas Karlo Ponti ilə tanış olması onun həyatını tamamilə dəyişir. Ponti ilə gözəl ailə həyatına başlayan Sofinin Karlo və Eduardo adında iki oğlu

olur, hər cür uğura – istər sənət, istərsə də qadın həyatında bütün xoşbəxtliklərə çatır.

“Günlərin birində “Afrika dəniz altında” filmində baş rola dəvət alan Sofi qərribə bir təkliflə də üzləşir; filmin prodüseri “Şikolone” soyadının kobud səslənməsinə rəğmən, onun “Sofi Loren” olmasını məsləhət görür.

Məşhur rejissor Vittorio de Sika ilə əməkdaşlığı isə onun sənət uğurlarına əməlli-başlı mayak olur. “Oskar”a layiq görülmüş “Gülmüş mükafat” filmindən sonra “Atilla” (1954) filmində baş rola dəvət alır. Bunun ardınca çəkildiyi “Neapol qızılı” filmilə öz misilsiz sənət karyerasının əsasını qoyur.

1957-dən 1974-dək ona Hollivudun ən populyar aktyorları – E.Perkinsom, E.Kuin, K.Qeybl, P.Sellers, Ç.Heston və J.Qabenlə birgə işləmək müyəssər olur. Tezliklə Hollivuda dəvət alır. “Qürur və ehtiras”, “Neapol körfəzi”, “Sid”, “Roma imperiyasının süqutu”, “Qarağac altında eşq” kimi filmlərilə daha da şöhrətlənir.

Onun ən çox tərəfdaş olduğu aktyor isə Marçello Mastoryanni idi. Bu ecazkar yaradıcı cütlük xarakter və görkəmcə də bir-birlərini tamamlayırdılar. Onlar 1963-cü ildə “Dünən, bu gün, sabah”, 1964-də “İtalyansayağı evlilik”, 1970-də “Günəbaxanlar” filmlərində son dərəcə romantik səhnə məqamları paylaşiblar. “Qeyri-adi gün” filmi isə “Sofi-Marçello dueti”nin şöhrətini əlçatmaz zirvəyə qaldırıb.

“Sofi Lorenin Vittorio ilə yaradıcı əməkdaşlığını yüksək dəyərləndirən Ponti rejissorla müqavilə imzalayır. Müqavilənin şərtlərinə görə, rejissor Sofinin iştirakilə ildə bir film çəkməli idi. Bu, belə də olur. Həmin filmlər Sofi Loren yaradıcılığının zirvələrini təşkil edir. 1967-ci ildə Ponti “Honkonqlu qrafinya” filmi maliyyələşdirərək, aktrisanın sənət yolunda daha bir yüksələn xəttə imza atır və iki il sonra Hollivud jurnalistlərinin 38 ölkədə keçirdiyi sorğuda Sofi Loren “İlin ən məşhur aktrisası” adına, “Qızıl şar” mükafatına layiq görülür.

Dünya şöhrətli bu XÖŞBƏXT QADIN yaşlandıqdan sonra da öz gözəlliyini itirməyib. 1994-cü ildə ironik komediya janrında çəkilmiş “İnsan səsi” adlı yüksək dəb filminə yenə də Marçello ilə tərəf-müqabil (və həm də bu istedadlı cütlüyün birgə çəkildikləri son film) olur.

Son dərəcə yaraşıqlı, olduqca gözəl, dedikcə istedadlı bu aktrisa axır vaxtlar filmlərə çəkilməsə də, tamaşaçıları onu unutmur, tez-tez dəvət edildiyi festivallarda, kino müsabiqələrində alovlu alqışlara qərq edirlər...

ROBER OSSEYN – AZƏRBAYCAN ƏSİLLİ FRANSIZ AKTYORU...

“Parisdə doğulmuşam,
amma Azərbaycanın da
oğluyam...”

Rober Osseynin atası Əminulla Hüseynov 1905-ci ildə Özbəkistanın Səmərqənd şəhərində anadan olub. Uşaq yaşlarından Moskvaya köçən Hüseynovlar ailəsi maddi cəhətdən çox çətinliklər çəksə də, balaca Əminullaya xüsusi diqqət ayrılır. Moskva Konservatoriyasında fərqlənən bu tələbəni çar hökuməti Berlin Konservatoriyasına təcrübəyə göndərir. Xaricdə ailə həyatı quran Əminulla Hüseynov Fransaya köçür və Avropanın musiqi aləmində – Andre (Əminulla) Osseyn (Hüseyn) kimi tanınır...

Onun ailəsində dünyaya gələn (1927) körpənin adını Rober qoyurlar. Oxumağa həvəsi olmasa da, ata-anasının incəsənət adamı olmaları onun da taleyində öz sözünü deyir.

Sənətə, teatra böyük maraq göstərən Rober 15 yaşından Paris teatrları nəzdindəki studiyalarda aktyor dərsləri alır. “Qran Qinyol” teatrında bir neçə tamaşaya quruluş verir, aktyor və rejissor kimi püxtələşir.

Kino karyerasına Pol Kadeakin çəkdiyi (1954) “Sarışınlar sahilı” filmindəki rolu ilə başlayır. Elə həmin il 27 yaşlı aktyor “Dənizkənarı sarışın” filminə də çəkilir. Bir il sonra isə rejissor debütü edir: “Əclaf-lar cəhənnəmə yolların” filmi çəkir. Baş rolun ifaçısı Marina Vladi ilə romantik eşq macərası yaşayan Rober onunla ailə həyatı qurur. Ekranlaşdırdığı “Bizim günlərimizi bağışlayın” (1956), “Sən zəhər-sən” (1958) və “Casusların gecəsi” (1959) filmlərində baş rola həyat yoldaşını çəkir. 4 il davam edən ailə həyatında onun İqor və Pyotr adlı iki oğlu olur.

Fransa kinosunun əsas ulduzu Roje Vadimlə görüşü də onun yaradıcılığında gözəl izlər buraxır. İlkinci həyat yoldaşı – əslən Bakıdan olan yəhudi mənşəli kinoprodüser Anatoli Elyəşovla ədəbiyyatşünas Leya Qurcinin ailəsində doğulmuş Karolin Elyəşova 15 il Rober Osseynin soyadını daşıyıb. Onların Nikolya adlı ovladı dünyaya gəlib.

Rober Osseyn bir sıra filmlərdə (“Kim bilir” (1957), “Barbarella” (1968), “Don Juan-73” aktyor kimi də şöhrət tapıb. Eyni vaxtda,

özünün rejissorluq etdiyi “Qatilin ölümü” (1963), “Göz ətrafındakı çevrələr” (1964), “Düsseldorflu vampir” (1970) filmlərində yaddaqa-lan aktyor oyunu nümayiş etdirib. Azərbaycan əsilli rejissor-aktyor öz sənət zirvəsinə dörd il ərzində (1964, 1965, 1966, 1967) “Anjelika-markizlərin mələyi”, “Anjelika qəzəb içində”, “Anjelika və kral”, “Ələkeçməz Anjelika” silsilə filmlərilə çatıb. Avropa, həmçinin sovet tamaşaçılarına doğma olan bu filmlərdə həmyerlimiz kinoda özünü əbədi olaraq təsdiqləyib.

Onun fikrincə, sənət insanlara yalnız əylənmək üçün deyil, on-ları düşündürmək, doğru yol göstərmək, sabahkı günə inam oyatmaqçün də lazımdır. 80-dən çox ekran əsərinə çəkilən Osseyn qəh-rəmanlarının simasında fransızlar özlərini, öz həyatlarını güzgüdə görən kimi görürlər...

“**Qamətli, aydın sifətli, duru baxışlı gənc – o, kino həvəskarlarının yadında belə qalıb. Hansı rolda çəkilməyindən asılı olmayaraq, tamaşaçıların qəlbinə yol tapıb, qəhrəmanlarını sevdirə bilib. Çəkildiyi rolların bir çoxu Azərbaycan tamaşaçısına da doğmadır. Aktyorun bəlkə də ən əsas özəlliyi damarlarında azərbaycanlı qanının axmasıdır.**

Rober Osseyn
Bakıda

Rober Osseyn
Moskvada

"Anjelika, mələklər markızı"

"İp və kolt"

88 yaşını qeyd edən Rober Osseyn iki xatirələr kitabının – "Kor nəzarətçi" və "Tayfasız köçərilər" in müəlifidir.

Keçən ilin mayında Fransa prezidenti Fransua Ollandın Bakıya səfəri zamanı qonaqlar arasında həmyerlimiz də var idi. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev fransız teatr və kino aktyoru, rejissoru Parisin "Marini" Teatrının rəhbəri Reber Osseyni qəbul etdi. R.Osseyn qəbul üçün Prezidentimizə öz təşəkkürünü bildirdi, həmçinin o Azərbaycanın gözəl inkişafından, sevdiyi hər iki ölkə arasındakı dostluq münasibətlərindən qürurla söhbət açdı. Bir vaxtlar valideynlərini dünya musiqisinə avəssiz töhvələr verdiyini bu ənənəni isə oğlu Rober tərəfindən davam etdirildiyini vurğuladı. Dünyaca məşhur həmyerlimiz I Avropa Oyunlarının məsləhətçilərindən biri kimi öz təsəvvürlərini belə bölüşür: "Azərbaycan tarixən dünyada bir çox mühüm işlərə ilk imza atan ölkə kimi tanınır. Ötən əsrin əvvəllərində Azərbaycan qadınlara səs vermə hüququnu verildiyi ilk ölkələrdən biri olub, bu gün isə Azərbaycan "Bakı 2015" I Avropa Oyunlarının qəbul edən ölkədir. Mən ilk Avropa Oyunlarının məşəlini gəzdirməkdən qürur duyuram. O, fəxrlə: **"Mən sevimli ölkəm Fransada anadan olmuşam. Amma bununla belə, həsəd apardığım ölkənin – Azərbaycanın da oğluyam"** – dedi. Oğlu Pyotrun isə ziyafət zamanı tərda Azərbaycan mahnısını gözəl ifa etməsi, Rober Osseynin öz övladlarına Azərbaycan sevgisi aşıladığından xəbər verir...

"Casusların gecəsi"

STİVEN SİQAL – AKTYOR-İDMANÇI

Bu yaxınlarda Bakıya gələn amerikalı aktyor Stiven Siqal Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin qəbulunda olub, doğma şəhərimiz, mədəniyyətimiz haqqında xoş sözlər deyib. Dünya şöhrətli aktyor və rejissor Stiven Siqal Bakıda birinci Avropa Oyunlarının yüksək səviyyədə keçirilməsini, bu oyunlarda çoxlu sayda idmançıların göstərdikləri möhtəşəm oyunlar, biri-birini əvəzləyən qələbələrin hər kəsin qəlbinə iftixarla doldurduğunu qeyd edib. Qonaq vurğulayıb ki, Azərbaycanda qazanılan nailiyyətlərin dünyada tanınması və təbliği əslində çox önəmli bir işdir, burada gördüyü hər şeyin onda gözəl təəssürat yaradıb. Ölkə başçısı birinci Avropa oyunlarının nəinki ölkəmiz, həmçinin Avropa üçün də böyük əhəmiyyəti olduğunu bildirib. Qeyd edib ki, Azərbaycan bu oyunları yüksək səviyyədə keçirməklə, əslində Avropa oyunlarının standartlarını müəyyənləşdirib.

Məşhur aktyor və rejissor Stiven Siqal İçərişəhəri də gəzib, bu qədim abidənin gözəlliyindən məmnun qalıb. Abidənin möhtəşəm quruluşu qonaqda vətənimiz, onun tarixi keçmişi haqda təsəvvür yaradıb.

Aykido ustası Stiven Siqal həmyerlimiz, əfsanəvi karateçi, dörd dəfə dünya çempionu, "Dünya karatesinin brilyantı" adlandırılan Rafael Ağayevlə də görüşüb, onun yarışlarını izlədiyini bildirib.

7 yaşından başlayaraq karate, 15 yaşından isə aykido ilə məşğul olub. Bu döyüş sənəti o dövrdə ABŞ-da az tanınan idman növü idi. O, 1971-ci ildə Fullerton kollecini bitirdikdən sonra bu döyüş

sənətinin sirlərini daha dərindən öyrənmək üçün Yaponiyaya köçür. Artıq 1974-cü ildə Koicidən aykido üzrə 1-ci dan dərəcəli qara kəməre layiq görülür. Yaponiyada şəxsi aykido məktəbinə rəhbərlik edən ilk ABŞ-lı elə Stiven Siqal olur. Məktəbin açılışından sonra o, bu məktəbi Los Ancelsə köçürür və burada müəllimlik etməyə başlayır. 1988-ci ildən filmlərə çəkilməyə başlayır. İlk dəfə "Qanun naminə" ("Above The Law") filminə çəkilir. Bu film ona uğur gətirir. Ardınca aktyor "Öldürmək çətindir", "Ölmək üçün təyinat" filmlərində rol alır. "Ölümçül təhlükə", "Məhv etmə qərarı", "Nə sağ, nə də ölü" filmlərində aktyor yüksək mükafat – Qızıl Moruq mükafatı ilə təltif olunub. 1999-cu ildə "Reta Humanitar Mükafatına" layiq görülən aktyorun uğurları danılmazdır.

“Hollivud ulduzu Stiven Siqal zahiri görkəmi, boy-buxunu, iri cüssəsi ilə seçilən aktyorlardandır. Daim irəli getmək, qazandığı uğurlarla kifayətlənməyən məşhur aktyor Bakıda olarkən karate idmanı növü ilə məşğul olan bir dəstə gəncə görüşdü, onlara məsləhətlər verdi, idmanın bu çətin növünün sirlərini əyani şəkildə göstərdi. Siqal özünü bu döyüş idmanı üzrə yeddinci dana sahibidir. Həyatını idmansız təsəvvür etmədiyindən harada olursa-olsun istedadlı idmançıları ətrafına toplayır, məşqlər edir. Bu hobbisi ona həyatı qədər dəyərləndirdiyi aktyorluq sənəti ilə eyni dərəcədə doğmadır.

Yaraşığı, fitri istedadı ilə seçilən aktyor, rejissor, prodüser, bəstəkar, ssenarist və döyüş ustası kimi şöhrət tapan Stiven Siqalın etirafına görə Azərbaycana gəlişi onun üçün ən yadda qalan səfərlərdən oldu. ♦

Elmira Musaqızı

KENDZİ MİDZOQUTİ

Qadın fədakarlığının ekran yozumu

“ Kasıb dülgər, çatı-kəndir toxuyan ailəsində böyüyən, Aoxasi institutunda qrafika rəssamlığı təhsili alıb reklamçılıqla məşğul olan, aktyor kimi qeyşa rolları oynayan Kendzi Midzoquti (1898–1956) atasının əhli-kefliyindən doğan kasıblıq ucbatından imkanlı ailəyə verilən böyük bacısı, 14 yaşlı Susomonun qeyşalığı satılmasını özünün sənət kredosuna çevirə bildi. Kendzi Midzoqutinin 17 yaşı tamam olmamış anasını itirməklə məhz bacısının qeyşalıqdan qazancı hesabına təhsil gördüyünə görə atasına nifrət etməsi, sənətkarın filmlərinin “qadın fədakarlığı” rüşeymindən cücərib boy atmasına təkan verdi

Rejissor kimi quruluş verdiyi “Sevginin intibah günü”, “Müasirliyin şahzadəsi” filmlərində fəhlə hərəkətinə meydan verən Kendzi Midzoqutinin kürəyinə yaxınlıq etdiyi qeyşa Yuriko Itidenin iti bıçaq vurmaı solçuluqdan uzaqlaşan rejissora arvadbaz imici qazandırdı. “Müasir yapon kinosu” kitabında: “O dövrdə yayılan kino korlanmış gənclərin yığınağıdır” düşüncəsinə haqq qazandıran bu rejissor iyirmi yeddi yaşlı Midzoquti idi” yazan kinoşünas Akira İvasakinin: “Əlbəttə, Kendzi Midzoquti əxlaqsız mamırlı kötük deyildi” qənaəti özünün sənət yolunu ekran sənətində tapan kəsin sosial mövzuya bağlılığının mənbəyini göstərir.

Rejissor Kendzi Midzoqutinin “Müəllimənin sərsəm ehtirası”, “Məzlum quşcuğaz” kimi ekran təcrübələrindən sonra quruluş verdiyi, ötən əsrin 40-cı illərinin ortalarında Fransada tapılıb bərpa olunan “Tokio marşı” filmi (ssenari müəllifi Syuiti Xatamoto, Çio Kimura. 1929) rejissorun mövzu axtarıqlarını əks etdirir. Kasıb məhəllədə xalası və dayısı ilə yaşayıb tennis oynayan gənclərə; Yosiki Fudzimoto (Kodzi Sima) ilə Yukiti Sakumaya (İsamu Kosiqi) maraq göstərən yeniyetmə qız Mitikonun (Sidzue Natsukava), dünyasını dəyişmiş anasının qeyşalıq peşəsini davam etdirməyə məcbur qalması vəziyyətini yaradır. Orie adı altında çay evində qeyşa kimi fəaliyyət göstərən Mitikoya ilə evlənmək istəyən Yosikin atasının – çay evinin daimi müştərisi cənab Fudzimotonun (Eyi Takaqi) gənclərin bacı-qardaş olduğunu bildirməsi ilə qızın Yukiti Sakumanı seçməsi dolaşq ziddiyyət yaradır. Beləliklə, dar döngəyə yönəltməklə ictimai motivdən uzaqlaşan hadisələr sistemi əksəriyyəti dövrümüzə gəlib

çatmayan digər filmlərin də nəzəri əsaslardan uzaq olmaqla yalnız peşəkarlığa aparan təcrübənin toplanmasına yönəldiyini güman etdirir. Yaradıcılığının lal kino mərhələsində özünün uşaqlıq yaşantılarını önə çəkməyə çalışan Kendzi Midzoquti fərdi üslubu “Şəlalənin bəyaz telləri” ekran əsərində (ssenari müəllifləri Yasunaqa Xiqasi-bozye, Kiyoka İzumi, Sendzi Masuada, Naruxaru Suqano, Kennesuke Tateoka) qismən qabardılır. Kyeki İdzumunun XIX əsrin sonlarının hadisələrini əks etdirən “Yetkin və kişiləşmiş” romanı əsasında yaranan, ssenari müəlliflərinin çoxluğuna baxmayaraq kəskin dramaturji həlldən, ictimai motivdən uzaq bu filmə sirkdə fincanlarda su şırnağı yaratmaqla rəqs edən Takino Siryaitonun (Takako İriz) qazandığı pulları vurulduğu arabaçı Kiniya Murakosinin (Tokixiko Okada) Tokioda hüquq təhsili almasına xərcləməsi Kendzi Midzoqutinin gələcəyinə kapital qoyan bacısı ilə bağlı xatirəsini dolay yolla ekrana gətirir. İki ildən sonra maddi vəziyyəti çətinləşən Siryaitonun sevdidi Kiniya Murakosinin təhsilinin davamı naminə sələmçi İvabutiyyə (İtiro Suqai) bədənini satmaqla aldığı 300 iyenin parkdakı əli bıçaqlı qaraçıların qismət olması ləyaqəti ayaq altına atan sosial mühitin mənzərəsini yaradır. Takino Siryaitonun qaraçının parkda unutduqları, Jonqler Minamiyyə (Xiroxisa Murata) məxsus bıçaqla onu zorlamaq istəyən Qoze Sinuzeni öldürməsi, cinayət işinin prokuror kimi Kiniya Murakosiyyə tapşırılması melodrama janrının üçbucağını sentimentalizm cərəyanında təqdim edir. Ölüm cəzasına məhkum edilən Takino Siryaitonun prokuror kimi görmək istədiyi Kiniya Murakosinin də intiharı qadın fədakarlığının nəticəsini heçə endirməklə ekran hadisələrinə ictimai status qazandıra bilmir. Odur ki, kinoşünas Sergey

Kudryavtsev “3500. Kinosenziyalar kitabı”nda yazdığı yaradıcılığının ilkin mərhələsində vacib saymadığı dramaturji geniş-yoxuşlardan daha çox poetik sevginin tarixçəsinin təsvirinin “musiqililiyinə” səy göstərirdi.

“**Kendzi Midzoquti yaradıcılığının lal kino mərhələsinin əksəriyyəti it-bata düşən 50-yə yaxın filmi həmin ərəfədə Teynosuke (Koqame) Kinuqasanın, Yasudziro Odzunun, Xeynoske Qosyenin yaratdıqları ekran əsərləri səviyyəsinə çatmasa da, rejissorun fərdi üslubunu üzə çıxarsa da hələ ki, mükəmməl ekran həllini tapmayan qadın fədakarlığı mövzusu yapon tamaşaçısını qane etdi. Çünki əsasən yerli kino bazarına işləyən Kendzi Midzoquti özünün qaç-qovdan uzaq ləngərli təhkiyyəsi, dinamik montajdan qaçması ilə filmlərinin strukturunu məhz yapon tamaşaçısının təfəkkür tərzinə və zövqünə kökləyirdi.**

Səsli kino dövründə Aleksandr Kuprinin (1870-1938) fahişəlik kimi sosial problemə həsr edilməklə əsas personajı Susanna Raytsinanın ləqəbi ilə adlandırdığı “Yama” povestinin naturalist motivləri əsasında iki qeyşanın həyatından bəhs edən “Qionlu bacılar” filmi (ssenari müəllifi Yeda Yesikata. 1936) Kendzi Midzoquti özünün uzun illər davam edən axtarışlarının nəticəsi sayır. “Osaka - Naniwa elegiyası” filmində (ssenari müəllifi Yeda Yesikata. 1936) atası Dzyundzonun (Seyiti Takeqava) 20 il çalışdığı, müflis olmaqdan xilas etdiyi şirkətə birjada uduzduğu 300 iyen borcunu qaytarmaq naminə telefonçu qız Ayako Murayın (İsudzu Yamada) öz müdiri Asayın, sonra isə universitetdə oxuyan qardaşı Satikonun (Tiyeko Okura) təhsil haqqını ödəmək üçün çalışdığı dərman şirkətinin sahibi Esidzo Fudzinonun (Eytaro Sindo) məşuqəsinə çevrilməsi Kendzi Midzoqutin bacısının fədakarlığı ilə bağlı xatirəsinin ekran həllinin növbəti axtarışına çevrilir. Ərə getmək üçün cənab Fudzinodan şantaj yolu ilə pul tələb edən Ayako Murayın həbsi zamanı sevdiyi Susumu Nisi-muruyanın (Kensaku Xara) ağlaya-ağlaya yetimliyini, kimsəsizliyini söyləməsi atası Dzyundzonun, qardaşı Satikonun və hətta filmin strukturunda dramaturji funksiya daşımayan bacısı Xirosinin (Sanpio Asaka) etinasızlıq göstərdiyi fədakar qadını ümid bəslədiyi yeganə dayaqdan məhrum edir. Fədakarlığından bəhrələnənlərin sonunda Ayako Muraydan üz çevirmələri Gi de Mopassanın (1850-1893) “Gombul” hekayəsinin finalını təkrarlayır. Həmin ərəfədə yapon kinosa tənqidi realizm cərəyanını gətirən Kendzi Midzoquti mütərəqqi ziyalıların hörmətini, mühafizəkarların nifrətini qazanır. Lev Tolstoyun “Diriliş” romanının motivləri əsasında çəkdiyi “Sevmək və nifrət etmək çətinidir” filmində (1937) isə Kendzi Midzoquti maarifçilik missiyasını qadın hüququ – feminizm kimi sosial mövzuda davam etdirdi.

Kendzi Midzoquti “Gecikmiş xrizantema haqqında povest” filmində (ssenari müəllifləri Matsutaro Kavaquti, Yesikata Yeda. 1939) kabuki teatrının aktyoru kimi atası Kikiqoro Onoeninin (Qondzyuro Kavaradzaki) sənət yolunu davam etdirmək istəyən Kikunoske

Onoenin (Syetaro Xanayaqi) simasında quruluşçu rejissor özünün taleyi ilə bağlı süjeti dolayı yolla ekrana gətirir. Qardaşının uşağına dayəlik edən Otokunun (Kakuro Mori) peşəkar fəaliyyətindəki qüsurlarını göstərməklə oxumağa, öyrənməyə təhrik etdiyi Kikunoskeyə vurulmaqla işini itirməsi ilkin hadisəni yaradır. Anası Osatanın (Yeko Umemure) müqavimətinə baxmayaraq evdən gedən Kikunoskenin peşəkarlığını üz tutduğu Osokodakı əyalət teatrında artırmaq cəhdi, bir il sonra sənətdən bezdiyi məqamda evdən qaçıb yanına gəlməklə daim rollardan danışmaqla əri üçün güzgü də alan Otokunun sayəsində sənətinə bağlanması süjeti davam etdirir. Teatrın rəhbəri Tamizonun dünyasını dəyişməsi ilə rolları əlindən alınan Kikunoske ilə birgə dörd il səyyar teatrın məhrumiyyətlərinə kasıb ərinin arabir üzə çıxan şıltaqlıqlarına itaətlə dözən xəstəhal Otoku fədakar qadın

missiyasının ilkin mərhələsini yerinə yetirir. Tokiodan qastrola gələn teatrın aktyoru Fukusuke Hakamuronun (Kokiti Takada) məhz Otokunun sayəsində öz rolunu gənclik dostu Kikunoskeyə güzəştə getməsi vəziyyəti nizamlayır. Peşəkar aktyorlarla səhnəni bölüşərək qeyşə Sumizome rolunda səhnəyə çıxmaqla sənətkarlığını nümayiş etdirən Kikunoskenun uğuru dramaturji dünyünün açılışını təmin edir. Kikunoskenin artıq atasının Tokiodakı teatrının möhtəşəm səhnəsinin ulduzuna, tamaşaçıların sevimlisinə çevrilməsi ilə bacısının yanına qayıdan Otokunun vərəmdən əzab çəkməsi qadın fədakarlığının təntənəsinə çevrilir. Osoko qastrolunda atasının icazəsi ilə Kikunoskenun vaxtilə kirayədə qaldıqları otağın döşəməsindəki yatağında Otoku ilə vidalaşmağa gəlişi filmi hissiyyat gerçəkliyinə söykənən romantizm cərəyanı ruhunda bitirir. Tamaşalardan parçalara geniş yer verilməklə “bir epizod, bir plan” prinsipinin tətbiqi ilə təsvir seyrəkliyinin üzə çıxdığı bu filmə süjet yeniliyinin yoxluğu, fabulanın

gizlədilməməsi dərhal hiss olunur.

Kendzi Midzoquti özünü narahat edən qadın fədakarlığı mövzunu davam etdirməklə problemi sosial mühitdən insan talelərinə yönəltməsi təqdirəlayiq mütərəqqi hal sayılsa da, bütövlükdə "Gecikmiş xrizantema haqqında povest" ötən əsrin ortalarında yapon kinosunun bədii həllin nəzəri əsaslarla bir film daxilində başa çatdığı intensiv deyil, yalnız təcrübə toplamağa yönələn filmlərinin sayını artıran ekstensivliyə doğru üz tutması qənaəti yaranır. Səbəb isə həyatın özünü deyil, dramaturji modelini ekrana gətirəcək ssenarilərin yoxluğunda idi ki, ölkəsindəki total idarəçilik dövründə filmlərinin sayını azaldan Kendzi Midzoquti boş vaxtlarını klassik yapon ədəbiyyatını dərinlən öyrənməklə keçirir.

II Dünya müharibəsində hərbişdirilən hakimiyyətə güzəştə getməklə XVIII əsrin əvvəllərinin əfsanəsi əsasında knyaz Asanonun məğlubiyyəti nəticəsində ləyaqətləri ilə birgə əmlaklarını da itirən 47 samurayın şərəfi həyatdan üstün tutan mövcud qanunla xarakterini əks etdirən "Genroko epoxasına Sədaqət" (ssenari müəllifləri Yeda Yesikata. Kenitiro Xara, Yeda Yesikata. 1941) filmi çəkməklə, monarxizmin təbliğinə də çalışan Kendzi Midzoquti hərbi elmini, fəlsəfəsini, qılıncoynatmanı dərinlən bilən ustad samuray Simmen Takedzo (budda adı Niten Doraku. 1584-1645) barədə "Miyamoto Musasi" (ssenari müəllifləri Matsutaro Kavaquti, Kan Kikuti. 1944), "Bidzəmarunun məşhur qılıncı" (ssenari müəllifləri Matsutaro Kavaquti, Masamune Yotsura. 1945) filmləri ilə qadın fədakarlığı mövzusunun uzaqlaşmaqla yalnız peşəkar üslubunu formada saxlamağa çalışır.

Yaponiyanın müharibədəki məğlubiyyətindən sonra "Utamaro və onun beş qadını" filmindəki (ssenari müəllifləri Yeda Yesikata, Kanji Kunieda. 1946) avtobiografik çalarla qısqanc qeyşanın bığağının kü-

rəyində qoyduğu dərin yaranın tarixçəsini də heyranlıqla göstərən Kendzi Midzoquti tarixi, feodalizmlə bağlı mövzunu qadağan edən Amerika işğalına passiv müqavimətini də bildirir. Əsl adı Nobuyesi olub böcəklərin, quşların rəngli təsviri ilə yanaşı erotik mövzularda da meyl edən, mövcud hakimiyyətin satıra kimi qəbul etdiyi "Xidyeesi və beş cariyəsi" rəsminə görə əlli gün həbsxanada saxlanıldıqdan sonra dünyasını dəyişən rəssam Kitaqava Utamaronun (1753-1806) çin qravürlərindən uzaqlaşmaqla personajlarının canlılığını göstərə bilməsi ilk epizodda ziddiyyətli həllini tapır. Belə ki, ənənəvi "Kano" məktəbinin tərəfdarı kimi öldürmək məqsədi ilə axtarış qeyşə Okitanın yanında tapdığı Utamaronun (Minosyuke Bando) təklifi ilə qılınca yox, fırça "döyüşünə" çıxmaqla rəhmliklə mələikəsinin rəsmi çəkilişində Saynoskenin uduzması süjet yeniliyi yarada bilir. Peşəkar tatuirovkaçının gözəl qeyşə Şuzaboranın (Setaru Hakamura) bədənini korlamaqdan qorxduqda kürəyinə Utamaronun xəyalpərəst gəncin eskizini çəkməsi, quruluşçu rejissorun ehtiraslı gəncliyinin nişanəsi kimi belində gəzdirdiyi dərin yaranın bədii həllini verir.

“Məktəbindən uzaqlaşdığı Kanonun qızı Yukiedən (Eyko Oxara) uzaqlaşmaqla qısqanc Okitaya (Kinuye Tanaka) vurulan Seinesukenin (Kataro Bando) sevgi macəraları rejissorun özünün keçmişləri ilə bağlı epizodları gündəmə gətirir. Paralel olaraq yeddi il çalışdığı Kano məktəbindən uzaqlaşmaqla Tsutaya Dzyudzaburonun (Getaro Hakamura) mətbəəsində tirajlanan qravüraları hesabına kütləviləşən Utamaronun yalnız birgə yeyib-içdiyi qeyşələrin rəsmi çəkməklə öz üslubunu yaratması təsvir həllində üzə çıxır.

Atası Kanonun məktəbini, evini atıb əvvəl vurulduğu Utamaronun emalatxanasında çalışan Yukienin Seinesukeyə əra getmək istəməsi dramaturji baxımdan yetərincə əsaslandırılmır. Arabir ruhdan düşən Utamaronun kasıblaşmaqdan ehtiyatlanan Dzyudzaburonun təhriki ilə Matsuda Urosanın üst geyimləri soyundurularaq, balıq tutmağa məcbur etdiyi qeyşələrə baxmaqla həvəslənərək fırçasını əlinə götürməsi, uğurlu sualtı çəkilişlər hesabına da reallaşır. Utamaronun balıq tutan qadınlar arasından seçdiyi tacir qızı Oranın (Xiroko Kavasaki) üst paltarını soyundurmaqla portretini işləməyə başlaması sənədli tarixçəni ekrana gətirir. Utamaronun həbsxanaya düşməsi ilə Oranın portretini Seinesukenin çəkməsi Motsart - Salzeri süjetini canlandırır. Beş gün yatdığı həbsxanadan buraxılsa da, rəsm çəkməsinə əlli günlük qadağa qoyulan Utamaronun peşəkar fəaliyyətini davam etdirmək israrı tarixi gerçəkliyi canlandırır. Saynoskeni, Şuzaboranı və özünü bıçaqla öldürən qısqanc qeyşə Okitanın buddizmə xas canlı ruhunun ekrana gəlişi gənclik xatirələrinə meydan verən Kendzi Midzoqutin. "Yağışdan sonrakı dumanlı ayın nağılları" filminin personajı Miyaqinin eskizinə çevrilir. ❖

Ardı var

Aydin Dadaşov,
professor

Müasirlik duygusu

“Azərbaycanın böyük rejissorları” deyəndə, ilk növbədə Adil İsgəndərov, Tofiq Kazımov, Mehdi Məmmədov kimi korifey sənətkarlarımızla yanaşı, onların peşəkar məktəb ənənələrini yaşadan və ləyaqətlə davam etdirən Ağakişi Kazımov da yada düşür

Xalq Artisti Ağakişi Kazımovun çoxsaylı rejissorlarımız arasında bu qədər fərqlənməsi, daim diqqətdə olması bir sıra amillərlə bağlıdır; bütün quruluşlarına çox həssaslıq və məsuliyyət hissilə yanaşır, mətn üzərində uzun müddət işləməyi öz mənəvi borcu sayır, bəyəndiyi klassik və müasir əsərlərə qarşı eyni tələbkarlıq göstərir...

Fikrimizcə, “Ağakişi Kazımov uğurları”nın əsası eksperimentlərdən daha çox ənənələrə üstünlük verməsində, müəlliflərə sayğı ilə yanaşmaqla bəhəm, ona lazımı “kömək müdaxilələri” etməsindədir. Bütün tamaşalarında hiss olunur ki, o, dramaturqun fikirlərini səhnədə ən optimal üslubda açıb canlandırmağa çalışır, əsərin ideyasını düzgün duyur, müasir dövrlə tam səsleşməsinə təmin edir. Məşq zamanı ifaçılara tələbkarlıqla yanaşır, rəssam və bəstəkar işini müəllif ideyasının – əsas məqsədin açılmasına ustalıqla yönəldir.

Virtuallıqdan çox vizuallığa, məqsədə doğru dolayılıqdan çox birbaşılığa cəhd edən Ağakişi Kazımovun quruluşlarında milli kolorit qabarıq surətdə özünü göstərir, hər bir şəkil bitmiş bir əsər təsiri bağışlayır, düynün nöqtəsinə gedən hadisələr daha da gərginləşir. Bütün bunlar rejissorun istedadını, təfsir-traktovka bacarığını parlaq şəkildə təzahür etdirir.

Bəllidir ki, tamaşaların əvvəldən axıra axıcı bir ahənglə getməsinə şərtləndirən əsas nüans – mizan, dekor, geyim və digər elementlər arasında mütənəsb uyğunluq tapılması, lakonik cizgilərlə səciyyəvi mənzərələr yaradılmasıdır. Qeyd edək ki, bunlar

A.Kazımov tamaşalarının daimi atributudur. Görkəmli sənətkarın klassik, “illüziya” səhnə-salon tandemi arasında görünən və görünməyən pərdələri götürərək tamaşaçı ilə birbaşa dialoqa üstünlük verməsi, potensialına “yüz ölçü, bir biçi” fikrindən yanaşması onu professional, geniş erudisiya və təxəyyülə malik rejissor kimi səciyyələndirir. Bunu Ağakişi müəllimin hazırladığı yüzdən artıq tamaşayla bərabər, zaman-zaman mətbuatda dərc etdirilən elmi-nəzəri məqalələri də sübut edir.

Bütün bunlar göstərir ki, Ağakişi Kazımov hazırlayacağı materiala tək elə mətn üstündəki janra (“dram”, “komediya”, “faciə”) görə yanaşmır. O, əsərləri yalnız öz yaradıcılıq süzgəcindən keçirib, “dinamika damarı”nı tutduqdan sonra, onların səhnə təcəssümünə başlayır. Bu prosesdə əsərin dramaturji zahiri əlamətlərindən daha çox, daxili aləminə nüfuz edən rejissor həqiqətə nə qədər yaxınlaşa bilirsə, əsərin səhnə təcəssümü də bir o qədər orijinal alınır. Rejissor işinin bütün sonrakı silsilədəki xətləri buradan qidalanır, incə detallar buradan doğulur.

“Ağakişi Kazımovun bir rejissor kimi böyüklüyünü səciyyələndirən amilləri təhlil edərkən digər məqamlar da diqqətimizi cəkdi: yaşadığı mühit, çalışdığı kollektivlər, müraciət etdiyi dramaturqlar, birgə işlədiyi sənətkarlar, fəaliyyəti haqda dolğun fikir söyləyən, məqalələr yazan teatr mütəxəssisləri, elm-mədəniyyət xadimləri...”

Ağakşi Kazımovun işgüzarlığı, obrazı duymaq bacarığı, geniş mütaliə və müşahidəçiliyi ilə diqqət çəkməsi, elə özünün də komik və xarakterik rolların gözəl ifaçısı olması, bir rejissor kimi quruluş verdiyi əsərlərin tamaşaçılar tərəfindən sonsuz maraqla qarşılanması haqda görkəmli qələm ustaları və söz sahibləri – M.İbrahimov, T.Kazımov, İ.Səfərli, H.Abbasov, İ.Əfəndiyev, Ə.Ağayev, B.Vahabzadə, S.Dağlı, Q.Xəlilov, Y.Qarayev, M.Əlioğlu, İ.Kərimov, A.Babayev kimi yazıçı və təhqidçilər obyektiv və səmimi fikirlər söyləyiblər.

Səhnədə ilk addımları, ilk canlı sənət təəssüratı Əzizbəyov teatrı ilə bağlı olub. Burada Mirzağa Əliyev, Məziyə Davudova, Ələsgər Ələkbərov, Ağasadıq Gəraybəyli, İsmayıl Osmanlı, Ağadadaş Qurbanov kimi sənətkarların əhatəsinə düşüb, onların zəngin təcrübələrindən bəhrələnib. Az keçmiş xarakterik obrazlarla çıxış edib, roldan-rola qabiliyyətinin yeni keyfiyyətləri, təzə teatral məziyyətləri üzə çıxıb. Aktyorluq yaradıcılığındakı üç vacib keyfiyyəti – səmimilik, emosionallıq və ehtirasın ustalıqla əlaqələndirməsi tele-ictimaiyyətin diqqətini çəkib.

A.Kazımovun “nəhəng sələflər dövrü”ndə inkişaf mərhələsinə erkən qədəm qoymasında Leningrad (Sankt-Peterburq) mühitinə, oradakı Dövlət Teatr, Musiqi və Kinematografiya İnstitutunun müstəsna rolu olub. O, burada dövrün böyük müəllimi, görkəmli rejissor, SSRİ Xalq artisti, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı, Lenin və 4 dəfə Dövlət Mükafatı laureatı Georgi Tovstogonov aləmi ilə birbaşa təmasda olub, sənətin inceliklərinə yiyələnib. Rejissorluq fakültəsini bitirdikdən sonra Kazan Dövlət Akademik Dram Teatrında Cəfər Cabbarlının “Aydın” faciəsinə quruluş verərək keçmiş İttifaq miqyasında tanınmağa başlayıb. Bu başlanğıc gənc rejissorun gələcək uğurlarının fundamental təməli olub. Bir müddət sonra Tofiq Kazımov və Rza Təhməsinin rəsmi və ustad rəhbərliyi altında teatrın obrazlı, poetik, etik-estetik dilini öyrənərək ən tələbkər və çox zövqlü bir sənətkar kimi formalaşıb.

“Ağakşi Kazımov rejissorluq fəaliyyəti dövründə 6 teatrda – Tatarıstan Dövlət Akademik Dram Teatrı, Sumqayıt Dövlət Dram Teatrı, Azərbaycan Dövlət Musiqili Komediya Teatrı, Azərbaycan Dövlət Akademik Milli Dram Teatrı, Azərbaycan Dövlət Opera və Balet Teatrı və Azərbaycan Dövlət Gənc Tamaşaçılar Teatrında işləyib, müxtəlif janrlarda 100-dək tamaşa hazırlayıb. C.Cabbarlı, Ə.Haqverdiyev, S.Vurğun, Ü.Hacıbəyli, S.Rəhman, N.Vəzirov, M.Şoloxov, Ş.Axundova, N.Dumbadze, Ə.Abbasov, R.Mustafayev və başqalarının əsərlərinə verdiyi quruluşların hər biri “dövrün hadisəsi” kimi dəyərləndirilib.

O, yaradıcılıq coğrafiyasının genişliyi baxımından da diqqətəlayiq rejissordandır; quruluş ver-

diyi əsərlər – Tbilisi, Daşkənd, Köln və Düsseldorf (Almaniya) şəhər teatrlarında da səhnəyə qoyulub, böyük maraqla qarşılanıb.

Bu və ya digər əsərlərin uğurlu səhnə həlli üçün İlyas Əfəndiyev, Bəxtiyar Vahabzadə, Nəbi Xəzri kimi dramaturqlarla yarıdıcı, irfani-intellektual söhbətlər, işgüzar müzakirə-mübahisələr, Sıdqi Ruhulla, Möhsün Sənani, Əli Qurbanov, Həsənağa Salayev, Hökumə Qurbanova, Leyla Bədərbəyli, Hamlet Xanızadə, Həsənağa Turabov çəkili sənətkarlarla gah tərəf-müqabil, gah çiyin-çiyinə çalışmaları şəərəfli Azərbaycan teatr aləminə şöhrətli Ağakşi Kazımov ismi bəxş edib.

Ağakşi Kazımovun sənət yolu təbii ki, heç də həmişə hamar olmayıb; o, həyatın şirininə də dadıb, acısını da. Çoxlarının fikirləşdiyi kimi, qismətinə yalnız tamaşaçı alqışları, nailiyyətin doğurduğu sevinc çələngi düşməyib. Problemlərlə qarşılaşdığı məqamlar, çıxılmaz vəziyyətlə üz-üzə qaldığı anlar da olub. Bununla belə, bütün hallarda peşəsinə vurğunluğu, prinsipiallığı, qayğıkeşliyi, tələbkərliyi, sənət ehtirası və tükənməz enerjisi, geniş fantaziyası ona daim qol-qanad verib, ruhdan düşməyə qoymayıb. Görkəmli sənətkarın söylədikləri də bu qənaətin doğruluğuna dəlalət edir:

“Rejissorluq yolunda çəkdiyim hər “təzə” əziyyət, qatlaşdığım hər yeni çətinlik mənim üçün təzə qüvvə və enerji, yeni ilham və sevinc mənbəyi olub. Heç vaxt həyatıma nur çiləyən, inamımı doğruldan bu sevincdən, bu ilhamdan məhrum olmaq istəmirəm; ömrümün mənasına çevrilmiş bu yolda sənət əzablarına, tamaşaçı zövqünü artıran zəhmətə qatlaşmaqdan zövq alıram. Yaradıcılığım da imza atdığım uğurların hamısı, əslində, məhz daim axtarış sorağında olmağımın, işimdəki məqsəd aydınlığının bəhrəsidir...”

İndi ömrünün müdriklik çağını yaşayan Ağakşi müəllim professional rejissor kimi teatrlarımızda yeni-yeni tamaşalara quruluş verməkdə, təcrübəsini, hər mənada ixtiyar bir pedaqoq kimi Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universitetində gələcəyin sənət adamları olası tələbə-gənclərə aşılamaqdadır.

Böyük sənətkarı yubileyi münasibətilə ürəkdən təbrik edir, ona möhkəm can sağlığı, gərəkli fəaliyyətində uğurlar arzulayırıq. ♦

Yaşar Hidayətoğlu

Ş.Axundovanın “Gəlin qayası” operasının məşqində

Musiqi

X INTERNATIONAL MUSIC FESTIVAL
SHARQ TARONALARI
XALQARO MUSIQA FESTIVALI
25-30.08.2015, SAMARQAND

DÜNYANIN “ŞƏRQ TƏRANƏLƏRİ”...

Bu Beynəlxalq Musiqi Festivalının məkanı – Səmərqənd

“ Avqustun 25-30 tarixlərində Özbəkistanın Səmərqənd şəhərində növbəti 10-cu “Şərq təranələri” – Beynəlxalq Musiqi Festivalı keçirildi. İki ildən bir düzənlənən və özündə dünya musiqi ənənələrini sərgiləyən bu əsrarəngiz musiqi bayramına bu dəfə 67 ölkədən rekord sayda iştirakçı – etnik musiqi ifaçıları, bəstəkarlar, musiqişünas-alimlər, prodüserlər təşrif buyurmuşdu

Bu böyük tədbir-törənin “10-cu”luğu möhtəşəmliyi-lə daim heyrat doğuran Festivala bu dəfə xüsusi bir “yubileylik” ovqatı da qatmışdı. Müxtəlif illərdə ali mükafata layiq görülmüş ifaçıların – bu sıradan ilk Qran-Pri mükafatçısı, Azərbaycanın Xalq artisti Simarə İmanovanın Festivala fəxri qonaq qismində dəvət olunması da bununla bağlı idi. Özündə Şərq tarixinin şərəfli səhifəsini – Əmir Teymur imperiyasının əzəmətinə yaşadan Səmərqənd şəhərinin daha da abadlaşdırılıb-gözəlləşdirilməsi, başdan-başa əlvan gül-çiçəklərə qərq edilməsi dünyanın dördübir tərəfindən gəlmiş festival iştirakçılarını təsirləndirməyə bilməzdi. Bu gözəllik

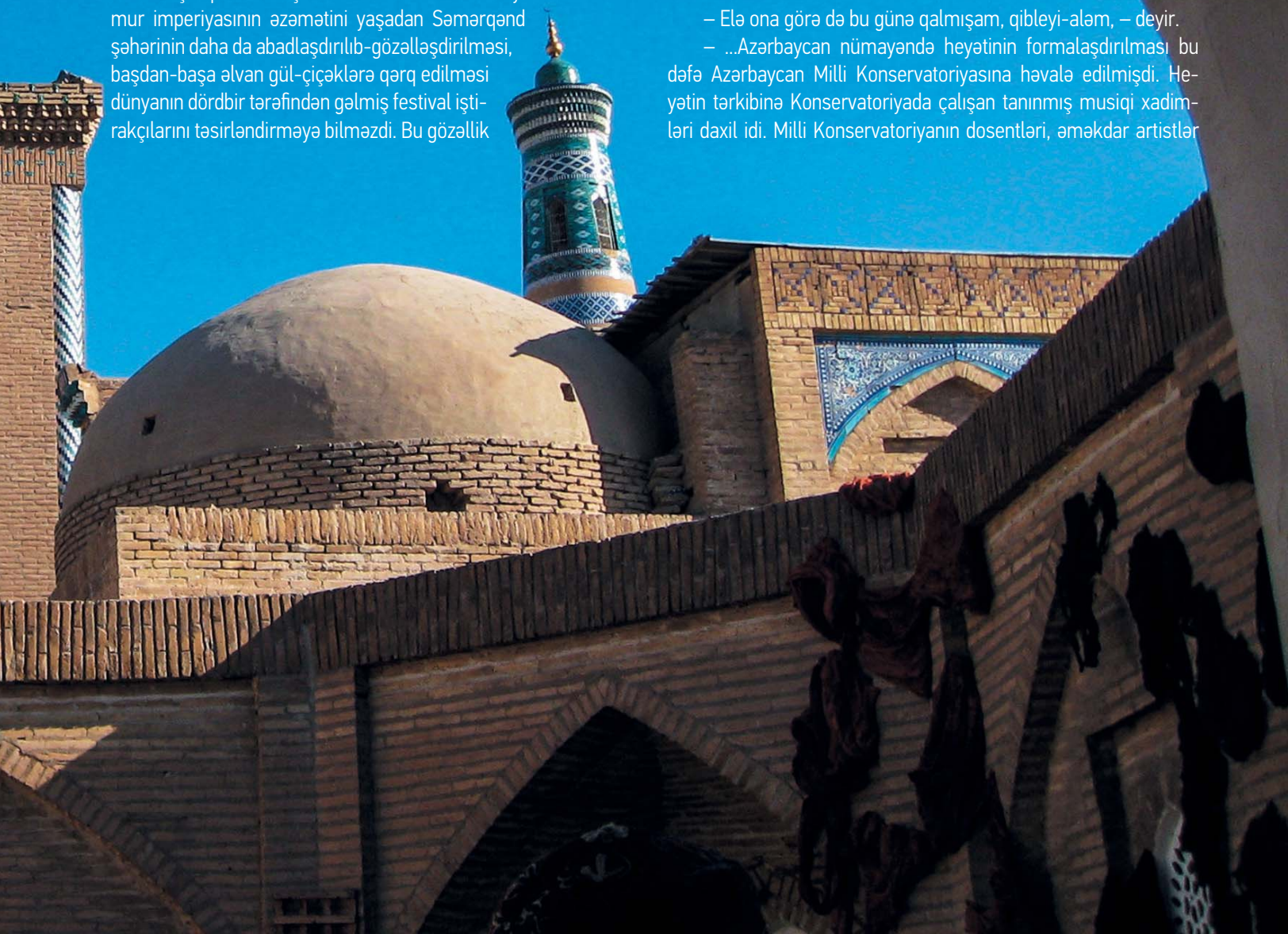
hamıya tarixə “tarixi dialoq” kimi düşmüş bir söhbəti xatırlatmışdı: “İrani fəth edəndən sonra şair Hafizi hüzuruna çağırırdıran Teymurləng soruşur:

– Mən çox səltənətlər fəth etdim ki, Buxara və Səmərqəndi tikdirib şöhrətləndirdim ki, sənə yazırsan ki, sən, onları gözəlin bir xalına bağışlayacaqsan?

Hafiz:

– Elə ona görə də bu günə qalmışam, qibleyi-ələm, – deyir.

– ...Azərbaycan nümayəndə heyətinin formalaşdırılması bu dəfə Azərbaycan Milli Konservatoriyasına həvalə edilmişdi. Heyətin tərkibinə Konservatoriyada çalışan tanınmış musiqi xadimləri daxil idi. Milli Konservatoriyanın dosentləri, əməkdar artistlər

Təyyar Bayramov və "Buta" muğam qrupu
Səmərqənd festivalında çıxışı zamanı

Elçin Həşimov (tar), Elnur Əhmədov (kamança), Əməkdar artistlər – I Beynəlxalq Muğam Müsabiqəsinin Qran-Pri mükafatçısı Təyyar Bayramov, balabançı Şirzad Fətəliyev, nağara ifaçısı Kamran Kərimov – "Buta" muğam qrupunun üzvləri kimi Festivalın müsabiqə proqramında yer almışdılar. Nümayəndə heyətinə rəhbəri Lələ Hüseynova (bu səhifələrin müəllifi - red.) Festival çərçivəsində keçirilən Beynəlxalq Elmi Konfransda məruzə ilə çıxış etdi. Konfransın işinə öz təşəbbüsü ilə Bakı Musiqi Akademiyasının professoru, əməkdar incəsənət xadimi Zümrüd Dadaşzadə də qatıldı.

Bilavasitə festival olaylarına keçməzdən öncə, bir müşahidəmişi vurğulamaq istərdik. Özbəkistanda Azərbaycan musiqisi çox sevilir: özbəklər istər muğam və xalq mahnılarımızı, istərsə də müasir estradamızı məmnuniyyətlə dinləyirlər. Bizlərə olan isti, mehriban münasibət hər addımbaşı duyulurdu. Bu səmimiyyətin nüvəsində etno qançəkənlik – təbii ki, tariximizin mədəniyyətimizin, musiqimizin, nəhayət, dilimizin müştərəklik kökləri də dayanır. Bizim sənətçilər isə öz çıxışları ilə onların bu məhəbbətini "səbirsizliklə gözləmələrini" adekvat cavablandırırlar.

“**“Şərq taronaları” festivalı yarandığı gündən Azərbaycan ifaçıları ən çox mükafat alan ölkələr siyahısındadır. 1997-ci ildə keçirilən ilk festivalda məhz bizim ölkənin gənc nümayəndəsi – xanəndə Simarə İmanova Qran-Pri mükafatına layiq görüldü. 2001-ci ildə görkəmli xanəndəmiz Alim Qasimov I yeri qazandı. 2003-cü ildə Zabit Nəbizadə III yerə layiq görüldü. 2005-ci ildə isə Aygün Bəylər birinciliyi yenidən Azərbaycana qaytardı. Birincilik səadəti 2009-cu ildə Qoçaq Əsgərova da nəsib oldu. Müxtəlif illərdə xüsusi mükafatçılar sırasındakı – Nəzakət Teymurova, Arzu Əliyeva, Babək Niftəliyev və Elnarə Abdullayevanın adlarını da yaxşı xatırlayırıq...**

Soldan: Elmi konfransın
iştirakçıları- Rüstəm
Abdullayev (Özbəkistan),
Zümrüd Dadaşzadə və
Lələ Hüseynova (Azərbaycan)

İştirakçı ölkələrin coğrafi genişlik və rəngarəngliyinə rəğmən budəfəki “Şərq taronaları” festivalını “Dünya xalqlarının taronaları” da adlandırmaq olardı. Çünki budəfəki iştirakçılar arasında bir çox Qərbi ölkələrlə bəhəm Avstraliya, Amerika, Afrika, hətta Yeni Zelandiya və Madaqaskardan musiqiçilər vardı. Səmərqəndin möhtəşəm Registon meydanı bir həftə ərzində, sözün əsl mənasında, dünyanın ən müxtəlif, ən rəngarəng və yaxşı mənada fərqli musiqi ənənələrinin təcəssüm etdirildiyi unikal bir məkana çevrilmişdi. Hər festival günü 15–20 ölkənin kollektivi çıxış edirdi. Belə bir alvanlıq mənzərəsində diqqət çəkib seçilmək asan iş deyildi. Lakin, Azərbaycan musiqiçilərinin “Şur” kompozisiyası ən parlaq, ən cazibədar çıxışlar sırasında yer aldı. Bunu münisflər heyətinin üzvləri mətbuat konfransında da xüsusi vurğuladılar. Bəli, xanəndə Təyyar Bayramov “Unikal səs” mükafatına layiq görüldü!

Qaliblər sırasında Çin, Yaponiya, Polşa, Estoniya və Kosta-Rikanın ifaçı kollektivləri vardı.

Qeyd edək ki, musiqiçilərin çıxışları yalnız “festival saatları” ilə məhdudlaşmırdı. Əsas “yarışma” rəsmi konsertdən sonra başlayırdı: iştirakçıların yerləşdiyi “Əfrosiyob” mehmanxanası hər gecə səhərə

qədər əsl dəyişmə məkanına çevrilir, bizim ifaçılarımız isə burada əsl virtuozluq nümunəsi göstərirdilər. Bundan başqa, Səmərqəndin müxtəlif yerlərində qurulmuş açıq səhnələrdə məhz bizim ifaçıların səsləndirdiyi Azərbaycan təranələri tamaşaçılar tərəfindən ən çox sevilən musiqi statusu qazanırdı. Konsert təşkilatçıların bizim ifaçıların çıxışlarını ən axıra saxlamaq qərarı isə – bir tərəfdən tamaşaçıları intizarda saxlamaq, digər tərəfdən, tədbirə möhtəşəm sonluq vermək istəyindən qaynaqlanırdı.

“ Festival çərçivəsində, ənənəvi olaraq, Beynəlxalq Elmi Konfrans da yer aldı. Gündəmdə aktual olduğu qədər də mürəkkəb bir mövzu – “Şərq xalqlarının musiqi mədəniyyətlərinin müştərəkliyi” məsələsi idi. Məruzəçilər sırasında Yaponiya, Çin, Misir, Koreya, İran, Almaniya, Norveç, Böyük Britaniya, Serbiya, Rusiya, Macarıstan, İsrail və bir çox digər ölkələrin nümayəndələri vardı.

Elmi maraq və geniş müzakirəyə səbəb olması baxımından yapon alimi (eyni zamanda “Şərq Taronaları” festivalı münsiflə heyətinin sədri) prof. Suqenin “Teymurilər dövrünün ən sirli aləti – Şedirguya yeni bir nəzər”, Naser əl Taenin (Oman) “Ərəb dünyasının ənənəvi və müasir musiqisi kontekstində makam və taksim”, Babək Xəzrainin (İran) “Əbdülgədir Marağayı İran və Osmanlı musiqi mədəniyyətləri arasında əlaqə fenomeni kimi” məruzələrini xüsusi qeyd etmək istədim. Bu sətirlərin müəllifinin “Şərq xalqlarının musiqi-poetik yaradıcılığında fəlak mövzusu” adlı məruzəsi isə konfransın diqqətini az tədqiq olunan bir mövzu kimi də cəlb etdi. Konfransda qədim Şərq ənənəvi musiqisinin müştərəkliyini ortaya çıxaran mövzularla yanaşı, qloballaşan müasir dünyada Şərq-Qərb musiqi sintezinin doğurduğu bədii kəşfləri və hadisələri önə çıxaran məruzələr də az deyildi. Bu baxımdan, bir sıra müasir Azərbaycan bəs-

təkarlarının yaradıcılığı təcrübəsində müşahidə edilən total musiqi axtarışlarının bəzi istiqamətlərini önə çəkən Zümrüd Dadaşzadənin məruzəsini qeyd etmək lazımdır. Norveç alimi Devid Hebertin “Asiya musiqi ənənələrinin qorunması global rəqəmsal əməkdaşlıq şəbəkəsi vasitəsilə”, alman alimi Birqit Ellinhausun “Avropada Mərkəzi Asiya musiqisi haqda təsəvvürlər və qavranılma aspektləri” məruzələrində daha çox sosioloji, kulturoloji araşdırmalar yer almışdı. İsraildən gəlmiş Natalya Divinskayanın “Müasir İsrail və Mərkəzi Asiya respublikalarının musiqi mədəniyyətinin ortaq elementləri” adlı məruzəsində isə diqqətimizi bir məqam çəkdi. Müəllif İsraildə Novruz bayramının xüsusi təntənə – milli geyimlərdə və autentik musiqi alətlərlə keçirilməsi haqda məlumatında vurğuladı ki, bu ənənə Şərq ölkələrindən, ilk növbədə vaxtilə Azərbaycandan gəlmiş insanların böyük səyi və istəyi nəticəsində yaranmışdır. Məruzə zamanı göstərilən videogörüntülər isə yad ölkədə milli bayramımızın parlaq səhnələrini canlandırırdı. Digər məruzələrdə nümayiş etdirilən oxşar nümunələr, xüsusilə müasir Avropa ölkələrində türk musiqi ənənələrinin geniş vüsət alması faktları da Şərqi Qərb təfəkkürünə intensiv təsirdən xəbər verirdi.

Konfransda görkəmli alimlərlə yanaşı, perspektivli gənc tədqiqatçılara da yer vermiş ev sahibi Özbəkistan da öz elmi potensialını geniş şəkildə və hərtərəfli ortaya qoymağa çalışmışdı. Konfrans çərçivəsində görkəmli özbək alimi, professor Otanazar Matyakubovun “Özbək klassik musiqisi” kitabının təqdimatı, özbək makomçularının ustad dərsləri, iştirakçıların qaldığı mehmanxanada özbək milli musiqi alətlərindən ibarət sərgi də təşkil olunmuşdu.

Səmərqənd festivalı, heç şübhəsiz, müasir dövrün rəngarəng musiqi festivalları tarixinə özünəməxsus yeri və böyük əhəmiyyəti olan möhtəşəm musiqi hadisəsi kimi düşəcək... ♦

Lalə Hüseynova

Simara İmanova və "Buta"
muğam qrupunun çıxışı

Kapella konsertə hazırdır...

“ Səhnələrdə görünmək, tez-tez efirə çıxmaq heç də sənətkarlıq meyarı sayılmaz. Olsun ki, populyarsan, böyük kütlə səni bir ifaçı kimi yaxından tanıyır, görür, amma bu, hələ əsl sənət demək deyil. Bir qayda olaraq, əsl sənətlə məşğul olanların, yüksək sənətə xidmət edənlərin əksəriyyətini geniş kütlə adbaad tanımır. Səbəbi? Onlar böyük sənət amalının xidmətindədirlər, həm də özlərini sənətdə yox, sənəti özlərində sevirlər. Üstəlik, onların bu sakit, nəzərə çarpmayan sənət sevdasının nəticəsi ümummilli mədəniyyətin səviyyə göstəricisi sayılır

Söhbət Azərbaycan Dövlət Xor Kapellasından gedir. Elə kapellanın bədii rəhbəri və dirijoru, Respublikanın Xalq artisti **Gülbacı İmanova** ilə söhbətimizdə də bu fikirlər ana xətt kimi keçir.

“ **Gülbacı Ələkbər qızı İmanova 1975-ci ildə A.Zeynallı adına Bakı Musiqi Məktəbinin “xor dirijoru” sinifini, 1980-ci ildə “Ü.Hacıbəyov adına Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasını** bitirib. Hələ tələbə ikən bir müddət Dövlət Xor Kapellasında solist işləyib. 1980-1996-cı illərdə A.Zeynallı adına Musiqi Kollecinə xor fənnlərindən dərslər deyib. 1989-cu ildən konservatoriyanın nəzdindəki Şövkət Məmmədova adına opera studiyasının baş xormeysteri olub. 1996-cı ildən Dövlət Xor Kapellasının bədii rəhbəri və baş dirijorudur. Respublikanın Xalq Artisti, Bakı Musiqi Akademiyasında dirijorluq kafedrasının müdiri, professordur.

– Gülbacı xanım, gələn il Dövlət Xor Kapellasının 50 yaşı tamam olur. Amma nədənsə adama elə gəlir ki, onun tarixi daha qədimdir.

– Həqiqətən də, bir vaxtlar, təxminən ötən əsrin iyirminci illərində Üzeyir Hacıbəyli xor kapellası yaratmışdı. Özü də çox böyük bir kollektiv idi. Məsələn, mən o dövrün fotoşəkillərinə baxanda təxminən 120 nəfəri saya bilərəm. Amma həmin kollektiv çox yaşaya bilmədi. Hərçənd 1937-ci ildə “Koroğlu” operası tamaşaya qoyulanda əsərdə xor üçün xeyli musiqi partiyası yazılmışdı və həmin ifa çox möhtəşəm idi. Lakin müharibə vaxtı həmin xor dağıldı, müharibədən sonra Üzeyir bəy yenidən xor yaratmağa cəhd göstərdi, heyif ki, ömür vəfa etmədi və bu iş yarımçıq qaldı. Yalnız 1966-cı ildə Dövlət Xor Kapellası yaradıldı və o vaxtdan bu günədək fəaliyyətdədir.

– *Əslində bizdə çoxsaslı oxuma ənənəsi zəifdir, bəlkə buna görə xor yaratmaq və onu yaşatmaq bu qədər çətin olub...*

– Elədir, Azərbaycanda yalnız Cənub zonasında xorla mahnı oxuma ənənəsi var, amma bu da yalnız mahnının nəqəratına aiddir. Bir də mərsiyə oxunanda vaygirlik edilir. Avropada isə klassik musiqinin təməli kilsə musiqisi üzərində qurulub. Təsəvvür edin, bu gün, XXI əsrdə dünyadakı peşəkar xorların repertuarında, o cümlə-

dən bizim kapellanın repertuarında hələ İntibah dövründə xor üçün yazılmış əsərlər var.

– *Söhbətimizə başlamazdan əvvəl bir fikir söylədiniz ki, xoru yaratmaq bir çətinlikdirsə, onu saxlamaq ikiqat çətinidir. Bu fakt bir qədər açıqlayardınız.*

– Xorda oxumaq solo oxumaqdan qat-qat çətinidir. Mən həmişə uşaqlara da deyirəm ki, əgər orkestrdə hansısa alət düz çalmasa, onun səhvini yalnız musiqiçilər tutacaq, xorda kimsə xaric oxusa, – bunu bütün dinləyicilər eşidəcək. Çünki xorda bütün səslər harmonik səslənməlidir, xorun hər bir solisti öz yoldaşlarının səsinə eşitməlidir, səslər haçalanmamalıdır. Unison səslənişə nail olmaq üçün isə çox işləmək, məşq etmək lazımdır. Bir mühüm məqam da psixoloji duyumdur. Təsəvvür edin, hansısa əsər ifa olunursa, bütün xor – 60 nəfər onu eyni cür hiss etməlidir. Məhəbbətdən oxuyuruqsa, hər kəsin səsinə məhəbbət hiss olunmalıdır, ya da əsər rekviyemdirsə hamı kədərli olmalıdır. Digər tərəfdən, Verdinin əsərlərindəki sevgi bir başqadır, Debüssidə tamam fərqlidir.

“ **Azərbaycan Dövlət Xor Kapellasının repertuarı da çox zəngin və müxtəlifdir. Bizim repertuarımızda Azərbaycan xalq mahnıları, muğamlar, bizim bəstəkarların əsərləri, caz musiqisi, qədim dövr Avropa və rus əsərləri, klassik və avantgard bəstəkarların əsərləri daxildir. Kapellanın solistləri həm də intellektual səviyyəsi yüksək olan ifvaçılardır. Biz hansısa bəstəkarın əsərini məşq etməyə başlamazdan əvvəl onların hər birinə həmin müəllifin dövrü, özü, bütün yaradıcılığı barədə məlumat veririk. Xarici dildə olan mətnlərin sətri tərcüməsi paylanılır ki, ifaçı nəyi əzbərləyib oxuduğunu anlasın.**

– *Təsəvvür etmək olar ki, sizin işiniz nə qədər çətinidir. Bu qədər yaradıcı insanın fəaliyyətini idarə etmək, onları eyni lada kökləmək doğrudan da qəliz məsələdir.*

– Hər vokalçı xor solisti olmağı bacarmır. Məsələn, tələbə, ya da konservatoriyanın məzunu kapellaya gəlir: onun əsl xor solisti kimi

Üzeyir Hacıbəyli
IV Beynəlxalq Musiqi Festivalının
açılış mərasimində

olaraq yetişməsinə azı, 5-6 il lazımdır. Bəziləri isə bir neçə aydan sonra boynuna alır ki, xor mənlilik deyil, bacarmıram, uzaqlaşır.

– *Bələ çıxır ki, xor yaxşı vokalçı kimi yetişmək üçün məktəbdir.*

– Bələ demək olar. Mən fikir vermişəm, sənətə xorun solisti kimi başlayan, sonra teatrlarda solist kimi fəaliyyətə keçən vokalçılar daha çox uğur qazanırlar. Xalq artisti Əvəz Abdullayevi yəqin ki, tanıyırsınız. Bu gün Əvəz çox tələb olunan vokalçılardandır. Avropa opera səhnələrində müntəzəm çıxış edir. Əvəz Dövlət Xor Kapellasının yetirməsidir, birinci kursdan bizdə solist olub. Bir dəfə hansısa Avropa teatrının tamaşasında ansambl ilə – sekstetdə oxumaq lazım gəlib. Tamaşadan sonra dirijor Əvəzi tərifləyərək onun təkcə solo yox, həm də kollektivlə yaxşı ifa etdiyini vurğulayıb. Əvəz Abdullayev də bildirib ki, o, kapella məktəbini keçib.

– *Gülbacı xanım, üzünüza demək olmasın, bizim Dövlət Xor Kapellasındakı intizam, qayda-qanun mədəniyyət cameəsində çox məşhurdur.*

– Biz öz işimizi görürük. Məşhur bəstəkar Fərəc Qarayev deyir ki, Azərbaycan Dövlət Xor Kapellası Avropa kapellası səviyyəsindədir. Ennio Morrikonenin Bakı konsertindən əvvəl həmin konsertin xormeyster-dirijoru Bakıya gəlmişdi ki, bizim kapella ilə məşq edib onu konsertə hazırladırsın. Birinci məşqdən sonra axşam məşqini təxirə saldı. Ertəsi gün də səhər məşqə gələndə heç salona keçmədən dedi ki, məşqə ehtiyac yoxdur, kapella konsertə tam hazırdır.

“ **Bəzən kapellanın solistləri deyirlər ki, Gülbacı xanım, niyə bizi heç tərifləmirsiniz? Cavab verirəm ki, biz öz işimizi yaxşı görməyə borcluyuq, əgər mən sizi tərifləsəm, sonra heç kim tərifləməyəcək!**

– *Haqlısınız. Amma kollektiv vokal ifaçılığı ənənəsi demək olar ki, olmayan şərq ölkəsində xor kapellasını yaradıb-yaşatmaq, onu Avropa səviyyəsinə çatdırmaq həqiqətən tərifəlayiq haldır. Yəqin ki, xarici ölkələrdə çıxış edirsiniz. Oralarda necə, Azərbaycandan bələ bir mükəmməl xor kollektivinin çıxışı ilə rastlaşanda sizi necə qarşılayırlar?*

– Əslində xor kapellasının tam heyətdə səfərə çıxması baha başa gəlir deyə, qastrola tez-tez çıxıb bilmirik. Amma festivallarda olarkən dəfələrlə kimlərsə aramızda belə bir dialoq olub. Hansı millətdənsiniz? – Azərbaycanlıyam. Bəlkə qarışıqınız var? – Yox.

– Haranı bitirmisiniz? – Bakı konservatoriyasını. – Bəs solistləriniz? – Hamısı Bakıda təhsil alıb. Hətta bir dəfə Rusiyada festivalda olanda bizim çıxışımızdan sonra Vladimir xor teatrının dirijoru mənə yaxınlaşıb belə bir etiraf etdi: “Düzü, əvvəlcə fıkrlaşdım ki, yaraşıqlı qadının rəhbərlik etdiyi xor heç nə bacarmaz. Amma indi mən öz fikrimdən daşındım. Siz neyləyirsiniz ki, sizin kapellanın səslənişi, ifası bu qədər mükəmməl və qulağayatımlıdır”. Həmişəki cavabımı verdim: “Biz işləyirik”.

– *Bəs Azərbaycan dinləyicisinin bizim Dövlət Xor Kapellasının çıxışlarına münasibəti necədir?*

– Bir dəfə bizim konsertə gələn şəxs daimi tamaşaçımıza çevrilir. Nə qədər qərībā görünsə də, sovet dövrü ilə müqayisədə bu gün xor kapellasının çıxışlarına maraq böyükdür. Elə mənim xorda

oxuduğum illərdə öz aramızda belə bir zarafat edərdik ki, çıxış edir – xor, dinləyir – kvartet. Yəni xor konsertlərinə o qədər də maraq yox idi. Amma indi, əyləncə, asudə vaxt keçirmək seçiminin bol olduğu zamanda Azərbaycan musiqisevərinin klassik musiqiyə diqqəti bizi sevindirir. Yəqin ki, repertuarımızın zənginliyi, Azərbaycan musiqisinə yer verməyimiz də az rol oynamır.

– *Nədənsə, bizim bəstəkarların xor musiqisi janrında yaradıcılığını yada salanda bir neçə oratoriya və kantatadan başqa əsərin adını çəkmək olmur. Bir zamanlar Üzeyir bəydən başlamış bütün böyük bəstəkarlarımız xalq mahnılarını xor üçün işləyirdilər. Bu gözəl ənənə necə, davam edirmi?*

– Bilirsiniz, çoxsəsli xor üçün əsər yazmaq bəlkə də bəstəkarlıqda ən çətin işdir. Əslində xor üçün əsər elə kapellada “bəstələnməlidir”. Tutaq ki, bir bəstəkar bizə əsər gətirir, birlikdə düzəliş edirik. Deyirəm ki, buranı sil, oxunmayacaq, bura dəyişiklik et... Təəssüf ki, xor üçün ən gözəl əsərlər yazmış bəstəkarlar ötən illərin sənətkarlarıdır. İndi xor üçün həcmli əsərlər az bəstələnir. Muğam festivalının bağlanışında hazırda ABŞ-da yaşayan gənc bəstəkar Ruslan Ağababəyev “Heydərbaba” kantatasını ilk dəfə ifa etdik. Əsəri hazırladığımız müddətdə vaxt fərqi baxmayaraq, müəllif ilə internet, skayp vasitəsilə xeyli yazışdıq, çalışdıq.

O ki qaldı xalq mahnılarının xor üçün işləmələrinə, təəssüf ki, bu gün bəstəkarlarımız bu işlə məşğul olmurlar.

– *Bəs bu gün xor sənəti Azərbaycanda necə inkişaf edir? Zaman yetişib bugünkü nəsil səhnədən gedəndə yerini kimlərə verəcək?*

– Ötən əsrin doxsanıncı illərinin əvvəllərində baş verən məlum hadisələr səbəbindən kapella demək olar ki, dağılmışdı. Əksəriyyəti başqa millətlərdən olan solistlər Azərbaycanı tərk etmişdilər. Digər tərəfdən, maaş çox aşağı idi, konsertlər yox idi. Amma biz tab gətirdik, kollektivi dirçəlttik, repertuarı qaydaya saldıq, ulu öndərimiz Heydər Əliyevin sərəncamı ilə məvacibimiz artdı, bir sözlə, böhrandan çıxdıq. O ki qaldı gələcəyə, mən buna nikbin baxıram. Neçə ildir ki, respublika üzrə musiqi məktəblərinin xor kollektivlərinin müsabiqəsi keçirilir. Mən bu müsabiqənin münisflər heyətinin sədriyəm. Əgər birinci il ölkə üzrə cəmi 92 xorun ifasını dinləmişdiksə, sonuncu dəfə 172 xor yarışa qatıldı. Xalqımız çox istedadlı xalqdır. Musiqi məktəblərinin şagirdləri xorda çox həvəslə oxuyurlar. Konsertdən sonra xormeysterlərə bir növ ustad dərsi keçirəm. Görürəm ki, ildən-ilə xorların səviyyəsi artır. Bu, məni çox sevindirir. Ümumiyyətlə, hər bir ölkənin mədəniyyət aləminin səviyyəsi oradakı xorların səviyyəsi ilə ölçülür. Əgər xor, yəni ən kütləvi sənət kollektivi yüksək səviyyədədirsə, deməli, həmin ölkənin mədəni səviyyəsi yüksəkdir. ♦

Gülcəhan Mirməmməd

Ay “Qaraqula”...

*Ey – illərdi məchul və nakam bir “qızıl gül”ü
əsim-əsim əsdirib, səbrimizi kəsim-kəsim kəsən Kəs!..*

Xudafərin körpüsü

*Ay öz bülbül rübabı ilə xəzan könülləri belə gülləndirən Rübabə xanım!
Ey – xatirələrdə hər dəm ozan, hərdən ələm-azan sədələri, gahi kəklik, gahi turac ədələri ilə qalmış başdan-başa
tamaşa xatun!
Ay apaydın xalları ilə – dilini yalnız anası bilən lalları da dilləndirən şəkər ləhcəli!
Ey – dipdiri həvəs-nəfəs ilə ərənləri selləndirib, ərgənləri tülləndirən, segah-dügəhi zəngulələrilə ahılları belə xə-
yallandırıb bir-birinə bir dönəm də mehrləşdirən canlı həyat Qəzəli!..*

...Hə, doğma yurd-yuva hicrindən yana, bu dünyada hər vüsala "heç" söyləmiş, Xan Arazi "qanlı" tutub, o dünyaya yana-yana köç etlənmiş cənnət Gözəli! Sən – xalqın "aydınlıq" adlandırdığı suyu qanlı tutmuşdun, mən isə bu "gəlimgli-gedimgli, son ucu ölümlü dünya"da qıp-qısa bir xalq mahnısı sürəsiycə yaşadığın ömürçüyün axır tarixçəsini: –

1933–1983!..

Bunlar Sənin gəlimg-gedimg illərindir, ay Qaragilə...

Mahnılarının birində dönə-dönə təkrarladığın "Səbrü-qərar, səbrü-qərar!" kimi nida-nəsihət hara, bu tələm-tələsik vida-vəsiyyət hara, vay Qaragilə?! Bu qədər sənət yatır, səs-avaz qatırı müqabilində əllicə il nəmənəymiş, səni Təri, ay saysız-hesabsız sevrələrinin qışqanılmaz Yarı?!

Amma qoy hələ bu minor məsələ sonraya qalsın. İş – vaxtına çəkər ("söz – vaxtına çəkər" deyiminin "aranjiman"ı); yəni, Sən o vaxt o dünyaya nə qədər tələsmişdin, mən də bu barədə elə o qədər ləngimək qəsdindəyəm, Xanım, oy!..

Deməli, öncə Sənin bu dünyadakı toy-büsəti izlərin, dəm-dəstgahi sənət həzlərin barədə, canım, hey!..

Bunların isə sayı da çoxdur, sanbalı da. Məsələn?

– Nərmənəzik könlərə yönlədiyin: "Sənsiz ey şux, mənim xoş güzəranım yoxdur"...

– Qəlbi qəlblərdə muçur-muçur bitirdiyin: "Ağac o-lay-dım, yol-da du-ray-dım, sən gələn yol-lara köl-gə sa-lay-dım"...

– "Ay su gələr arxa-nova, ay tökülər çarxa-nova" – deyə şalələlə-nib təsdiqlədiyin "Yar yardan ayrılrsa da, ay məhəbbət ölünce var"...

Daha nə, ay fundamental-ornamental muğam və xalq mahnıları Sarayımızın ustad Nəqqəşəsi, xanım XANəndəliyimizin –

BƏNZƏRSİZ BƏNDƏSİ!..

...Kaş mən bu yazını yaz ağzı – Sənin bu dünyaya gəlimgin ayında yazıb, murad-murazıma yetmiş olaydım, ay Muradova Rübabə! Ki, heç olmasa, ifalarındakı alov-atəşlərə, o tayımızda qalan ilk məhəbbətindən yana niskil siləli həyat dramına, bu dünyadan yarımca əsrlik bir ömürçüklə getməyinin ağrısına qüvvət verən bu qorabişirən istilər tilişkəsinə əlişməyəydım...

Sənə butaylı bizlərdən daha bir köynək (və bir göynək...) yaxın Şəhriyar Dədə demişkən, "bir biləydim", bu saat mənim bəzi sözləri yazı-yaza zümzümələdiyim də ruhuna əyanmı, ay bağrıparə Qaragilə?!..

"SİL GÖZÜN YAŞIN"?..

Görəsən bilirdinmi ki, bunu kimə dediyini biz də bilirik?..

O vaxtlar Sən bu sözlərlə ayrıca-ələhiddəcə bir Yara, müqəyyəd Birinə xitab etdiyin halda, bundan hal əhlinin hamısı, "qəmu-aşıqlərin qamusu" özgə bir nəm çəkirdi, Qaragilə!

Könlümü mərmər Səsinə, sözüümü şəkər ləhcənə qatım, Qaragilə, bileysən bunnari niyə deyəm? Sən – həlbət də bileysən! Vəli, mənim söz-sovim, filməsəl, o vaxtı şürevinin fil qulağında yatırdığı bir qisim-qövümədi, qıza!..

Belə ki, can Qaragilə, Sən bu ilahi nəğməni bu tayda – Bakıda oxuyub lentə aldırısan da, "Dərbənd aralı, könlüm yaralı, Bir yar sevmişəm, Qaragilə, – ellər maralı" bəyanını ürəyində məhz Təbrizdən car etmişən! Bu, Sənin qanovuz rəngli səsinəki Təbrizləyün nis-kildən əlavə, milli nəfs-nəfəsindəki məsafə irəqliliyindən – mənbə-mənsəb uzaqlılığından da hiss edilir; axı, bizim (!) sabiq "Dəmirqapı Dərbənd"imiz o tay paytaxtımızdan bu tay paytaxtımıza nisbətə daha "aralı", ay ümumazərbaycan Maralı!..

Bu heyndə o zamanlarkı “zəmanəzüü” çülərə xitabən haşa bir haşiyə; heç bilirsiz o cür siyasi çağlarda o cür mətləbləri hiss edib, bu cür hislər keçirmək nə demək?!

...Bir kərə Rübabə xanımı AzTV-nin dəhlizində yaman halda, lap elə oxuduğu təsniflərdən birinin bir misrası (“Ay bu yaman gündə...”) günündə gördüm və dilimdən bir söz çıxdı: “çöldən çağbacağ, içdən çilik-çilik bir termos...” Yan-yörəmdəkilər bu “obraz”ıma təbəssümləndilər, mənə öz-özümə fikirləşdim: “haçansa bu kumirim haqda yazas olsam, sətirlərimdən qan-qada yağacaq...”

Və bu saat, deyəsən, -

ELƏ “O MƏSƏLƏ”...

Düz demirəm, ay təkrarsız messosoprana?!

Düz deyirəm. Bununla belə, bilirəm ki, bir yazıda bu ton-baritonluqla ağlayıb-yuğlamaq olmaz. Nədən ki, “bilmədiyimiz” mətləblər

də var. Məsələn, Sən öz can-cismində yaylayıb-qışlayan qəmu-həs-rətlərini dinləyicilə o cür ahəngi-zəngulələr, o sayaq bərdaşı-güşə-lərlə paylaşırın, həmi? Bəs bu saat Səni səssiz-səmirsiz bir “alət”lə - “bir abbasilik” qələmlə ifadə etməyə çalışan bu yazarkeşin neyləsin, canım? Bu vurğunkeşin öz “çarxa-nova”yatmaz duyğularını oxucularıyla necə bölüşsün, ay görkəm-gözəllikcə major, bəxt-talecə minor xanım?!

Amma o bəxt, o tale - şair demiş, çox da sevinməsin, qoy. Axı Sən həm də 38 yaşında Xalq artisti olmusan! Özü də, çoxları kimi, - tək elə “Azərbaycan SSR” sayalı yox, həm də milli mayalı xalq artisti! Güneyimizin - ad-sanı Şah Xətai şöhrətli Ərdəbilində doğulmusan. Quzeyimizdə - ucqar bir rayon teatrında ikən öz dərd-ələminlə bahəm, xoş avaz, bənzərsiz əda və davranışınla böyük aktyorumuz Ələsgər Ələkbərovun gözüne necə aləm görünmüşənsə, dərhal Bakıya dəvət edilmisən. Əvvəl Filarmoniyanın, sonra Opera və Balet Teatrının solisti, Asəf Zeynallı məktəbinin də bəxtəvərlərindən olmusan; uğur-

runa "Seyid Şuşinski məktəbi" düşüb. Opera teatrında isə naxışın birə beş gətirib! "Sevimlimiz" çağırılımsan, adın dillərə "əsil Əsl", "təkrarsız Xanəndə qız" kimi düşüb, "Ərəbzəngi"nə, "Şahsənəm"inə, "Sənəm"inə bir baxanlar növbəti çıxışlarını səbirsizliklə gözləyiblər. Oxuduğun muğamlar, təsniflər, xalq və bəstəkar mahnıları nəinki statistik heyranların, hətta təbiətən rəqabət-qısqanclıq damarlı sənətdaşların tərəfindən də möhürbənd, "avtoqraf-avtoportret" timsalında qəbul edilib.

Və elə bu heynidə həmin qəbil həmkarlarınla bağlı - heç zaman yadımdan çıxmıyacaq bir olay...

"Məşhur"-i-məşum "20 Yanvar" qırğınının ilk ildönümündə "Qızıl gül əsdi..." adlı bir veriliş hazırlarkən gözəl müğənnimiz Flora xanımın ifasına da ehtiyac duydu. Mən onun oxuyacağı "Qaragilə" mahnısındakı poetik misralar üstə publisistik gəzişmələr edəcəkdim (məsələn, "Şəhərin küçələri dolanbadolan" əvəzinə, "Bakının küçələri qan-qadaya bulanbabulan"). Lakin üç-dörd kərə zəngləşməyimizə, evinə iki dəfə çəkiliş qrupu göndərməyimizə baxmayaraq, Flora xanım "mən elə bir korifeyin mahnısını oxuya bilmərəm" deyib, studiyaya gəlmədi...

Belə... Hətta yoxluğunda da bu dərəcə hörmət-izzət! Daha nə xifət, nə mələmət, nə İran-Turan, ərəb-əcəm, nə ah-uf, ay Ruh?!

"Yoxluğunda" dedim? "Ruh" deyə xitablandım? Sənin əbədi oluluğunu bilə-bilə, bu qeyri-əqli nəqlilik nəymiş belə, ay Qaragilə?!

Efirlərdə oxuyurdun: "Heydərbaba, günlərimiz kəc oldu, Ömür keçdi, gələmmədim, gec oldu..." Məclislərin birindəsə söyləmişdin: "Ay həzrət, bu sözlərin hər biri ürəyimi minbir kərə deşmələr!.."

Və nəhayət, Haqq dünyaya köçənə qədər yaşadığın qəzavü-qədlərdən -

SEÇMƏLƏR...

Bu barədə düşüncə-düşüncə haqqında oxuduğum yazılardan birinin gözəl başlığı gəldi gözlərimin xəyalına: "Doldur piyaləmi Arazdan mənim..." Sonra Üzeyir bəyin "Arazbarı"sı səsləndi ruhumda. Bəxtiyar Vahabzadənin "Yarım bu tayda qaldı, Yarım o tayda qaldı, Toyum burda çalındı, - Yarım o tayda qaldı" düşdü yadıma. Gördüm, belə getsə, hələ də hicrançay kimi axan o Arazın söz-sov dalğaları mənim bu vüsal məcralı yazı-arxıma dov gələcək, keçdim oxuyub-eşitdiyim xatirələrəldən bəzi fraqmentlərə...

Həmin real və irreal mənbə-məlumatlara görə, Rübabə xanımı dinləyəndə adama elə gəlir ki, cinayət etməyə hazırlaşan kəs də bu ecazkar səsin cazibəsi ilə pis niyyətindən əl çəkər...

Onun haqqındakı xatirələrin birində Xan Arazın ləpələri hicran-hicran sədalanır. Digərində "Xarı-bülbül" ab-havası yaşanır. Belə-belə, beləcə-beləcə, - lar axırda belə məlum olur ki, özəl-qəzəl Səslə Rübabə xanımın qəlbi də gözəllər gözəli imiş. Çox mərd, ağayana hərəkətləri varmış. Adını unutduğum bir xanım deyirdi: "O, məni Ərdəbildə qalan Mehrac adlı rəfiqəsinə bənzədirdi. Gecəni gündüzə qatıb, Rübabə xanımcün ruhuna uyğun şeirlər, mahnı sözləri axtarıb tapırdım. Onun hal-əhvalının izharı olan sözlər, mətnlər..."

Kiçik bacısı Tahirə Muradova isə onu bu xalqın "Səs-səda bacılığı" kimi təsvir-təfsir edirdi: "Bacım özündən, bizdən çox bu xalqı, bu

milləti oxuyurdu. Son günlərini də mahnıyla yaşadı. Şəkər xəstəliyi sağlamlığını, görkəmini alsa da, sonacan səsinə dəyə bilmədi. Mənim bu iş məətlə qaldığımı görəndə, deyərdi, ay qız, atamız tez-tez demirdimi ki, "səs bizdə həm Allah vergisi, həm də ölüncədi?!"

Bu məqamda onun avazını da yada salmayaqmi: "Yar yardan ayrılma da, ay məhəbbət ölünce var"...

Haqq dünyaya köç məqamında bacısına "ayrıca bir vəsiyyə"t edir: "O taya yol açılsa, Ərdəbildən bir ovuc torpaq gətirib səpərsən qəbrim üstünə..."

Bir neçə ildən sonra Ərdəbilə gedən Tahirə xanım nakam bacısının verdiyi nişanələrlə ata-baba ocağını tapır. Şəhərdəki qohum-aqraba, dost-tanış sovet vaxtı köcüb Şimali Azərbaycana getmiş Mirzə Xəlil İşraqinin hələ adını eşitmədikləri (Mirzə Xəlil 1946-da Arazı keçdiyi zaman Rübabə, Firəngiz və Ənvər adlı üçcə övladı varmış, axı...) bu "şuralı qızının" pişvazına çıxır.

O vaxtlar Mirzə Xəlil kişinin nələr saydığını söyləmək çətin, fələyin saydığından isə bir-iki "rəqəm":

...Hələ uşaqkən bu ailə gözəl Ərdəbil dağlarına istirahətə gedir. Yeddi-səkkiz yaşlı Rübabə dağın döşündə bitmiş çiçəklərdən dərdikcə-dərir və nənəsi onlardan birini görəndə içini çəkib, vaysınır: "– Ay bala, sən neyləmişən?! Bu "Gümüşxəncər" çiçəyi 20-25 ildən bir açır. Bunu dərən adamın əllərini üç ay sərəsər yara basar, tale-qismətdən isə yarımaz..."

Belə, "Qaragilə"... ♦

Tahir Abbaslı

Görkəmli ziyalımızı ədəbiyyatşünas, filologiya elmləri doktoru, professor, “İrəvan ziyalıları” (1999) kitabının müəllifi Əsgər Zeynalovla birgə xatırlayırıq. “Mustafa bəy Topçubaşov” sənədli filminin (jurnalist Nadejda İsmayılova və rejissor Yalçın Əfəndiyev) hazırlanmasında da yaxından iştirak etmiş Əsgər müəllimin söhbəti Topçubaşovlar nəslinin parlaq nümayəndəsi – cərrah, ictimai xadim, tibb elmləri doktoru, professor, Əməkdar elm xadimi, Azərbaycan EA-nın və SSRİ Tibb EA-nın həqiqi, Bolqarıstan EA-nın müxbir üzvü, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı, SSRİ Dövlət mükafatı laureatı, 1981-ci il noyabrın 20-də əbədiyyətə qovuşmuş Mustafa bəy Topçubaşovun əsl portretini yaradır...

Təbabətin filosofu və bəstəkarı

Azərbaycan tibb elminin inkişafında böyük xidmətləri olan, XX əsrin fenomeni, bənzərsiz cərrah, akademik Mustafa bəy Topçubaşovun anadan olmasından 120 il ötür

– Halbilən dostlarımla söhbətlər zamanı, hərdən, “mənim dövlətim, mənim varım” deyə yad etdiyimiz böyük İrəvan ziyalılarının biridir azman elm adamı, qızıl əllər sahibi Mustafa bəy Topçubaşov. Əməkdar elm xadimi, tibb elmləri doktoru Qəhrəman Qəhrəmanov onu “SSRİ-nin bir nömrəli cərrahi”, Nəsrəddin Tusidən sonra Azərbaycanın ən böyük tibb alimi, Azərbaycan cərrahiyyə məktəbinin banilərindən biri adlandırmışdır.

Topçubaşovun həyatı kifayət qədər keşməkeşli və maraqlı olub. Elitar məclislərin birində Üzeyir bəy “Əgər təbabəti musiqi kimi səsləndirmək mümkün olsaydı, bizim Mustafa bəy onun ən görkəmli bəstəkarları kimi məşhurlaşardı” – deyib. Akademik Heydər Hüseynov isə: “Təbabətin filosofu adı Mustafa bəyə daha çox yaraşır” – dedikdə Üzeyir bəy əlavə edib: “Qoy Topçubaşov təbabətin filosofu və bəstəkarı olsun, ikiqat əziyyət çəksin, – deyə zarafatla cavab verib.

– Əsgər müəllim, Topçubaşovlar nəslinin Azərbaycan tarixinə bəxş etdiyi görkəmli şəxsiyyətlər çox olub...

– İrəvanda 4 xan, 25 bəy nəslı vardı. Topçubaşovlar həmin bəy nəsillərindən biri, ən seçilmişsi olub. Mustafa Ağabəy oğlu Topçubaşov 1895-ci il avqustun 5-də İrəvan şəhəri yaxınlığındakı Göykümbət kəndində doğulub. Qızı Zenfira xanımın dediyi kimi, Göykümbət kəndi Topçubaşovların ata-baba malikanəsi idi.

Ağabəyin dörd övladı olub: Rza bəy, Mehdi bəy, Məhəmməd bəy, Mustafa bəy. İrəvan gimnaziyasının məzunları olan bu qardaşlar sonralar Rusiyanın ali məktəblərində təhsil alaraq müxtəlif peşələrə yiyələniblər. Rza bəy hüquqşünas, Mehdi bəy iqtisadçı, Məhəmməd bəy isə tanınmış energetik olub. Peterburq universitetinin professoru Mirzə Cəfər Topçubaşov (1784-1869) və ilk Azərbaycan Demokratik

Respublikası Parlamentinin sədri Əlimərdan bəy Topçubaşov (1860-1934) da həmin kökə mənsubdur.

Elə Mustafa bəy 30-40-cı illərdə həmin Əlimərdan bəyə görə çox incidilib. Bu nəsil-kökün bir qolu Gəncəyə, digər qolu Tiflisə düşüb.

– Mustafa bəy dünyaya göz açanda İrəvan özünün qaynar həyatını yaşayırmış...

– Elədir. Mustafa bəy ilk təhsilini İrəvanda – Daşlı məhəllədə yerləşən İbadulla bəy Muğanlinskiyin pansionatında alır. Bu dövrdə “Fars Abbasın oğlu” deyilən Cabbar Məmmədzadə orada dərs deyirmiş. İrəvanda bu dövrdə Abbasqulu xan Erivanski,

Əlimərdan bəy Topçubaşov

Cəfər bəy Topçubaşov

Mirabbas Mirbabayev, Mirzə Cabbar bəy Qaziyev, Ağaxan Erivanski kimi görkəmli simalar fəaliyyət göstərirdi. Pansionatı qardaşı Mehdi və gələcəyin görkəmli ədəbiyyatşünas alimi Əziz Şəriflə birlikdə bitirən M.Topçubaşov təhsilini İrəvan şəhər gimnaziyasında davam etdirir (xatırladaq ki, o zaman İrəvanda üç gimnaziya, bir müəllimlər seminariyası və iki pansionat fəaliyyət göstərirdi). Gimnaziyanı qızıl medalla bitirən Mustafa bəy 1914-cü ildə Kiyev Dövlət Universitetinin Tibb fakültəsinə daxil olur. 1919-cu ildə təhsilini başa vurub Bakıya qaydır. 1918-1920-ci illərdə erməni daşnaklarının İrəvanda və ətrafda törətdiyi ağılasığmaz fəlakətlər Topçubaşovlar ailəsindən də yan ötmür. Ermənilər Rza bəyi öldürüb ata bağlayırlar, at onu sürüyüb evə gətirir. Bundan sonra Topçubaşovlar ailəsi öz doğma dədə-baba yurdu İrəvanı tərk edib, Naxçıvana köçməli olurlar...

Mükəmməl təhsilli Mustafa bəy min bir əziyyətlə Azərbaycana qaydır və yenidən açılmış Bakı Dövlət Universitetinin tibb fakültəsinin ilk müəllimlərindən olur.

O, 1926-cı ildə 20 həkimlə birlikdə Almaniyağa göndərilir və uzun müddət iş təcrübəsi keçib Vətənə qaydır. 1930-cu ildə “Malyariya

Mustafa bəyin məzun olduğu
Kiyev Dövlət Universiteti (1919)

Mustafa bəy Topçubaşov
dostları ilə birlikdə

eplenomeqaliyasının kliniki, patoloji və cərrahiyyə müalicəsi” mövzusunda doktorluq dissertasiyasını müdafiə edir. Həmin ildə Azərbaycan Dövlət Tibb İnstitutunun fakültə cərrahiyyəsi kafedrasının müdiri seçilir, 1938-ci ildə efir-yağ ağrısızlaşdırılmasını - uzun müddətli analgeziyanı kəşf etməklə, tibb elmində yeni bir səhifə açır. Bu sahə ilə bağlı bir sıra elmi konfranslarda məruzələr edir, məqalə və kitablar yazır. Ancaq alimin bu kəşfini, professor Q.Qəhrəmanovun dili ilə desək, “...illər boyu ədalətsizcəsinə tənqid edildikdən sonra, 1954-cü ildə ABŞ cərrahi Artuzionun adına çıxırlar”.

“Q.Qəhrəmanovun Mustafa bəyin analgeziya tədqiqatı ilə bağlı xatırladığı daha bir epizod: “Bir dəfə SSRİ Tibb Elmləri Akademiyasının həqiqi üzvü P.Anoxin Bakıya gəlmişdi. Laboratoriyamda olarkən dovşanlardan birinin qulağını kəsdim və dovşan sakit halda o yan bu-yana qaçdı. Anoxin söylədi ki, heç nə başa düşmədim. Dovşan ağrı hiss etmədən qaçışında davam etdi. Yenə akademik çiyinlərini çəkdi və birdən əlini başına apararaq: “Həə, başa düşdüm, Topçubaşovun analgeziyası!..” – dedi”.

1943-cü ildə Mustafa bəy SSRİ Dövlət mükafatına layiq görüldü. 1945-ci ilin yanvarında Azərbaycanda Elmlər Akademiyasının yaradılması haqqında qərar qəbul olundu və martın 27-də respublikamızın həyatında çox şərəfli bir səhifə açıldı: Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyası yaradıldı! Akademiyaya ilk 15 həqiqi üzv seçildi: Y.Məmmədəliyev, M.İbrahimov, Ş.Əzizbəyov, H.Hüseynov, M.Qaşqay, M.Hüseynov, S.Dadaşov, S.Vurğun, İ.Yesman, Ü.Hacıbəyov, M.Mirqasımov, Ə.Əlizadə, İ.Şirokoqorov, A.Grosheym və M.Topçubaşov!

“Professor Q.Qəhrəmanovun söhbətindən: “Müharibədən sonrakı illərdə SSRİ-nin o zamankı rəhbərlərindən birinin qadını exnakok xəstəliyinə tutulur. Müalicə üçün ən güclü həkimlər dəvət edilsə də, hamısı xəstəliyin vaxtının keçdiyini və əlaçsızlığını göstərirlər. Azərbaycan MK-nın birinci katibi M.C.Bağırov Stalina müraciət edir ki, bəlkə bizim Topçubaşov da baxsın. Mustafa bəy təcili Moskvaya uçmalı olur və xəstəyə baxan kimi vaxt itirmədən onun əməliyyat olunmasını lazım bilir. Digər görkəmli cərrahlar ikinci yarusdan müşahidə edərkən, skalper dəyən kimi qarın nahiyəsinin o saat partlayacağını güman edirlər. Ancaq Mustafa bəy exnakok olan hissəni elə ehmalca götürür ki, heyrət içərisində olan həmkarlar ancaq bunu deyə bilirlər: “Da, eto Mustafa bek!..”

Akademianın
ilk 15 həqiqi üzvü

Mustafa bəy oğlu İbrahim bəy və
həyat yoldaşı Reyhan xanımla

M.Topçubaşov 1950-ci ildə Beynəlxalq Cərrahlar Assosiasiyasının və keçmiş Ümumittifaq Cərrahlar Cəmiyyətinin fəxri üzvü seçilir. 1951-1955 və 1968-1981-ci illər arasında Azərbaycan SSR EA-nın vitse-prezidenti olur. Dövrü mənbuat onun bir sıra ümumdünya konfranslarında, cərrahlar kongreslərində (xüsusən Münhen, Lissabon, Leypsiq, Sofiya və s.) məruzələrini böyük maraqla izləyir, analitik yazılar dərc edir. Yeddi monoqrafiyanın, beş cildlik monumental "Xüsusi cərrahlıq" kitabının müəllifi olan görkəmli alim həyatı boyu pedaqoji fəaliyyətlə də sıx bağlı olub. Uzun illər N.Nərimanov adına Azərbaycan Tibb İnstitutunda mühazirələr oxuyub, rəhbərliyi altında 30-dan çox alim namizədlik və doktorluq dissertasiyası müdafiə edib.

Mustafa bəyin ictimai fəaliyyətini xüsusi qeyd etmək lazım gəlir. O, 1955-1959 və 1967-1971-ci illər arasında Azərbaycan SSR Ali Sovetinin sədri, Azərbaycan SSR Ali Sovetinin (I-X çağırış) deputatı olub. 1950-ci ildən ömrünün sonuna qədər Azərbaycan Sülhü Müdafiə Komitəsinin sədri kimi dünyanın bir çox ölkələrində (Livan, BƏR, Bolqarıstan, Avstriya və s.) Azərbaycanı layiqincə təmsil edib, Böyük Tibb Ensiklopediyasının redaktorlarından biri, ASE-nin Baş redaksiya heyətinin üzvü olub.

– **Mustafa bəyin qızı xatirələrində atasının heç vaxt öz iradəsini çətinliklərə təslim etmədiyini, məqsəddəndönməz bir insan olduğunu xüsusi vurğulayır...**

– Bu aspektdə bir hadisəni xatırlatmaq istədim. 1950-ci il iyulun 14-də Bakı ziyalılarının konfransı keçirilib, ilk məruzəçi Mircəfər Bağirov idi. O çıxışında akademik Heydər Hüseynovun "XIX əsr Azərbaycan ictimai və fəlsəfi fikir tarixindən" kitabını, bir növ, darmadağın edir: "Heydər Hüseynovun bu kitabı göstərir ki, Azərbaycanda humanitar elmlərin vəziyyəti o qədər də yaxşı deyil". Sonra çıxışlar başlayır. Heydər Hüseynovun haqqında nə qədər irad-iftira var, deyirlər. Yalnız və yalnız Azərbaycanda təbabət elminin inkişafından söhbət edən Mustafa bəy Topçubaşov konfransın "əsas məsələ"sindən bir kəlmə də olsun danışmır. Bu, böyük cəsarət idi!

– **Deyənlərə görə, hər bir böyük kəşf kimi, analgeziyanın da taleyi çox keşməkeşli olub; bunun halal kəşfkarı Mustafa bəy Topçubaşov niyə Nobel mükafatına sahib olmadı?**

– 1977-ci ildə Nobel mükafatı Komitəsindən Azərbaycanın iki böyük aliminə – analgeziyanın banisi Mustafa bəy Topçubaşova və tibb tarixinə "Qəhrəmanov metodu", "Qəhrəmanov fistulaları"nın yaradıcısı, Neyrofiziologiya laboratoriyasının rəhbəri Qəhrəman Qəhrəmanova məktub gəldi. Kəşfləri barədə rus və ingilis dillərində məlumat və digər lazımı sənədlər göndərilməsi tələb olunurdu. Anketdən əlavə, Stokholma onların "Uzunmüddətli analgeziya – səhiyyə və fiziologiyanın problemi" kitabı göndərildi. Bir müddət sonra xəbər gəldi ki, materiallar baxılmaq üçün qəbul olunub, nəticə barədə məlumat veriləcək. Lakin 1978-ci ildə mükafatın təqdim

Mustafa bəy
konsilium zamanı...

olunmasına bir neçə ay qalmış qırmızı Sovet rejiminin qara əlləri ilə "Bakinski raboçi" qəzetində (dalbadal 4 nömrədə) Alfred Nobelın əleyhinə məqalələr dərc olundu; guya o, vaxtilə Azərbaycana böyük zərərlər vurmuş, fəlakətlər gətirmişdir. Və... "tarixi həqiqətlər"i əldə rəhbər tutan Sovetlər İttifaqı heç vəchlə razı ola bilməz ki, onun alimləri belə bir adamın adını daşıyan mükafata layiq görülsünlər...

Qəhrəmanov deyirdi ki, "1978-ci ilin oktyabrında əl radiosunu götürüb başa getdik. Radioda Nobel mükafatı laureatlarının adları çəkildi, tibb və fiziologiya üzrə nəzərdə tutulmuş mükafat heç kəsə verilmədi. Mustafa bəy mənə dedi: "Qəhrəman, mən dünyanı görə-görə gəlmişəm. Sənin başın çox qovğalıdır. Mükafat səni hücumlardan qoruya bilərdi".

Deyim ki, akademik Yusif Məmmədəliyev də belə bir tale yaşayıb. 1959-cu ildə onun kəşfinin bu mükafata təqdim edilməsi barədə məsələ Sov.İKP MK-da qoyulanda, iki nəfər – marşal Babəqunyan və marşal Babacanyan etiraz ediblər. Suslov deyir: "Axı bu böyük kəşfdir". Mikoyan müdaxilə edir ki, "yox, bu dövlət sirridir və aşkara çıxmamalıdır".

– Mustafa bəydən gözəl ailə başçısı kimi çox danışılır...

– Həyat yoldaşı Reyhan xanım Qubanın məşhur Hacinskilər nəslindən idi. İlk təhsilini tanınmış Bakı milyonçusu, xeyriyyəçi Hacı Zeynalabdin Tağıyevin Bakıda açdığı "Qızlar məktəbi"ndə almış, 1935-ci ildə böyük Əzimzadənin rəhbərlik etdiyi Azərbaycan Rəssamlıq Texnikumunu əla qiymətlərlə başa vurmuşdu. Azərbaycan Rəssamlar İttifaqının üzvü idi, Əməkdar incəsənət xadimi fəxri adına layiq görülmüşdü.

Əkiz qızı, bir oğlu olub. Zəfəra xanım ATU-nun hazırda dosent olduğu mamalıq və ginekologiya kafedrasının müdiri vəzifəsində çalışıb, "Əməkdar həkim" fəxri adına, Prezident təqaüdünə layiq görülmüş. Musiqişünas-alim Elmira xanım isə Azərbaycan Musiqi

Akademiyasının dosenti vəzifəsində çalışıb, "Əməkdar müəllim" fəxri adına layiq görülmüş. XX əsr Azərbaycan təbabət elmində və incəsənətində özünəməxsus yeri olan, çox qısa bir ömür yaşamış, mərhum İbrahim Topçubaşov bu ailənin yeganə oğlu olub...

– Hə, hansı ki, Reyhan xanım mərhumun yeddisinin səhəri günü dünyadan köçdü. İbrahim bəysiz yaşaya bilmədi...

– Elədir...

– Bəs həssas qəlbli insan, beynəlxalq aləmdə novator-cərrah, Azərbaycanda neçə-neçə unudulmaz mahnıların müəllifi kimi tanınan İbrahim Topçubaşov barədə...

– Beynəlxalq Cərrahlar Assosiasiyasının üzvü idi. İbrahim Topçubaşov 46 yaşında dünyasını dəyişdi. Yaponiyada, İtaliyada, dünyanın bir çox yüksək elm və mədəniyyət mərkəzlərində ingilis dilində mühazirələr deyən bir fenomen... Bu gənc xarici ölkələrdə hər bir məruzəni elə başlayıb, elə yekunlaşdırırmış ki, dünya şöhrətli alimlər belə heyranlıqlarını ifadə etməyə bilmirmişlər...

İbrahim Topçubaşov 1968-ci ildə Ankaranın konsert salonlarının birində ikən məşhur Nezzin Sipahi onun "Dağlarda duman gözəldi" mahnısını ifa edirmiş. İbrahim bəy fasilədə xanımdan bu şarkının bəstəçisini soruşur və məlum olur ki, müğənni bəstəkarın adını bilmir...

Onun 70 illik yubileyində geniş, alovlu, ağrı-acı dolu bir xiffətlə çıxış edən Qəhrəman Qəhrəmanov üzünü tədbirdə iştirak edən bir Xalq artistinə tutub deyir: "Siz İbrahimin mahnılarına tez-tez müraciət edin. Çünki onun ustad, cərrah əlləri kimi, gözəl, bəstəkar qəlbi də var..."

– Əsgər müəllim, təbii ki, müsahibəmizi söhbətimizin əsas hədəfi olan dünya şöhrətli cərrah M.Topçubaşovla yekunlaşdırmalıyıq...

– 1995-ci il iyulun 31-də Respublika Prezidentinin Mustafa

Mustafa bəy ailə üzvləri ilə

bəy Topçubaşovun anadan olmasının 100 illiyi münasibətilə verdiyi sərəncam və bu yubileyin dövlət səviyyəsində Opera və Balet Teatrında təntənəli şərətdə keçirilməsi onun elm aləmindəki yerini bir daha dəyərləndirmiş oldu. Düz 50 il işlədiyi iş otağında xatirə muzeyi yaradılıb, yüksək peşəkarlıq səviyyəsi, elmi tibbi yaradıcılığı, ümumən geniş fəaliyyəti haqqında yerli və xarici

nəşrlər, monoqrafiyalar, saysız məqalələr işıq üzü görüb. Öz böyük şəcərəsini, nəsil-kök genini, 86 illik şərəfli ömrü ilə davam etdirmiş bu böyük şəxsiyyət haqqda xalqarası xoş söhbətlər, "qızıl" xatirələr də öz yerində... ♦

Saminə Hidayətqızı

Gənc rəssamların yaradıcılığında mənzərə janrının yeri

Azərbaycan öz müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra təsviri sənətdə mənzərə janrı da özünəməxsus inkişaf mərhələsinə başlamışdır. Azərbaycan təsviri sənətinin çağdaş ümumi panoramı özündə rəssamlarımızın müxtəlif nəsillərinin fərqli temperamenti-ni geniş, çoxcəhətli və bir az da dəyişkən çeşidli yaradıcılığını əks etdirir. Azərbaycan rəngkarlığının müasir mərhələsinin inkişafında böyük əməyi olan gənc rəssamlardan N.Məmmədov, S.Məmmədov, R.Nuriyev, H.Məhərrəmov, X.Səmədov, B.Yusufov, C.Həmzəyevin, R.Məmmədov, A.Hüseynzadə, H.Həsənov, T.Mirkazımsadə və C.Ağayevin adlarını xüsusi qeyd etmək lazımdır

Zəkiyə Nuriyeva,
Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və
İncəsənət Universitetinin doktorantı
Email: zekiye_nuriyeva@mail.ru

Nazim Məmmədovun mənzərə janrında yaratdığı əsərlərdə təbiətə sıradan yox, istedadlı vurğunluq açıq-aydın hiss edilir. O, yalnız daxilən sevdiyi, fikrən anladığı mövzuları fırçaya alır. Rəssamın yaratdığı təbiət lövhələri elə məhz buna görə bu qədər gözəl və inandırıcı alınır. Müəllifin "Mənzərə" adlandırdığı boyakarlıq kompozisiyasında təbiətin bədii-estetik dəyəri özünəməxsus keyfiyyətlərlə yaz fəslinin görüntüləri ön plana çəkilir, gözlərimizin önündə "oyanır". Bu yaradıcılıq işində yurdumuzun bərəkətli torpağının ümumiləşdirilmiş obrazı əsaslı - real səpkidə yox, rənglərin məlum qeyri-səlisliyi ilə öz əksini tapmışdır. Əsasən ağ, yaşıl, oxra rənglərindən geniş istifadə edilmiş bu mənzərədə təbiət oyanır. Əsərin canına hopdurulmuş hərarət dolu kolorit bütün bu cəlbediciliyin estetik daşıyıcısı kimi çıxış edir.

Sənətsüənəslilik üzrə fəlsəfə doktoru S.Sadiqov gənc rəssam Nazim Məmmədovun yaradıcılığı barəsində qeyd etmişdir: *"Gənc nəslin nümayəndələrindən rəssam Nazim Məmmədovun əsərləri öz qeyri-adekvatlığı ilə fərqlənən maraqlı obrazlar, süjet, kompozisiya və mənzərələr toplusudur"* (2, səh. 14).

Mənzərə – gənc rəssam Ceyhun Həmzəyevin öz yaradıcılığında geniş yer ayırdığı janrlardan biridir. Bunu, ilk növbədə, rəssamın müşahidə qabiliyyətinin genişliyi, ətraf mühitin gözəlliyini duymaq istedadı ilə əlaqələndirmək olar. Onun çəkdiyi mənzərələr arasında doğma yurdumuzla bahəm qardaş Türkiyənin təbiət və memarlıq motivlərinin təsvirinə də rast gəlinir. Bunlara misal olaraq, onun "Baharda", "Yay", "Bahar nəğməsi", "Mədənə gedən yol", "Tac", "Qırmızı

buruq", "Buruqlar", "Günəşli gün", "Qağayılar", "Milli parkda", "Köhnə hamam", "Küçə", "Bakı mənzərəsi", "İstanbulda məscid", "Qayıqlar" və "Yağışdan sonra" və s. rəsmlərini göstərmək olar.

Gənc fırça ustasının uğurlu əsərlərindən olan "Baharda" mənzərəsində çiçəklərin isti çalarlarının ağacların "soyuq" kölgəsilə yaratdığı təzadlı bütövlük heyranedicidir. Təbiətin yeniləşməsinə təsvir edən rəssam, süjetin bədii şərhini üçün elə bu fəslin ruhuna uyğun ifadə vasitələri seçmişdir. Çiçək açmış müxtəlif ağacların daşdığı gözoxşayan tərəvətin dinamik yaxırlarla təqdimatı da bunun təsdiqidir.

Rəssamın "Yay" adlandırdığı digər bir təbiət motivli əsərində bu ürəkəcan kənd mənzərəsi xüsusi şövqlə işlənmişdir. Ön plandakı iri ağacların ifadəli silueti, arxa üzərindəki kiçik körpü, düzənlikdə otlayan inəklər, və arxa fonda sıralanmış kənd evləri və digər təsviri reallıqlar rəssam təfsirində olduqca cəzbedici alınmışdır. Müəllifin "Bakı mənzərəsi" əsərində isə paytaxtın payız aləmi rənglər bolluğunun bədii təqdimatında verilib. Qarşıdakı geniş əraziyə quş qanadları arasından göz qoyan rəssam, bu əhatəli sahənin günəş işığı təsiri altında rəngdən-rəngə düşməsinə yadda qalan görkəm verə bilmişdir. Ərazinin payız libasının rəng çalarları landsaftdan aşılı olaraq, sarımtıl-yaşıldan parlaq sarıya, narıncıdan bənövşəyi-zoğalıya qədər dəyişməklə, ruhlandırıcı keyfiyyətləri sərgiləməkdədir. Sənətsüənəslilik üzrə fəlsəfə doktoru Z.Əliyev "Sönmüş ocağın işıqları" kitabında yazır: "Yalnız ona təəsüflənirik ki, gənc rəssam Ceyhun Həmzəyevin başladığı və gələcək uğuruna şübhə etmədiyimiz bu işi yarımçıq qaldı. Əks halda, yaxın gələcəkdə Ceyhun bizə hamını təəccübləndi-

Nazim Məmmədov,
"Kənd mənzərəsi"

Ceyhun Həmzəyev
"Bahar nəğməsi"

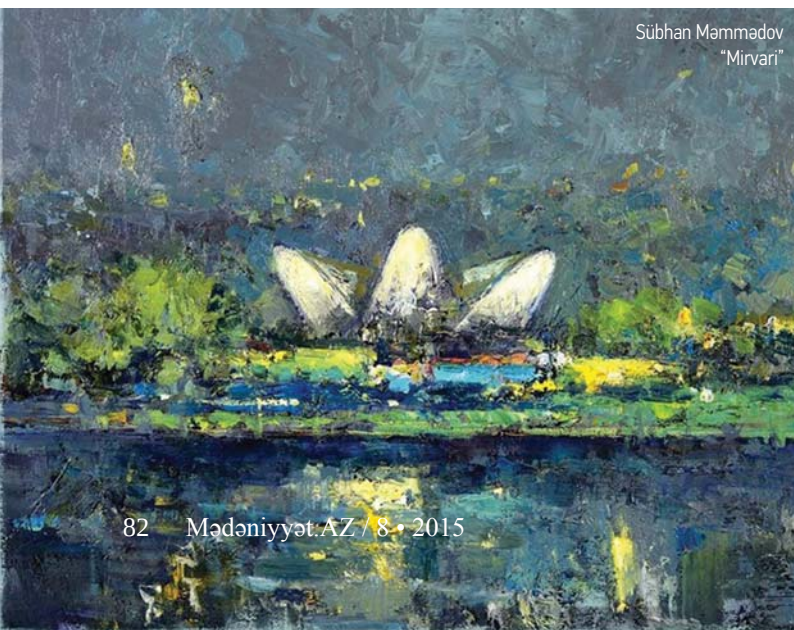
Ceyhun Həmzəyev
"Yay"

Bəxtiyar Yusifov
"Bahar vaxtı"

Cəlal Ağayev
"İçərişəhər mənzərəsi"

Sübhən Məmmədov
"Mirvari"

rəcək əsərlər təqdim etmək gücündə idi" (1, səh. 44).

Gənc rəssam Bəxtiyar Yusufovun yaradıcılığında parlaq bir ruh yaşayır. O, yaratdığı əsərlərdə həmişə bu parlaqlığı qorumağa çalışır. Müəllifin "Payız", "Yaz mənzərəsi", "Abşeronda", "Balaxanı neft buruqları", "Dəniz mənzərəsi", "Kənd görünüşü", "Qarpız natürmortu", "Gül natürmortu" və s. əsərlərinə tamaşa edənlər bunu aydın hiss edirlər. Onun "Yaz mənzərəsi"ndə yaz fəslinin görüntüləri tamaşaçıya kompozisiya halında təqdim olunur. Bədii-estetik keyfiyyətlərin ön plana çəkildiyi bu mənzərədə yurdumuzun bərkətli torpağı rənglərin dililə ümumiləşdirilmiş obraz kimi əks olunub. Gənc rəssamın "Payız mənzərəsi" tablosunda təsvir olunmuş eyniadlı fəslin əsrarəngiz gözəlliyi, sarı-narıncı rənglərin vəhdətindən yaranan kolorit sayəsində olduqca uğurlu və inandırıcı alınıb. Ağac yarpaqlarının sarı-qızılı rəngləri əsərə əlavə cəlbedicilik bəxş edib.

Sənətşünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru Samir Sadıqov gənc rəssam Bəxtiyar Yusufovun yaradıcılığı haqqında qeyd edir: "Bəxtiyar Yusufovun yaradıcılığı özündə müasir Azərbaycan incəsənətinin xarakterik cəhətlərini əks etdirir. Ümumiyyətlə, rəssamın mənzərə əsərlərindən alınan təəssürat çox rəngarəng və ahəngdardır. Bu əsərlərin yalnız emosional-bədii əhval-ruhiyyədə reallaşaraq, rəng və formaların sakit, lirik harmoniyasında təzahür etdiyinə şahidi oluruq" (4, səh. 12).

İxtisas təhsilinin qrafika olmasına baxmayaraq, Cəlal Ağayevin yaratdığı rəngkarlıq əsərlərində mənzərələr, portretlər, natürmortlar çox təsirli və baxımlı alınır. Onun fəaliyyəti həyat təcrübəsinin daim zənginləşməsi, düşüncələrin inkişafı ilə səciyyələnən məntiqi bir yoldur. Gənc rəssamın yaratdığı "Bulvar mənzərəsi", "İçəri Şəhər", "Dəniz" və s. mənzərələr yüksək professionalıqla işlənmiş sənət nümunələridir. Onun dənizkənarı bulvarla bağlı yaratdığı mənzərələr içərisində "Bulvar", özünün də etiraf etdiyi kimi, ən məzmunlu tablolarından biridir.

Günü-gündən inkişaf edən ölkəmizdə istirahət parklarının da görünüşü dəyişir, inkişaf edir. Rəssamın dənizi və sahillərini çox sevən dənizkənarı bulvara hər gəlişində naturadan etdiyi eskizlər bunlara bir nümunədir. Bu əsərlər, mən deyərdim, gələcək uzunlu dəyişəsi nəsillərçün həm də bir tarixi məlumat-məxəz olacaqdır. Bu əsərlərin yaddaqalan rəng və kompozisiya həllinin seyrçiləri heyran edəcəyi öz yerində!..

“Sənətşünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru S.Sadıqov gənc rəssam Cəlal Ağayevin yaradıcılığında bəhs edərkən, onun yaradıcı fantaziyasını xüsusi vurğulayır: *“Cəlalin rəngkarlıq əsərləri, öz subyektivliyi və qeyri-normativliyi ilə cəmiyyətin sosial həyatının ümumi anlayış kontekstindən çıxarılaraq, müəllifin dərin fərdi və subyektiv emosiyalarının, bəzən özünün də sonadək açma bilmədiyi həyəcanların, hiss və ideyaların ifadəsi kimi təqdim edilir”* (3, səh. 11).

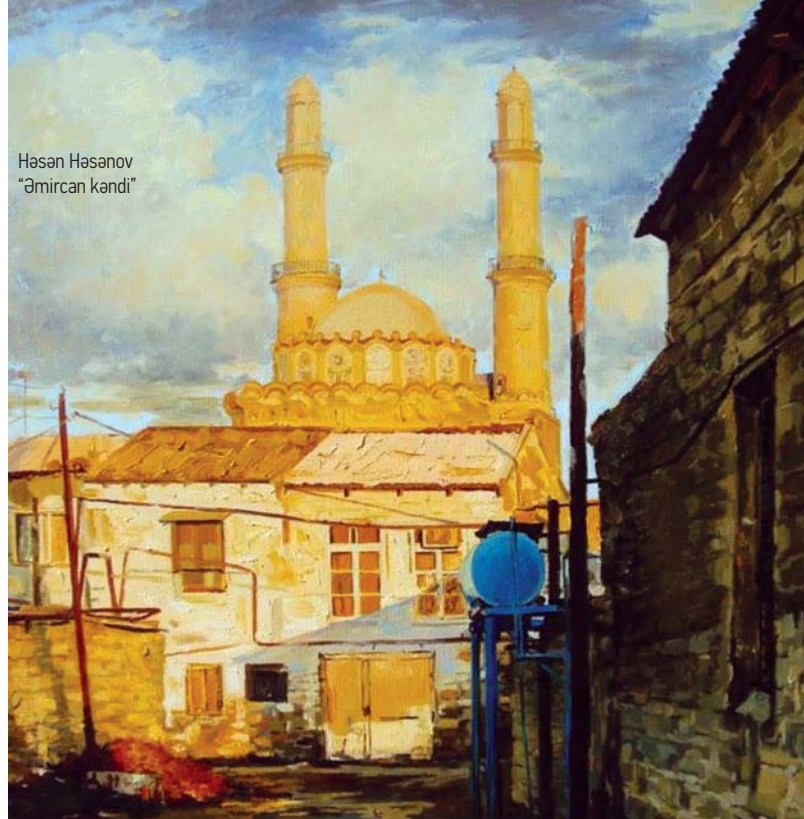
İstedadlı gənc rəssamlardan olan Sübhən Məmmədovun yaradıcılığında rəngkarlığın mənzərə janrı özünəməxsusluğu ilə seçilir. Rəssamın "Bakı", "Payız mənzərəsi", "Mirvari" adlı mənzərələrində şəhər görünüşü ilə təbiətin füsunkar görkəmi vəhdətdə canlandı-

rılmışdır. Müəllifin dənizdən baxılan “Bakı” mənzərəsində şəhərin sahiləni hissəsi və paytaxtımızın rəmzinə çevrilmiş “Qız qalası” canlandırılıb. Təsvirdəki üfük genişliyində dərinliklərə doğru bir vüsət, perspektivlilik hiss olunur. Diqqətli nəzərlərə bu da aydın olur ki, rəssam bu təəssürata maraqlı üslub, məharətli fırça, habelə əsas rəng və onun zəngin yarımton nüansları sayəsində nail olur. Bu kolorit ustalıqı isə boyakarlıq üsulunun mənzərə məkanını daha canlı və dəyişkən edir.

Mənzərə janrı gənc rəssam Taleh Mirkazımzadənin də yaradıcılığında aparıcı sahədir. Onun “Bakı buxtası”, “Yaxta-klub”, “Qala divarı”, “Kənd mənzərəsi”, “Nar ağacları”, “İpək yolu”, “Qız Qalası” mənzərələrində əsasən, lirik təbiət səhnələri, şəhər və kənd görüntüləri əks olunub. Gənc rəngkar öz yaradıcılığı fantaziyasını daha da inkişaf etdirib cilalamaq üçün daim doğma paytaxtımızı gəzib-öyrənir, onun özünəməxsus, təkraredilməz gözəlliyinə sənət əlavələri edir.

İstedadlı gənc rəssamlardan Həsən Həsənovun yaradıcılığında “Əmircan kəndi. Xilə”, “Kürdəxanı”, “Mərdəkəndə mil qaya” mənzərə əsərləri xüsusilə fərqlənir. “Əmircan kəndi. Xilə” mənzərəsində bu qədim Abşeron kəndi küçələrindən birinin görünüşündə hər şey qeyri-adi görkəmdə, əsasən, ruhani bir biçimdə, duyğulandırıcı rəng ovqatında əks etdirilib. Kompozisiyanın mərkəzi hissəsində məşhur “Muxtarov məscidi”nin səmaya ucalan qoşa minarəsi rəssam tərəfindən torpağa-yurda sonsuz sevgi hissilə fırçaya alınmışdır.

Sonda qeyd edək ki, Azərbaycanın rəngkarlıq nümunələri hər yerdə, müxtəlif yerli və beynəlxalq müsabiqələrdə, o cümlədən biennale və simpoziumlarda böyük uğurlar qazanmışdır. Bu uğur və inkişafın ən önəmli məziyyətlərindən biri nəsillər estafetinin daim istedadlı əllərə keçməsidir. Keçmişə hörmətdən və yaradıcı dərkəndən keçən bu məziyyət isə milli rəngkarlığımızın həmişəyaşarlığını şərtləndirir... ❖

Ədəbiyyat

1. Z.Əliyev, C.Həmzəyev. “Sönmüş ocağın işıqları”. Bakı – 2013.
2. S.Sadiqov. “Rəssam Nazim Məmmədovun sənət dünyası”. “Paritet” qəzeti. Bakı – 2012.
3. S.Sadiqov. “Qrafik rəssam Cəlalın rəngkarlıq əsərləri”. “Paritet” qəzeti. Bakı – 2012.
4. S.Sadiqov. “Gənc rəssam Bəxtiyarın rənglər aləmi”. “Paritet” qəzeti. Bakı – 2012.

Резюме

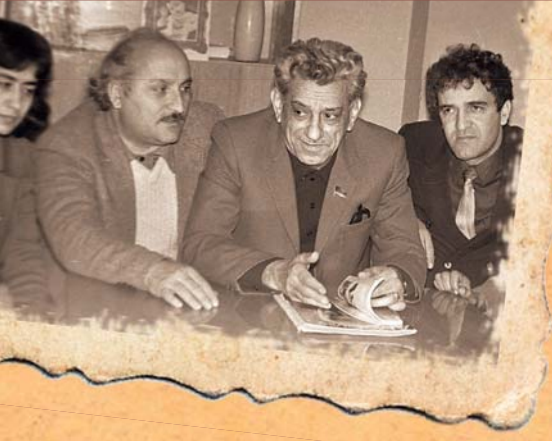
В статье рассматриваются и анализируются пейзажные работы ряда молодых художников. Среди них следует отметить Назима Мамедова, Субхана Мамедова, Рашада Нуриева, Гаида Магеррамова, Хайяма Самедова, Бахтияра Юсифова, Джейхуна Гамзаева, Рамина Мамедова, Анара Гусейнзаде, Гасана Гасанова, Талеха Миркасимадзе, Джалала Агаева и др., в творчестве которых пейзажный жанр развивается как ведущее направление.

Ключевые слова: пейзаж, независимость, цвет, композиция, молодой, реалист.

Summary

In article, landscape works during independence years by young artist were analyzed and described. Nazim Mammadov, Subhan Mammadov, Rashad Nuriyev, Hamid Maharramov, Xeyyam Samadov, Bakhtiyar Yusufovub, Ceyhun Hamzayev, Ramin Mammadov, Ramin Mammadov, Anar Huseynzadeh, Hasan Hasanov, Taleh Mirkazimzadeh, Calal Agayev noted among these young artists and that genre was a main point in their creativity.

Key words: landscape, independence, color, composition, young, realist

Vəfa Hüseynova,
Azərbaycan Müəllimlər İnstitutunun
əlavə təhsil fakültəsinin metodisti
Email: vefa.hiseynova@mail.ru

“B.Vahabzadə yaradıcılığında vətən və onun taleyi mövzusu bir mərhələ və ya dövr deyildi: o bütün yaradıcılığı boyu özünü bütöv və böyük Azərbaycanın milli şairi kimi dərk etmiş və bu missiyanın daşıyıcısı olması ilə qürur duymuşdur. Elə xalqımız da bu ölməz sənətkarı ilə qürur duyur. Bu şəxsiyyəti gələcək nəsillərə tanımaq, qəlblərindəki Bəxtiyar sevgisini daha da artırmaq hər bir elm, qələm adamının vətəndaşlıq görevlərindən biridir

BƏXTİYAR VAHABZADƏNİN HƏYAT VƏ YARADICILIĞINA BİR NƏZƏR

Çoxşaxəli yaradıcılığı ilə Azərbaycan ədəbiyyatının inkişafına mühüm töhfələr verən, bu istiqamətdə müstəsna xidmətləri olan aparıcı sənətkarlardan biri də Xalq şairi Bəxtiyar Vahabzadədir

Bəxtiyar Vahabzadə
doğma Şəkiddə

Rəssam
Toğrul Nərimanbəyovla

Yaşamağın mənasını yanmaqda görən Xalq şairi öz xalqına üz tutub deyirdi:

***Yaşamaq yanmaqdır, yanasan gərək,
Həyatın mənası yalnız ondadır.
Şam agar yandırsa, yaşamır demək,
Onun damənası yanmağındadır!***

Böyük şairin – şirəsini el-ağız ədəbiyyatından, ətrini vətən torpağından, ruhunu doğma ana dilindən alan, həyatın bütün sahələrinə, insan qəlbinin ən incə, ən dərin guşələrinə nüfuz edən əsərlərində keçmişimiz də, bu günümüz, gələcəyimiz, sevincimiz, kədərimiz də, zaman, həqiqət, gerçəklik, hətta xəyal da bütün mümkün reallıqlarda əks olunub. Onun poeziya qanadlı sevgi-məhəbbətinin məskəni yaşıl çöllər, uca-qoca dağlar, gömgöy dənizlər, məsmavi səmənlərdir. O, öz azərbaycançılıq məfkurəsi ilə bütün milli ətrafını özünüdərkə çağıraraq, tək elə ədəbiyyatımızın deyil, insanlığın inkişafına da töhfələr vermişdir. Qədim dövrlərdən bəri milli-mədəni tariximizin müxtəlif mərhələlərində baş vermiş hadisələrin, böyük şəxsiyyətlərin parlaq simalarının poetik təbliği ustad sənətkarın daimi diqqət mərkəzində dayanırdı.

Bəxtiyar Vahabzadənin şeir dünyasına baş vurdunsa, həyat səninçün cansıxıcı, mənasız ola bilməz. Çünki Bəxtiyar üreyinə yatdığı dünyanın qiymətli olan hər şeyini – həyatdakı bütün yenini və köhnəni, bütün ümid və itkiləri, milli və bəşəri qələbələri, ağrı-acıları

Şəkildə: Bəxtiyar Vahabzadə (soldan),
Nazim Axundov, Kamran Məmmədov və
başqaları. Hacıkənd. 1949-cu il

öz oxucusu ilə bir "poritetlik, "tərəf-müqabil"lik əsasında bölüşür, onu sevir, ona ürək-dirək verir, onu yaşadır. O, cismən yaşamayanları da yaşadır:

***Qatil gulləsinə qurban gedirkən,
Gözünü sabaha dikdi şəhidlər.
Üçrəngli bayrağı öz qanlarıyla
Vətən torpağına əkdilər.***

("Şəhidlər" poemasından)

Haqsızlığa qarşı üsyankarlıq Bəxtiyar Vahabzadə yaradıcılığının əsas leytmotivlərindəndir. Fərdi, ictimai-siyasi ədalətsizliklərə qarşı milli barışmazlığı, nifrəti, kini də milli sevgisi qədər güclü olan şair, hədəfin kimliyindən, nəçiliyindən asılı olmayaraq, onu böyük ustalıq-ustadlıqla qamçılıyır. Bu baxımdan, şairin - iki əsr öncə Vətənimizin İran və Rusiya arasında bölüşdürülməsi müqaviləsinə həsr etdiyi və ötən əsrin 60-cı illərində "Nuxa fəhləsi" qəzetində dərc olunması ilə böyük siyasi qalmaqala səbəb olan "Gülüstan" poeması xarakterikdir. Həmin poemadan bir parçaya diqqət yetirək:

***"Qoyulan şərtlərə razıyıq" – deyə,
Tərəflər qol çəkdi müahidəyə...
Tərəflər kim idi?
Hər ikisi yad!
Yadlarını edəcək bu xalqa imdad?!
Qoy qalxsın ayağa ruhu Tomrisin
Babəkin qılıncı parlasın yenə.
Onlar bu şərtlərə sözünü desin,***

Zənciri kim vurdu şir biləyinə?

Hanı bu ellərin mərd oğulları,

Açın bəzələri, açın yolları.

Bəs hanı bu əsrin öz Koroğlusunu

Qılınc Koroğlusunu, söz Koroğlusunu?

("Gülüstan" poemasından)

Vurğulamaq lazımdır ki, Azərbaycan poeziyasında vətəndaşlıq ruhunun qüvvətlənməsi və bədii-siyasi sənətkarlıq imkanlarının genişlənməsində Bəxtiyar Vahabzadənin müstəsna xidmətləri vardır. Dilimizin poetik imkanlarından məharətlə bəhrələnən şair ictimai-fəlsəfi məzmunlu lirikanın gözəl nümunələrini yaratmışdır. Onun mənəvi ucalıq, dünya-zaman-insan qarşılıqları, təbiət və insan, həyatın məqam və mənası və digər düşüncələrlə zəngin poeziyası ictimaiyyət tərəfindən daim rəğbətlə qarşılanmışdır (5. səh. 58).

“

Gənc nəslin tərbiyəsində Bəxtiyar Vahabzadə dramaturgiyasının – tariximizin bir çox hadisələrini canlandıran dram əsərlərinin də böyük rolu olmuşdur. Müasir həyatdakı ziddiyyətlərin, qarşıdurmaların, mənəvi sarsıntıların əsl sənətkarınə təsviri ilə yanaşı, yüksək, pak, ülvi hisslərin təcəssümü Vahabzadə yaradıcılığında ayrıca bir dramaturji mərhələdir.

Bəxtiyar Vahabzadə Azərbaycanın ədəbiyyatşünaslıq elminə də töhfələr vermişdir. Alimin şifahi ədəbi irsimizin, klassik

və müasir Azərbaycan ədəbiyyatı nümayəndələrinin öyrənilməsi təbliği sahəsində axtarışlarının, çalışmalarının bəhrəsi olan əsərlərini elmi ictimaiyyət daim dərin maraqla qarşılamışdır. Azərbaycan dilinin saflığı, təmizliyi və zənginləşməsi uğrunda mübarizə Bəxtiyar Vahabzadə yaradıcılığının mühüm istiqamətlərindən birini təşkil etmişdir. Şair respublikamızın hüduqlarından uzaqlarda ölkəmizi layiqincə təmsil edərək, milli mədəniyyətimizin təbliği, ədəbi irsimizin dünyaya tanidilməsi naminə qüvvə və bacarığını əsirgəməmişdir. Ədəbi-bədii və elmi yaradıcılığını uğurlu pedoqoji fəaliyyətlə əlaqələndirən Bəxtiyar Vahabzadə Bakı Dövlət Universitetinin professoru kimi, uzun illər yüksək ixtisaslı kadrlar hazırlanması işinə töhfələr vermişdir.

Bir neçə çağırış Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin və Milli Məclisinin deputatı seçilmiş Bəxtiyar Vahabzadə xalqımızın həyatının ən çətin, mürəkkəb anlarında irəli durmuş, baş verən təleyüklü hadisələrə münasibətdə əsl vətənpərvər ziyalı mövqeyi nümayiş etdirmişdir.

Bəxtiyar Vahabzadənin ədəbi, elmi və ictimai fəaliyyəti xalqımız və dövlətimiz tərəfindən daim yüksək qiymətləndirilmişdir. O, bir sıra orden və medallara, o cümlədən Azərbaycan Respublikasının "İstiqlal" ordeninə layiq görülmüşdür. ♦

Ədəbiyyat

1. Milli ruhun poetik ensiklopediyası. Bəxtiyar Vahabzadə əsərlərinin 11 cildliyi haqqında. "Ədəbiyyat qəzeti". Bakı – 2007.
2. S.Hüseynoğlu. "Türk dünyasının Bəxtiyarı". "Ədəbiyyat qəzeti", Bakı – 2009.
3. N.Cəfərov. "Bəxtiyar Vahabzadə". "Azərbaycan" nəşriyyatı. Bakı – 1996.

Резюме

В статье о творчестве Бахтияра Вахабзаде представлен анализ произведений писателя, созданных на основе национальных духовно-патриотических традиций. Поэт является ярким представителем азербайджанской литературы XX века. Бахтияр Вахабзаде известен далеко за пределами Азербайджана как поэт, драматург, талантливый ученый и публицист, почетный и мужественный общественный деятель, а также как простой и сердечный человек. Неслучайно его книги, публицистические и сценарные работы переведены на многие языки мира, включая английский, французский, немецкий, персидский, польский, испанский, венгерский и пользуются большим интересом и любовью.

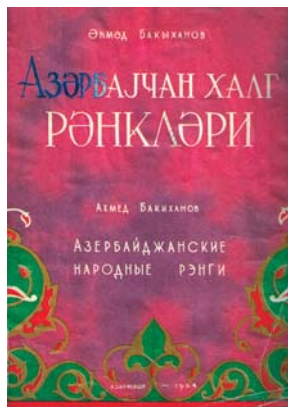
Ключевые слова: творчество, драматический, произведение, народ, поэт.

Summary

National spiritual costs in the article in the creative work of analysis of the works of by B.Vahabzada creative work of the patriotic feeling have been marked. The twentieth century is not notable representative poetical thought, people poet of Azerbaijan literature name of the happy Vahabzada only in our republic completely, thinker is as famous in large quantities as poet, lyrical dramatist, talented scientist and publicist, honourable and courageous public figure, simple and cordial man in far from his boundaries. He is not accidental that books, dramatics of his works, poem and publicist information in many languages of the world, including English, French, German, Persian, Pole, Spanish Hungarian and translated to languages of the people and these works have been met with/by very big interest and love.

Keys words: literary activities, dramatic, people, poet.

Görkəmli tarzən Əhməd Bakıxanovun Azərbaycan xalq musiqisinin inkişafında və qorunub saxlanmasında rolu

Mehriban Paşayeva,
sənətsünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru
Email: mehribanpashayeva@mail.ru

“**Əhməd Bakıxanov bütün yaradıcılığı boyu xalq-ifaçılıq ənənələrini qoruyub saxlamış və tarda muğam ifaçılığının özünəməxsus məktəbini yaratmış, xalq musiqisinin nümunələrini illər boyu öz hafizəsində saxlayaraq onları yaşatmışdır**

Onun yaradıcılığının əsasını Azərbaycan xalq musiqisinin ənənələri təşkil edir. O, bu ənənələri inkişaf etdirərək xalq musiqisinin zənginləşməsinə çalışmışdır. Onun yaradıcılıq fəaliyyəti bir neçə istiqamətə bölünür. Həm muğam ifaçısı, həm pedaqoq, həm xalq çalğı alətləri ansamblının rəhbəri kimi, həm də xalq musiqisinin nota salınmasında rolu əvəzsizdir. Əhməd Bakıxanov muğam bilicisi kimi məşhurdur, onun adı əsas etibarilə muğamla bağlıdır. Əhməd Bakıxanov muğamı dərinləndirən, onun sözlərinə bələd olan, ifaçılıq sənətinə dərinləndirən muğam biliciləri sırasında dayanır. Öz dövrünün məşhur muğam ustalarından Sadiqcan Əsəd oğlu, Qarabağlı Zeynal, Şirin Axundov, Qurban Pirimov, Mənsur Mənsurov kimi Əhməd Bakıxanov da özünəməxsus üslubu olan mükəmməl sənətkardır. Davud Məmmədbəyov “Muğam ustası Əhməd Bakıxanov” kitabında yazır: “Sözün yüksək mənasında başqa ifaçılardan seçilmək və fərdi ifaçılıq üslubuna malik olmaq musiqiçi üçün, demək olar, ən mühüm şərtidir. Bu nöqteyi-nəzərdən də Əhməd Bakıxanov bir tarzən kimi xüsusi mövqə tutur. Həssas dinləyici tarın səsinə, tembrinə və mizrabın vurulmasından çalanın Əhməd Bakıxanov və ya başqa bir ifaçının olduğunu hiss edib ayırır. (1, səh. 5).

“**Əhməd Bakıxanovun muğam ifaçılığı sahəsindəki fəaliyyəti daim diqqət mərkəzində olub. O, muğamı müasir dövrün tələblərinə uyğun olaraq yeniləşdirir və təkmilləşdirirdi. Klassik ifaçılıq ənənələrini qoruyub saxlayaraq öz ifasını yeni ruhda tərəvətləndirir, Azərbaycan muğamlarının saf duyğularını üzə çıxarır və bu da onun yaradıcılığının ən mühüm cəhətlərindən biridir. O, milli ifaçılıq məktəbinin ənənələrini inkişaf etdirərək öz ifaçılıq qabiliyyəti ilə dinləyicilərin rəğbətini qazanmışdır.**

Əhməd Bakıxanovun ifaçılığı Azərbaycan tar məktəbinin ən yaxşı ənənələri ilə sıx surətdə bağlıdır. Onun ifası dinləyicini valeh edərək öz cazibəsi ilə fərqlənir. “Ustadın ifaçılığında ahəngdarlıq, zəriflik, incəlik, lal barmaqdan istifadə, dartma sim üslubu, sürüsdürmə və barmaqların nizamlı növbələşməsi əsas yer tutur” (2, səh. 5). Onun ifaçılıq sənətinin xüsusiyyəti ondan ibarətdir ki, o başqa sənətkarları heç vaxt təkrarlamayıb. Onun ifasında fərdilik nəzərə çarpır. Xüsusi ilə bu fərdilik muğamın ifası zamanı nəzərə çarpır. O yalnız gözəl çalmaqla kifayətlənməyərək muğamın öz daxili xüsusiyyətindən əlavə, hər pərdədə yeni ahəng, yeni mənə axtarır, ifasını özünəməxsus tərzdə dinləyiciyə çatdırırdı.

Əhməd Bakıxanovun müəllimlik fəaliyyəti çox zəngindir. Xalq musiqisindən dərs verən ilk müəllimlərdən biri də Əhməd Bakıxanovdur. İlk dəfə Üzeyir Hacıbəylinin təşəbbüsü ilə yeni təşkil olunmuş konservatoriyanın xalq çalğı alətləri şöbəsində dərs deməyə dəvət olunur. Əhməd Bakıxanov yeni tədris proqramı tərtib edərək onu genişləndirməyin lazım olduğunu qeyd edir. Yeni proqramın üstün cəhətləri ondan ibarətdir ki, muğamların sayı artır və bu proqrama dəraməd və rənglərin də tədrisi əlavə olunur. Əhməd Bakıxanovun yetişdirdiyi musiqiçilər, xalqımızın zəngin musiqi irsini mənimsəməklə bərabər, eyni zamanda, onun inkişafı üçün əllərindən gələni etmişlər. Əhməd Bakıxanovun xidməti nəticəsində onun sinfini bitirən tələbələr dövlət filarmoniyasının solistləri sırasında, müxtəlif musiqi məktəblərində, Azərbaycan radio və televiziya sahəsində çalışaraq Əhməd Bakıxanovun keçdiyi təlim kurslarının mükəmməl bilicilərinə çevrilmişlər. Onun tələbələri sırasında fərdi çalğı xüsusiyyətlərinə yiyələnmiş musiqiçilərdən Baba Salahov, Əliağa Quliyev, Həbib Bayramov, Sərvər İbrahimov, Azər Mustafayev göstərmək olar. Onların sıralarında olan Adil Gəray, Nicat Məlikov, Əliağa Quliyev, Əhsən Dadaşov, Həbib Bayramov Azərbaycan

SSR-nin Əməkdar artisti adına layiq görülmüşlər.

Əhməd Bakıxanov həm də xalq çalğı alətləri ansamblının rəhbəri kimi də şöhrət tapmışdır. O, bu fəaliyyətinə hələ 30-cu illərdə başlamışdır. Ansamblın yaranması məsələsi Bakıxanovu narahat edir və o, belə bir ansamblın meydana gəlməsi üçün özündən əvvəl mövcud olan ansambların ifaçılıq ənənələrini öyrənir.

Əhməd Bakıxanov ansamblın mükəmməl olması üçün daim axtarışlar aparmış, ansamblın repertuarını təzələmiş, ifaçılıq ənənələrini qoruyub saxlamışdır. Əhməd Bakıxanov ansamblın tərkibinə tar, saz, ud, kanon, şax-şax, qoşa nağara, zurna-balaban, tütək, Avropa alətlərindən fortepiano, qaboy əlavə etməklə ansamblın rəngarəng səslənməsinə nail olmuşdur. Əhməd Bakıxanov ansamblın repertuarına da diqqət yetirirdi. Repertuar muğam, təsnif, rəng, xalq mahnı və rəqsləri, bəstəkar mahnılarından ibarətdir.

O, muğamların ifasına diqqət yetirərək onları daha da zənginləşdirir, muğam dəsgahlarının tərkibinə yeni dəramədlər, təsniflər və rənglər əlavə edir. "Əhməd Bakıxanov ansamblı ifaçılığında dəraməd və diringələre, təsnif və rənglərə geniş yer verməklə muğamların ifasını daha da şirinləşdirir, dinləyicilərdə yüksək estetik zövq tərbiyə edirdi. Təsədüfi deyil ki, onun rəhbərlik etdiyi ansambl muğamları, xalq mahnılarını, diringələri düzgün, səlis, xalqın ruhuna uyğun şəkildə ifa edir və etməkdədir" (3, səh. 95).

Onun bir yeniliyi də ondan ibarətdir ki, ustad sənətkar dəraməd və rəngləri özü bəstələyirdi. Bu da Əhməd Bakıxanovun xalq musiqisinin təbliği, geniş yayılması, nota alınması və qorunub saxlanması işindəki fəaliyyətinin bariz nümunəsidir.

“ O, bəstəkar N.Məmmədovla birlikdə Azərbaycan muğamlarının nota köçürülməsində yaxından iştirak etmişdir. N.Məmmədov Əhməd Bakıxanovun ifasından, “Çahargah” və “Humayun” (1962), “Bayatı-Şiraz” və “Şur” (1962), “Segah”, “Zabul” və “Rahab” (1965), muğamlarını instrumental ifaçılıq üslubunda, “Çahargah” (1970) muğamını isə vokal-instrumental variantda nota köçürmüşdür. N.Məmmədov bu muğamları nota köçürərkən Əhməd Bakıxanovun ifaçılıq üslubunu əsas götürmüşdür.

Sonralar Əhməd Bakıxanov özü muğamları, zərbi-muğamları, rəngləri nota köçürərək bu nümunələri cap etdirir. Nəticədə “Azərbaycan xalq rəngləri” (1964), “Azərbaycan ritmik muğamları” (1968), “Muğam, mahnı, rəng” (1975) kimi məcmuələr meydana çıxır. “Azərbaycan xalq rəngləri” məcmuəsində 71 rəng və dəraməd toplanmışdır. Bu məcmuədə Ə.Bakıxanovun özünün bəstələdiyi yeni rənglərə təsadüf olunur.

Ə.Bakıxanovun “Azərbaycan ritmik muğamları” məcmuəsi 1968-ci ildə işıq üzü görür. Məcmuədə “Arazbarı”, “Ovşarı”, “Heyratı”, “Kərəmi”, “Mənsuriyyə”, “Simayi-Şəms”, “Mani”, “Səlamı”, “Bayatı Əcəm”, “Bayatı Çoban” və s. ritmik muğamlar öz əksini tapmışdır. “Azərbaycan ritmik muğamları” məcmuəsi xalq musiqisini öyrənənlər, bəstəkarlar musiqi tədqiqatçıları üçün əvəzolunmaz vəsaitdir. Azərbaycan bəstəkarları öz yaradıcılıqlarında ritmik muğamlara müraciət etmişlər. Üzeyir Hacıbəyli “Arazbarı”, F.Əmirov “Kürd Ovşarı”, M.Əhmədov “Heyratı” ritmik muğamlarını simfonik orkestr üçün bəstələmişlər.

1975-ci ildə Ə.Bakıxanovun “Muğam, mahnı, rəng” adlı məcmuəsi çapdan çıxır. Məcmuəyə “Nəva” muğamı, “Sevgilimsən gözəl yar” mahnısı, “Səlamı” müqəddiməsi və rəngi daxildir. Məcmuəyə daxil olan “Nəva” muğamı çox əhəmiyyətlidir.

Bu muğam tədricən unudularaq demək olar ki, çox az ifa olunur. Əhməd Bakıxanov “Nəva”-nı nota köçürərək unudulmaqdan qoruyub saxlamış və təkmilləşdirmişdir.

Əhməd Bakıxanov demək olar ki, ömrünün çoxunu xalq musiqisinin toplanmasına, onları notlaşdırıb geniş kütləyə çatdırmağa sərf etmişdir. O, xalq musiqi nümunələrini hafizəsində saxlayaraq onları təkmilləşdirib yayılmasına çalışırdı. Azərbaycan muğamlarının təsnif və rənglərinin inkişafında, qorunub saxlanmasında Əhməd Bakıxanovun rolu xüsusi yer tutur. O, öz fəaliyyəti ərzində Azərbaycan muğamlarının təsnif və rənglərinin nota köçürülməsi və nəşri ilə məşğul olmuşdur. O, bu nümunələrə yaradıcı münasibət bəsləyərək onları daha da cilalamış və inkişaf etdirmişdir. Onun musiqi mədəniyyətimizin inkişafında xüsusi bir yeri var. Azərbaycan xalq musiqisini qoruyub saxlamaq, toplamaq, nəşr etdirmək bu gün də aktualdır. Əhməd Bakıxanov kimi sənətkarlarımızın bu işdə fəaliyyəti diqqətəlayiq və əvəzolunmazdır. ♦

Ədəbiyyat

1. D.Məmmədbəyov. “Muğam ustası Əhməd Bakıxanov”. “Azərnəşr” – 1966.
2. Ə.Rəhmətov. “Əhməd Bakıxanov”. “İşıq”. Bakı – 1977.
3. Ə.Bakıxanov. “Muğam, mahnı, rəng”. Bakı – 1975.
4. Ə.Bakıxanov. “Azərbaycan xalq rəngləri”. “Azərnəşr”. Bakı – 1964.
5. Ə.Bədəlbəyli. “İzahlı monoqrafik musiqi lüğəti”. “Elm”. Bakı – 1969.
6. Ü.Hacıbəyli. “Azərbaycan xalq musiqisinin əsasları”. “Yazıçı”. Bakı – 1965.

Резюме

Статья посвящена одному из старейших народных музыкантов Азербайджана Ахмеду Бакиханову. В статье говорится о жизни и деятельности Ахмеда Бакиханова, изучены основные черты его творчества, обозначены музыкальные особенности его игры.

Ключевые слова: мугам, тар, нотная запись, народная музыка.

Summary

This article devoted to Bakikhanov, one of the oldest folk musicians of Azerbaijan. The article describes Bakikhanov's life and work, the main features of his work studied, musical notations of his game were observed.

Key word: mugham, tar, musical notation, folk music.

Tərlan Rəsulov,
"Yuğ" Teatrının direktoru
Email: trasulov@yahoo.com

İTERAKTİV TEATR...

"Qarşılıqlı ünsiyyət" anlamını verən
bu teatrın təyinedici faktorları

““ İnteraktiv teatrda istifadə olunan elementlər teatr sənətində olan peşə tələblərilə yanaşı, özünəməxsus elementlər, üsul və vasitələrlə də zəngindir. Onların hamısını bir məqalədə nəzərdən keçirib təhlil etmək mümkün olmadığından, burada əsas təyinedici termin və anlayışlar üzərində dayanmağı lazım bilirik

İnteraktiv teatrın ehtiva etdiyi üslublar həddən artıq və çoxşaxəli olduğuna görə, belə terminlərin bəzən bir-birini təkrarlamasına və ya müxtəlif üslublarda ayrı-ayrı mənə daşdığına da rast gəlinir. Bu teatrın terminologiyası hələ tərtib edilmədiyindən, biz bu işə, demək olar, “sıfır”dan başlamalıyıq.

Teatr sahəsində mövcud olan istənilən nəzəriyyə və ya konsepsiya həm humanitar, həm də dəqiq elmlərdən yararlanı bilər. Hətta, başqa bir sahədə müəyyən mənaya malik termin bizim sahədə ayrıca bir definisiya qazana bilər. Deyək ki, incəsənətə aid olmayan terminlərdən teatr sahəsində istifadə edilməsi yenilik deyil. Məsələn, riyaziyyatda bəlli mənə daşıyan “matrisa” termini Vəqif İbrahimovun “psixosof” poetikasında tamamilə başqa anlayış verir.

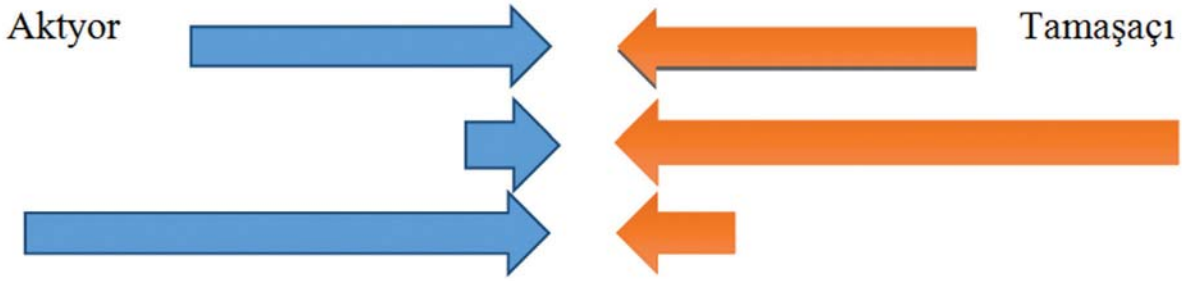
Bu sahədə terminologiya məsələsinə toxunduğumuz halda, “interaktiv teatr” anlayışının özündən başlanılmalıdır. İnteraktivlik – “qarşılıqlı ünsiyyət” anlamını verir; tamaşa boyu aktyor və seyrçinin vahid bir ümumsobyektə – cari sənət faktının bərabər hüquqlu iştirakçılara çevrilməsini nəzərdə tutur. Bəllidir ki, bu elementlər meydan tamaşalarına da xas idi; teatral aksiyalar zamanı müəyyən kanva üzərində gedən tamaşa seyrçilərin reaksiyalarına uyğun olaraq tərzini, məzmununu dəyişə bilərdi. İstər Şərqdə, istər Qərbdə nümayiş etdirilən meydan tamaşaları teatr improvizasiyasının əsasını qoymuş olub. Aktyorlar, məzhəkəçilər, oyunçular tamaşaçılarla qırılmaz ünsiyyətdə olur, göstərilən oyuna öz münasibətlərini müxtəlif formada ifadə edən seyrçilər ümumvəhdətə xidmət göstərirdilər (4, səh. 92). Beləliklə, interaktiv teatrdə, ənənəvi teatrın prezentasiya (nümayişedici) xarakterli tamaşalarıyla təyin etdiyi “dördüncü divar” anlayışı dağıdılır, səhnə əsəri bilavasitə aktyorların tamaşaçı zalı ilə ünsiyyəti üzərində qurulur.

“İnteraktiv teatr formasında tamaşaçıya hansısa bir əlbəsinə gətirilməsi, tamaşanın gedişatına təsir göstərəcək spontan bir qərarın verilməsi və ya onun birbaşa tamaşa personajlarından biri kimi iştirakı və s. təklif edilir. Sonucda tamaşaçı sadəcə seyrçi deyil, həmçinin, tamaşanın aktiv rolçularından, yaradıcılarından, müəlliflərindən birinə çevrilir.

Forum teatrı nəzəriyyəsində “spectator” (ing. tamaşaçı, seyrçi) “spect-actor” (tamaşaçı-aktyor) adlandırılır. İnteraktiv teatrın əsas terminlərindən olan bu anlayış Forum, Community (icma), Invisible (Görünməz), Image (görüntü, obraz) və digər interaktiv teatr növlərində istifadə olunur. Theatre of the Oppressed (Məzlum teatırı) növündə “forum” anlayışı birbaşa tamaşaçı-aktyorun səhnədə göstərilən oyuna müdaxiləsini təyin edir. Quruluş verilmiş tamaşa truppə tərəfindən bir dəfə göstəriləndən sonra, yenidən bir neçə dəfə oynanılır (bu işə tamaşanın 15-20 dəqiqədən artıq olmamasını vacib edir), seyrçilərin müdaxilə-istəyi ilə istənilən yerdə saxlanılır və proses zaldan səhnəyə qalxan hər hansı bir tamaşaçının baş qəhrəmanı əvəz edərək, onun rolunu öz bildiyi kimi ifa etməsilə davam etdirilir. Belə halda tamaşa tamamilə ayrı bir istiqamətə yönəlir, məzmun dəyişir, hadisə xətti fərqli bir tərəfə doğru inkişaf edir və çox zaman tamaşada başqa sonluq alınır. Tamaşaçı-aktyorun vəzifəsi və hüququ, sadəcə, tədbirdə fəal şəkildə iştirak etməkdən ibarətdir (1, səh. 19, 64-66).

Bu ikitərəfli ünsiyyətdə hansı tərəfin nə dərəcədə aktiv olmasını təyin edən bir kriteriya hələ ki, yoxdur və interaktiv teatrın növündən asılı olaraq, bu qarşılıqlı fəaliyyətin intensivliyi müxtəlif formada təyin edilir. Məsələn, Theatre of the Oppressed (Məzlum Teatırı) üslubunda tamaşaçı tərəfdən müdaxilə maksimal dərəcədə olduğu halda, Invisible Theatre və ya Verbatim üslubunda, əksinə, məhz aktyorun müdaxiləsi maksimal həddə çatır. Bu qarşılıqlı fəaliyyət göstərilən sadə diaqramla ifadə oluna bilər. Hər bir xətdə göstərilən vəziyyət -interaktiv teatr növündən asılı olaraq – müxtəlif mütənəsiblikdə və münasibətdə qurulur.

Diagramdan görüldüyü kimi, ifaçı-tamaşaçı münasibətləri müəyyən vektor üzrə təyin edilir. Bu vektorlar interaktiv teatrda eyni zamanda, bir-birini tamamlayır. Həmin vektorlar hətta interaktiv teatr çərçivəsindən kənar tamaşalarda da (müxtəlif dərəcədə, məqsədyönlü və ya intuitiv olaraq) tətbiq edilir. Amsterdam Universitetinin (Niderland) dosenti Sruti Balanın müasir teatrda iştirakın ("participation") vektorlarına həsr edilən məqaləsində mahiyyəti tam açıqlanmayan bu terminlərə başqa baxış bucağından yanaşılır, tamaşada iştirak vektorlarının başqa anlayışlarla – daha çox siyasi və sosial aspektlərlə əlaqəsi vurğulanır. Vektor – (latınca) riyazi termin olaraq, "aparıcı" mənasını daşıyır və Evklid məkanında (həndəsəsində) düz xəttin istiqamətlənmiş kəsiyidir. "Vektor" termini bundan sonra interaktiv teatrda (ümumiyyətlə, teatr tamaşası anlayışında) aktyorun tamaşaçıya doğru və tamaşaçının aktyor tərəfə olan intensiyasının göstəricisi kimi istifadə ediləcək (3, səh. 243).

Bu vektorların istiqamətinə uyğun olaraq, aktyor-seyrçi intensiyasının elementlərini, intensivliyini təyin edən nəzəriyyə hazırda mövcud deyil. Ona görə, interaktiv teatrın müxtəlif növləri üçün bu vektorların biri və ya hər ikisi müxtəlif variasiyalarda tətbiq olunur və ilkin mərhələ kimi, yuxarıda qeyd edilən interaktiv teatrın iki əsas vektorunu – introaktiv və ekstraktiv anlayışlarını təqdim etməyi lazım bilir. Bu terminlər tamamilə yenidir və ilk dəfədir ki, işlədilir. Adı çəkilən terminlər psixologiya sahəsinə – daha dəqiq, K.Q.Yunqun tərtib etdiyi "introvert" və "ekstravert" psixoloji tiplərinə referens kimi qiymətləndirilə bilər.

İlk növbədə, adları çəkilən vektorların xassələrinin təyini vacib məsələdir; onların interaktiv teatrda hansı rol oynadıqlarının definisiyasına ciddi ehtiyac var. Burada ədəbi materialın seçimi, onun üzərində görülən iş, aktyorlarla məşq, digər hazırlıq prosesi və quruluşun özünə əsasdan qoyulan tələblər klassik tamaşa quruluşunda olan tələblərdən fərqlidir. Aktyorun qarşısında qoyulan sırf peşə tələbləri ümumi olsa da, oyun tərzində müəyyən nüansların təsiri nəzərəcarpacaq dərəcədə fərqli olur. Bu anlayışları introaktiv (daxilə yönələn aktivlik) və ekstraktiv (dışarıya yönələn aktivlik) adlandırmışıq. Bu terminlər

interaktiv teatrın əsas təyinedici faktorları kimi qəbul edilməlidir.

Introaktiv faktor interaktiv teatr tamaşalarında xüsusi rol oynayır. Seyrçilərin passiv (statik) "rol"da çıxış etdiyi klassik üslublu tamaşalardan fərqli olaraq, interaktiv teatrda onların bilavasitə aktiv iştirakı əzəldən nəzərdə tutulur və hətta, demək olar, səhnə xronometrajının əksər hissəsini təşkil edir. Vurğulayaq ki, bu element interaktiv teatrların müxtəlif növlərində fərqli dərəcələrdə tətbiq edilir.

“Məsələn, Çarlz Dikkensin tamamlanmamış “Edvin Drudun sirri” romanı əsasında hazırlanan tamaşada seyrçilər, antrakt zamanı səs verməklə, yeddi müxtəlif sonluq seçiblər. Əsasən, Forum teatrı növlərinin tərkib hissəsi olan introaktivlik özünü daha çox Theatre of Oppressed üslubunda biruzə verir. Tamaşanın tam, bərabərhüquqlu iştirakçılara çevrilən seyrçilər burada hadisələr xəttini bütövlən dəyişmək, tamaşanı, belə demək mümkünsə, istədikləri sonluğa gətirmək səlahiyyətinə malikdirlər.

Ekstraktivlik faktoruna, yuxarıda dediyimiz kimi, klassik üslubda hazırlanmış bəzi tamaşalarda da rast gəlinir. Hər hansı rolda

ikən, hansı məqamdası, aktyorun üzünü zala tutub, ənənəvi “dördüncü divar”a deyil, qarşısındakı canlı insan simalarını görməklə danışib-müraciət etməsi ekstraktivliyin bir nümunəsidir. Bu akt tamaşada interaktivlik xassəsinin yaranmasına, seyrçilərin qiyabi olaraq tamaşanın tərkib hissəsinə çevrilməsinə xidmət edir. Ervin Piskator və Brext Bertolt tərəfindən yaradılmış və Epik teatr poetikasında əsas hərəkətverici amillərdən olan bu üsul sonradan “yaşama” məktəbinin də istifadə etdiyi elementə çevrildi. Artıq klassik üslubda hazırlanan tamaşalarda aktyorların tamaşaçı zalında var-gəl etməsi, tamaşa ekpozisiyasının teatr foyesində göstərilməsi kimi üsullar adi hal almışdır. Meydan tamaşalarında da həlledici rol oynamış ekstraktiv faktor introaktiv anlamından fərqli olaraq, təkcə interaktiv teatr növlərinə deyil, bütün üslublara aid edilə bilər. Lakin bu da var ki, məhz interaktiv teatrda ekstraktiv faktor özünü tam şəkildə – heç bir qarışığı olmadan, biruzə verir. Onun

tam və təmiz şəkildə ifadə olunduğu sahə isə Invisible (Görünməz) teatr üslubudur. Burada tamaşa ictimai məkanda – restoran, kitabxana, ticarət mərkəzi və s. yerlərdə nümayiş etdirilir. Lakin bu performansın təsadüfi seyrçiləri ilk andan (və bəlkə də bütün tamaşa boyu) onlar üçün hazırlanmış improvizasiyanın qeyri-ixtiyari iştirakçıları olduqlarından xəbərsiz qalırlar; burada əsas yük aktyorların çiyinə düşür.

İstənilən halda, yuxarıda ötürü nəzər saldıığımız interaktiv teatrın əsas iki faktoru olan introaktiv və ekstraktiv elementlərin hər bir quruluşda nəzərə alınması – hazırlanacaq tamaşanın müasir tələblərə uyğun olmasını və orijinallığını təmin edir. Bir çoxları, intuitiv olaraq, öz quruluşlarında elə məhz belə edirlər. Bu elementlərdən yalnız birinin və ya – aralarındakı müvazinətin saxlanmasını nəzərə almaqla – hər ikisinin tətbiq edilməsi səhnə əsərini sıradan tamaşa çərçivəsindən çıxararaq, onu unudulmaz bir hadisəyə çevirir. ♦

Ədəbiyyat

1. К.Г.Юнг. “Психологические типы”. “Университетская книга”. АСТ – 1998.
2. Edward Braun. “The Director and The Stage. From naturalism to Grotowski”, Butler & Tanner Ltd. London. UK – 1982.
3. E.Todd. Johnson & Dale Savidge. “Performing the sacred”. Baker Academic. Michigan. USA – 2009.
4. Boal Augusto. “Games for Actors and Non-Actors”. Routledge Publishing Group. New York – 2005.

İnternet mənbələr

1. <http://www.theguardian.com/culture-professionals-network/culture-professionals-blog/2013/jan/17/interactive-theatre-rules-audience-perspective>
2. <http://www.shunt.co.uk/>
3. <http://www.bryonykimmings.com/home.html>
4. <http://www.uninvited-guests.net/projects/make-better-please>
5. <http://www.guardian.co.uk/stage/2012/may/11/babel-review>
6. <http://reg.guardian.managemyaccount.co.uk/culture-professionals/start.php>

Резюме

В статье определяется понятие «интерактивного театра», даётся краткий анализ развития, становления, критерий и областей применения интерактивного театра, как нового явления в театральном процессе.

В данной публикации впервые даётся попытка классификации видов интерактивного театра, определяются новая терминология, критерии и определяющие факторы этого направления в театральном искусстве.

В статье также приводятся примеры использования отдельных элементов интерактивного театра в спектаклях, поставленных в классическом стиле, сравниваются особенности интерактивного театра с классическими театральными стилями, проводится анализ его характеристики в контексте нового театрального мышления.

Ключевые слова: интерактивный, театр, форум, зритель, актёр, импровизация, Аугусто Боал, фактор, вектор.

Summary

In the article there's defined a notion of interactive theatre, the history of its creation, features, characteristics and criteria of approaching to this subject, as a new tendency in world theatre processes.

In this publication, for the first time in theatre studies, it's attempted to classify of interactive theatre's forms and as a result, there're defined a new terminology, criteria and determinants of this direction in performing arts.

Also in the article there have been given some examples of adaptation a number of elements of interactive theatre in classical-styled performances and it's compared the peculiarities of interactive theatre with classical theatre stiles and analyzed its characters in context of new theatre thinking.

Key words: interactive, theatre, forum, spectator, actor, improvisation, Augusto Boal, factor, vector

AZƏRBAYCAN FOLKLORUNUN PSIXOLOJİ MAHİYYƏTİ

Folklorşünaslarımızın ümumi qənaətinə
görə, Azərbaycan dünyanın ən zəngin
folklor sərvətinə sahibdir

Simnarə Heydərova,
ADPU-nun yaş və pədaqoji psixologiya üzrə
kafedrasının müəllimi,
psixologiya üzrə fəlsəfə doktoru
Email: gunkahaydarova@rambler.ru

“Xalqın folklorda və klassik ədəbiyyatdakı bədii dünyagörüşünün təhtəlüşür izləri indi də özünü büruzə verməkdədir. Bildiyimiz kimi, şəxsiyyətin əqli inkişafı əsasən irsiyyətlə – nəslin mədəni-mənəvi fəaliyyətilə müəyyənləşir; inkişafda irsiyyət, zat, nəsil, nəcabət həlledici rol oynayır. Əqli inkişaf, zehni tərbiyə məsələləri haqqında Azərbaycan xalqının qiymətli fikirləri, təcrübi qənaətləri çoxdur. Bunların qaynağında isə zəngin və dərin məzmunlu Azərbaycan folkloru durmaqdadır

Bəzi araşdırıcıların rəyinə görə qədim hind və yunan mifologiyaları qədər tam sistemə, bütöv xarakterə malik olmasa da, Azərbaycan folklorunda milli və bəşəri mifologiyaların izləri aydın müşahidə olunur. Bəllidir ki, mifologiya – hər bir mədəniyyətin etnokosmik substratı kimi, onun diaxron və sinxron strukturunu eynilik-paralellikdə ehtiva edir. Yəni insan şüurunun diaxronik başlanğıcı olan mifologiya onun təkamül dialektikasının arxetipik sxemi olmaqla məhdudlaşmayıb, həmin şüurun bütün tarixi inkişafının sinxron böyümə formullarının da genetik əsasında durur. Mifoloji şüurun törəməsi (tarixi-diaxron paradigması)

olan tarixi şüuru müəyyənləşdirən bütün struktur əlamətlər mifologiyadan qaynaqlanır (1, səh. 5). Bu halda hər bir çağdaş mədəniyyətin struktur tipologiyasının müəyyənləşdirilməsi onun genetik əsaslarını təşkil edən mifologiyanın strukturunun öyrənilməsinə zəruri edir.

Mədəniyyətin mifdən yan keçməklə tədqiqi onun morfoloji (formal) strukturunu təsbit (konstatasiya) etməyə imkan versə də, funksional dinamikasının qanunauyğunluqlarını müəyyənləşdirməyə imkan vermir. Tipin arxetipini müəyyənləşdirmədən (tipin strukturunda arxetipi bərpa etmədən), onun semantikasına nüfuz etmək mümkün deyil. Bu baxımdan, oğuz mifi oğuz mədəniyyətinin və bü-

tövlükdə Azərbaycan etnokosmik varlığının bütün təzahür formalarını, o cümlədən folklorun arxetipini təşkil edir. Elə bu səbəbdən də – milli mədəniyyətimizin struktur semantikasi və funksional dialektika dərkinin, habelə, onunla hər cür – o cümlədən “elmi ünsiyyət” (bugünlə keçmişin, tarixlə mifin “dialogu”-nun) metodologiyasının əsasında oğuz mifinin ciddi şəkildə öyrənilməsi dayanır. Dərketməni yüksək qiymətləndirən xalqımız öz inkişafını ən mühüm əqli keyfiyyətlərdən olan ağıl-kamallılıqda görmüşdür.

Folklor – xalqların şifahi poetik yaradıcılığıdır. Məlum olduğu kimi, Azərbaycanın bu tip yaradıcıları xalq ədəbiyyatımızda ağıllıq-ariflik və bunun əksi olan sifətləri (nadanlıq, axmaqlıq, dəlilik və s.) obrazlı ifadələr, müdrik kəlamlar, təsirli nəsr və poetik epizodlarla əks etdirib-qiymətləndirmişlər.

Xalqın fikrincə, nadan, axmaq, dəli dostdan ağıllı düşmən yaxşıdır. Çünki əgər düşmən səninçün tam aydın, bəlli hədəf-obyektdirsə, axmaq, nadan, dəli adamlarda daimi bir gözlənilməzlik, qeyri-müəyyənlik var; o, öz danışıqına, hərəkətlərinə, başqaları ilə rəftarına nəzarət edə bilmir. Xalqa görə, təkçə şəxsi həyatda, ailədə yox, ictimai-siyasi aləmdə də ağıl rəhbər tutmaq lazımdır. Bu, folklorumuz, ağız ədəbiyyatımızla yaşadı olan atalar sözləri, zərb məsəllərimizdə də öz əksini tapır:

**“Elm ağılın çırağıdır.
Bilik xəzinədir.
Yazan əl boş qalmaz.
Qələm sultandır – əhli qələmə rütbə verər.
Alim öldü – aləm öldü (2, səh. 208).**

Səpkilənmiş hal və müxtəlif formalarda olan atalar sözlərindəki fikirləri tədqiq edib ümumiləşdirərkən, aydın olur ki, əməkçi xalq ağılı insanı ucaldan, ona şərəf gətirən amil kimi çox yüksək dəyərləndirir.

Belə ki, hadisələrə müstəqil yanaşma, məntiqi nəticə çıxarma məsələlərində ağıl-kamallığın alternativi yoxdur.

Atalar sözlərində ağıllılığın bir sıra nişanələri göstərilir ki, bunlardan uşaqların bir şəxsiyyət kimi formalaşdırılması üçün də istifadə edib yararlanmaq mümkündür. Yığcamlıq və aydınlıq baxımından bənzər-bərabəri olmayan bu hikmət formulları – atalar sözü, zərb-məsəllər və bayatılarla uşaqları, belə demək mümkünsə, vaxtından əvvəl böyütmək olar. Bu mənəvi “mini” vitaminlərlə onlara aşılamaq lazımdır ki, bilikli olmaq, böyüklərin sözünü eşitmək, adilikdən aliliyə qalxmaq, çətin situasiyalardan baş çıxarmaq, məntiqi danışmaq, xeyirxahlıq, ehtiyatlılıq, dostluqda sədaqət, səmimilik, sadəlik, məhz ağılın nişanələridir.

Uşaqların sevä-sevä dinlədiyi və məktəbliyə oxuduğu ağız ədəbiyyatı nümunələrindən biri də nağıllardır. Şifahi xalq ədəbiyyatının ən qədim janrlarından olan nağıllar bəzən yanlış olaraq, “uşaqlar üçün”, “böyüklər üçün” – deyə təsnifatlaşdırılır. Bəzən də – alleqorik nağıllar sırf uşaq nağılı hesab edilir. Məsələyə daha peşəkar və təcürübi baxan mütəxəssislər isə bunun əksini söyləyir və hətta “qorxulu”, “çətin” məntiqi, psixoloji-sehrli nağılların böyük bir qismini də uşaqlar üçün məqbul hesab edirlər. Belə ki, bu tip nağıllarda da uşaq aləmi üçün xarakterik cizgilər çoxdur. Hər gün yaşca böyüməkdə olan uşağın psixoloji artımı üçün də heyvanlar aləmindən bəhs edən alleqorik və müxtəlif qədim təsəvvürləri əks etdirən nağıllarla bərabər, sehrli qüvvələrin iştirak etdiyi “qorxulu” düşünməyə vadar edən “çətin” nağıllar da gərəkdir.

Uşaq nağılları içərisində daha geniş yayılmış, alleqorik nağıllarda əsasən heyvanlar iştirak edir. Bu nağıllarda insanlararası əlamət, ünsiyyət və hadisələr heyvanlar üzərinə köçürülür. Antropomorfik təsəvvürlər heyvanların insan şəklində canlandırılması, onların insan kimi danışdırılması, şəxsləndirilməsi bu nağılların əsas xüsusiyyətlərindəndir. Alleqorik nağıllar həm də yığcam, mənalı və qeyri-konkret həyatı-situativ faktlara əsaslandığından, habelə maraqlı “balaca” dililə söyləndiyindən uşaqlar onları daha həvəslə dinləyir, daha çox sevir. ♦

Ədəbiyyat

1. Dastanlaşmış ömürlər. “Səda”. Bakı – 2001.
2. Atalar sözü. Bakı – 1938.
3. M.Kazımoğlu. “Folklorada obrazın ikiləşməsi”. “Elm”. Bakı – 2011.
4. Azərbaycan folkloru antologiyası. X kitab. səhifə 5.
5. M.Qasımlı. Aşıq sənəti. “Ozan”. Bakı – 1996.

Резюме

Национальные традиции – хорошие практические советы, служащие возрождению и восстановлению духовных потребностей народа. Одним из важных элементов защиты национальных традиций являются культурные центры. Культурные центры сохраняют нематериальное культурное наследие, выполняя роль средства защиты естественного контекста в культурном пространстве.

Ключевые слова: Личность, фольклор, мышление, действие, интеллектуальное развитие.

Summary

Practice and tradition of people revive good advice and reestablishing it give serving for societies needs. And an important element of the protection is Cultural Center. The Cultural space the intangible cultural heritage have protected natural context and the cultural protection is cultural space..

Key words: Personality, folklore, thought, action, intellectual development.

MAESTRO NİYAZI

Məhəmməd Vəliyev,
Üzeyir Hacıbəyli adına BMA-nın doktorantı
Email: max-ss@list.ru

“**Azərbaycan incəsənətində ən şərəfli yerlərdən birini tutan maestro Niyazi Hacıbəyovlar dinastiyasının ən görkəmli şəxsiyyətlərindəndir. Niyazi Tağızadə – Hacıbəyov bir bəstəkar kimi Azərbaycanda simfonik janra müraciət edən ilk bəstəkarlar siyahısında həm də bir dirijor kimi öz mənalı ömründə musiqimizin təbliğinə, onun həyata vəsiqə almasında əvəzsiz xidmətlər göstərmişdir**

Çox maraqlı, mənalı ömür yolu keçən maestro bir ictimai xadim, bəstəkar, dirijor kimi mədəniyyətimizə sayısız-hesabsız töhfələr bəxş edib. Bəstəkarın “Rast” simfonik muğamı, musiqimizin parlaq incilərindən olan “Arzu” mahnısı, “Çitra” baleti, “Konsert valsı”, “Qaytağı”sı onun müxtəlif janrlarda necə parlaq nümunələr yaratdığının sübutudur.

Niyazinin dirijorluq sənəti musiqimizin ən yüksək zirvəsinə çatmışdır. Dirijorluğu tək ifaçılıq məharəti əks etdirməyərək, həm də xalqımızın mənəvi zənginliyinin formalaşmasına, estetik görüşlərinin kamilliyinə xidmət etmişdir. Ümumiyyətlə, dirijorluq musiqi ifaçılığının ən gərgin, ən mürəkkəb və çətin sahəsi sayılır. Psixoloji və fiziki gərginliyi ilə seçilən dirijorluq sənəti böyük professionalıq, cismani və ruhi sağlamlıq tələb edir.

Maestro Niyazi sağlamlığı ilə əlaqədar bütün çətinliklərə sinə gərərək, ömrü boyu sənətinin vurğunu kimi, özünü peşəsinə qurban verərək xalqına fədakarlıqla xidmət etdi.

O, hər çıxışına böyük tələbkərliklə yanaşan, özünü tamamilə musiqi qanadlarına ataraq necə partitura olursa-olsun, onu parlaq, cazibədar çalarlara boyayıb öz sehirli əlləri ilə, ilhamlı enerjisi ilə zənginləşdirərdi. Maestronun sevimli, doğma çöhrəsi, onun sərtliyi və ifaçı ehtirası ilə sanki vəhdət təşkil edirdi.

Görkəmli incəsənət adamları maestronu həmişə yüksək qiymətləndirmişlər. Bu barədə Sabir Kərimovun kitabında bu sözlərə rast gəlirik: “Niyazi odlı temperamentə, fikir aydınlığına, dərinliyə malik görkəmli interpretatordur”. Yaxud, “Niyazi ən böyük qiymətə layiqdir. O böyük iradəyə, güclü xarakterə və qeyri-adi əllərə malikdir”.

Niyazi özünün bitib-tükənməyən istedadını və enerjisini dün-

yanın bir çox ölkələrində nümayiş etdirmişdir. Bunlardan Fransa, Çexoslovakiya, Rumıniya, Macarıstan, Türkiyə və başqa ölkələri sadalamaq olar.

“**Azərbaycan Dövlət Simfonik Orkestrinin təşkilində maestronun xidməti danılmazdır. Məhz onun fəaliyyəti nəticəsində orkestr özünün yaradıcılıq zirvəsini fəth etmişdir. Niyazi yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi Azərbaycan bəstəkarları arasında simfonik janra ilk müraciət edənlər siyahısındadır, xalq mahnılarının orkestr işləmələrinin əvəzsiz nümunələrini yarananlardandır. Niyazi kino musiqisinin, teatr musiqisinin ilk nümunələrini yarananlar arasındadır. O, Azərbaycan musiqisinin carçısı, zirvələr fəth etmiş interpretatordur, Azərbaycanın ilk böyük maestrosudur.**

O, Azərbaycan bəstəkarlarının demək olar ki, hamısının simfonik əsərlərini öz yaradıcılıq süzɡacindən keçirərək tamaşaçılara yüksək professionalıqla çatdırmışdır. Təsadüfi deyil ki, Niyazinin dirijorluğu ilə ifa olunan hər bir əsər bizim üçün etalon olaraq qalmaqdadır. Üzeyir Hacıbəylinin “Koroğlu” operasına yazılmış uverturanın belə gözəl dirijor təqdimatına hələ ki, rast gəlmirik. Niyazi onu bütün varlığı ilə hiss etmiş, ifasını zənginləşdirmişdir. Niyazi interpretasiyasının tərəvətini biz Qara Qarayevin, Fikrət Əmirovun, Soltan Hacıbəyovun, Arif Məlikovun əsərlərində duyuruq. Onun məşhur “cümə” konsertləri hər bir azərbaycanlının xatirində silinməz iz buraxmışdır.

Niyazinin yaradıcılıq yolunun başlanğıcı çox rəngarəng idi. 1934-1935-ci illərdə dirijorluğa başlayarkən artıq bir neçə forte-piano pyeslərinin müəllifi olmuş, parlaq təşkilatçı kimi Azərbaycan musiqisinin təbliğində fəal rol oynamışdır. Bu illər o, Üzeyir Hacıbəyovun, Müslüm Maqomayevin, Zülfüqar Hacıbəyovun operalarından fraqmentlərə Radio Komitəsinin simfonik orkestri ilə dirijorluq etmişdir. Maestro o zamanlar Moskva və Leningrad Filarmoniyasının orkestrləri ilə də çıxış edirdi. Müslüm Maqomayevin “Nərgiz” operasını yeni tamaşaya qoyarkən dirijorun bu fikirlərinə rast gəlirik: “Opera tamaşalarının obarazları həyati, real olmalıdır”.

Bu sözləri oxuyarkən xatirimizə dahi Toskanininin La-Skaladakı heyratamiz tamaşaları canlanır. Yazılanlardan belə qənaətə gəlmək olardı ki, bu tamaşalar öz reallığı, canlılığı ilə insanların əhvalına təsir etmək qabiliyyətinə malik olmuşdur. Bəlkə elə buna görə də bizim Maestro Toskaninini xatırladı.

Dirijorun sonrakı fəaliyyəti M.Maqomayev adına Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasının bədii rəhbəri kimi, simfonik orkestrin təşkilatçılığı ilə bağlıdır. Bu illərdə Çaykovski yaradıcılığına, onunla paralel Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərinə müraciəti nəzərə çarpır. Q.Qarayevin, C.Hacıyevin əsərləri ilə yanaşı Ü.Hacıbəyovun “Koroğlu” operasının tamaşasına da dirijorluq edir. Bir bəstəkar kimi isə “Kəndlilər” kinofilminə musiqi yazır, “Xosrov və Şirin” operası üzərində işləyir.

Böyük Vətən müharibəsi illərində yorulmadan çalışaraq böyük proyektlər üzərində işləyir. Bəstəkarlardan Q.Qarayevin, S.Hacıbəyovun, F.Əmirovun, Ə.Abbasovun vətənpərvərlik mövzusunda olan əsərlərini xalqa çatdırır. Bu illər dahi Çaykovskinin digər simfoniylarına da müraciət edərək Rimski-Korsakovun, Balakirevin, Taneyevin musiqisi, dahi Bethovenin, Listin, Berliozun proqram xarakterli əsərləri ilə diqqətimizi cəlb edir. F.Əmirovun “Şur”, “Kürd Ovşarı” simfonik muğamları da Niyazi konsertlərinin bəzəyinə çevrilir.

Keçən əsrin 49-50-ci illərində dirijor yadda qalan proqramlarla çıxış edir. Beethovenin 9-cu simfoniyası, Myaskovskinin, Şostakoviçin əsərləri, Azərbaycan bəstəkarlarının yaradıcılığına yenidən baxış buna gözəl misal ola bilər. Maestronun festivallarda, dekadalarda uğurları həm də bəstəkarlarımızın uğurlarına çevrilir.

Niyazi müşayətçi kimi də çox təqdirəlayiqdir. Rixter, Gilles, Zak, Merjanov, Başkirov, Van Klibern və başqaları buna parlaq misal ola bilər. Yaradıcılığının şedevrlərindən sayılan “Konsert” valsı, “Arzu” mahnısı, “Koroğlu” operasına uvertüranın yeni interpretasiyası bu dövr fəaliyyətinin məhsuludur. Maestro məhz bu illərdə Qərbi Avropa, rus və Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərindən ibarət konsert proqramları ilə möhtəşəm çıxışlar edir. Sonrakı illərdə M.F.Axundov adına Opera və Balet Teatrının baş dirijoru təyin edildikdən sonra onun dekadaya hazırladığı “Koroğlu”, “Sevil”, “Yeddi gözəl” tamaşaları dirijorluğunun zirvələrinə çevrilir. Onu “sovet incəsənətinin görkəmli ustadı” adlandırırlar.

Dirijorluq fəaliyyətinin təqdirəlayiq uğurlarından biri isə Arif Məlikovun “Məhəbbət əfsanəsi” baletidir.

“**Niyazi intuisiyası, Niyazi duyumu, Niyazi temperamenti, Niyazi istedadı orkestrlə dirijorun bir vəhdət təşkil etməsinə, bütün iştirakçılarla birgə nəfəs almasına nail olurdu. Bu illər Niyazi Çaykovskinin “Yatmış gözəl” və Prokofyevin “Daş çiçək” tamaşalarına qasrtol səfərlərində dirijorluq edərək triumf qazanmışdır.**

60-cı illər maestronun Türkiyə səfəri ilə yaddaqalandır. Çaykovskinin “Yevgeni Onegin” və “Yatmış gözəl” tamaşalarına dirijorluğuna görə türk musiqiçiləri maestronu “rus musiqisinin əsl ifaçısı” adlandırmışdır.

70-ci illərdə Niyazi öz “Çitra” baletinin yeni variantını hazırlayır. Bu illərdə maestro böyük sənətkarlıqla Brahms, Vaqner, Debüssi, Ravel, Skryabin, Raxmaninov yaradıcılığına müraciət edir.

Fikrət Əmirovla

Türk bəstəkarı Adnan Sayqunun “Koroğlu” operası və “Yunus Əmrə” oratoriyası maestronun böyük maraq doğuran çıxışlarına çevrilir.

Maestronun ictimai xadim kimi fəaliyyətinə nəzər salsaq onu deyə bilərik ki, yorulmaz dirijor ömrü boyu bütün fəaliyyətini musiqisinin, xüsusilə Azərbaycan musiqisinin təbliğinə, onun saflığına, milli köklərinin qorunmasına sərf edib. Maestro Aşıqlar qurultayının aktiv iştirakçısı olmuş, bir ictimai xadim kimi çıxışlarında musiqimizə yol tapan yad ünsürlərdən qorunmağımızı tövsiyə etmişdir. Niyazi Qərbi Avropa və rus bəstəkarlarının əsərlərinin interpretasiyasında öz istedadı ilə zirvələr fəth edərək pult arxasında bir titana çevrilmiş, vətənimizin adını yüksəklərə qaldırmışdır. ♦

Ədəbiyyat

1. “Azərbaycan xalq musiqisi”; Oçerklər. “Elm”. Bakı – 1981.
2. Ü.Hacıbəyova. “Hacıbəyovların musiqi dünyası”. “Oka Offset”. Bakı – 2006.
3. Г.А.Абдуллазаде. “Философская сущность Азербайджанских мугамов”. “Язычы”. Баку – 1983.
4. Л.Карачиева. “Кара Караев”. Москва. Сов. Композитор – 1960.
5. “История Азербайджанской музыки”. Часть I. “Маариф”. Баку – 1992.
6. И.Стравинский, “Публицист и собеседник”. Сов. Композитор. Москва – 1988.

Резюме

В статье подробно рассматривается концертная деятельность великого азербайджанского дирижера-композитора, общественного деятеля Ниязи. А так же анализируется роль и значение его в пропаганде и развитии азербайджанской музыки.

Ключевые слова: дирижер, раст, симфонический мугам, интерпретатор, композитор, азербайджанская музыка.

Summary

The article details the concert activity of the great Azerbaijani composer, conductor, public figure Niyazi. And also examines the role and the importance of it in the propaganda, and in the development of Azerbaijani music.

Key words: conductor, rast, symphonic mugam, interpreter, composer, music of Azerbaijan.

Tariximizin ən ağır 9 günü

1993-cü ilin avqustunda
üç rayonumuz işğal olundu...

“ Tarix boyu torpaqlarımız yadelli işğalçıların təcavüzünə məruz qalıb. Bir vaxtlar ucu-bucağı görünməyən böyük Azərbaycan əraziləri zaman-zaman düşmən hədəfi olub. 1813-1828-ci illərdə 410 min kvadrat kilometrlik ərazimiz iki dövlət arasında parçalanaraq iki hissəyə bölünüb, bu razılaşma torpaqlarımızın 280 min kvadrat kilometrini İrana, 130 min kvadrat kilometrini isə Rusiyaya “sahib” çıxarıb

S onralar 130 min kvadrat kilometr də yavaş-yavaş “əridilib”: İrəvan xanlığının 9 min kvadrat kilometr Ermənistan, Dərbənd xanlığının 7 min kvadrat kilometr Rusiyaya “pay” edilib. Beləliklə, 1918-1920-ci illərdə ADR-ə 114 min kvadrat kilometrlik ərazi qalıb. Məlum imperiya bununla da kifayətlənməyib – 27,4 min kvadrat kilometrlik əraziyə malik Zəngəzur, Göycə, Şərur, Dərələyəz və Dilicanı Ermənistan, Borçalını isə Gürcüstana “peşkəş” edib.

1920-1991-ci illərdə ərazinin yalnız 86,6 min kvadrat kilometr-

nə sahiblik edən Azərbaycan yenidən təcavüzə məruz qalıb: torpaqlarımızın 20 faizi işğal olunub.

Faciəvi faktlar çox, mövzumuz isə avqust ayının 9 günü – işğaldan 22 il ötən Cəbrayıl, Füzuli və Qubadlı rayonları barədə. Düşünürük ki, 1993-cü ilin 23-31 avqust tarixlərinə təsadüf edən bu faciəvi hadisələr taleyimizə yazılan ən ağır məqamlardır: cəmi 9 gün ərzində 3238 kvadrat kilometrlik ərazi, 248 şəhər, kənd və qəsəbə kimi 1600 şəhid, 200 min nəfərin öz ata-baba yurdlarını tərk etmək məcburiyyətində qalması...

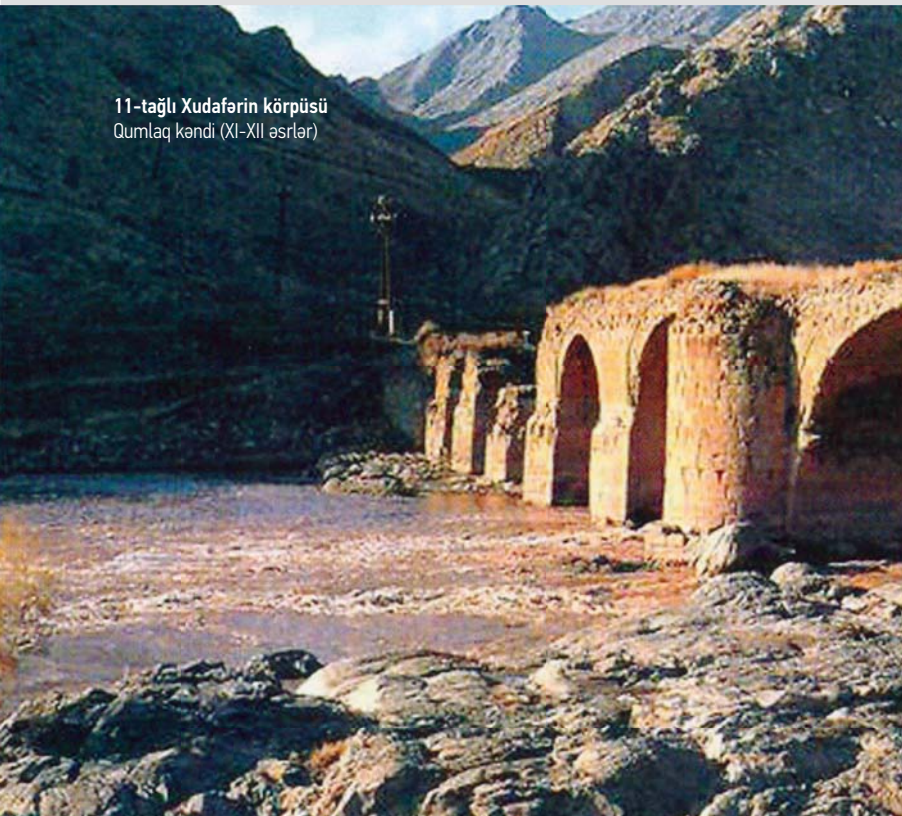
CƏBRAYIL

Bu rayonun adamları həmişə təmiz əqidəsi, torpağa bağlılıqları, elm, təhsil və mədəniyyətə diqqət və ehtirləri ilə fərqləniblər

Diridağ dağındakı Qız Qalası
Xələfli kəndi (XII-XIII əsrlər)

“ Tanrı Cəbrayıl torpağından heç nəyi əsirgəməmişdir; ecazkar təbiətinə insan əllərinin toxunuşu ilə yaranan, tarixi-memarlıq abidələri – Xudafərin körpüləri, rayon mərkəzindəki Sultan Allahverdi hamamı, Xubayapırlı və Şıxlar kəndindəki dairəvi türbələr... Diri dağının, müqəddəs Mazan nəhə ocağının, Xudafərin körpülərinin, Qız qalasının həndəvərində gözəl qoşma, gəraylı və təcnisləri yaratmış Aşıq Qurbani, Aşıq Lələ, Aşıq Mahmud, Aşıq Pəri, Mücrüm Kərim, Aşıq Humay, Aşıq Abdulla ilhamını...

11-tağlı Xudafərin körpüsü
Qumlaq kəndi (XI-XII əsrlər)

Cəbrayıl torpağı görkəmli dövlət və ictimai xadimlər, nüfuzlu elm, mədəniyyət və ədəbiyyat adamları da yetirmişdir.

Torpaqlarımızın müdafiəsində çox şəhid vermiş cəbrayılıların bir çoxu “Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı” fəxri adına layiq görülmüşlər. İşğaldan əvvəl kəndində 77 orta və ibtidai, 3 musiqi məktəbi, 12 mədəniyyət evi, 32 klub, 78 kitabxana, 7 kinoqurğu və s. mədəni-məişət obyektləri olan bu yurdun insanları indi həyat və fəaliyyətlərini məskunlaşdıqları 58 bölgədə davam etdirməyə məcbur olmuşlar. Maddi durumlarının yüksəldilməsi, məişət şəraitlərinin yaxşılaşdırılması istiqamətində dövlətimizin çoxsaylı layihələr gerçəkləşdirdiyinin şahidi olan bütün digər rayonlarımızın qaçqınları kimi cəbrayılılar da ərazi bütövlüyümüzün bərpası, müstəqilliyimizin möhkəmləndirilməsi, Azərbaycanımızın iqtisadi potensialının gücləndirilməsi işində öz imkan və bacarıqlarını əsirgəmir və tezliklə öz doğma yurd-yuvalarına qayıtmaq arzusuyla yaşayırlar.

Karvansara. Fragment
Qarğabazar kəndi (1684)

FÜZULİ

Füzuli rayonu ərazisində Əcəmi memarlıq məktəbinin təsirilə inşa olunan bir sıra memarlıq abidələri də vardı (Əhmədilər və ya Arğalı türbəsi (XIII əsr), Babı türbəsi (1273-cü il), Aşağı Veysəllidə qülləvari Mirəli türbəsi (XV əsr), Qarğabazarda Hacıqiyasəddin məscidi (1682-ci il), Karvansara (1684-cü il), Qoçəhmədli məscidi (XVIII əsr), Füzuli şəhərində Hacı Ələkbər məscidi (XIX əsr), “Məşədi Həbib” hamamı (XIX əsr), Mərdinli kəndi yaxınlığında daşdan yonulan at və qoç fiqurları (XVIII-XIX əsrlər) və s.

Əsası 1827-ci ildə qoyulan (Qarabulaq), 1930-cu ildə inzibati rayon (Qaryagin) statusu alan, 1959-cu ilin aprelindən şairimiz Məhəmməd Füzulinin (400 illiyi şərəfinə) adını daşıyan bu rayonun işğala qədər 1386 kv. km ərazisi, 105 min nəfər əhalisi, 77 yaşayış məntəqəsi olub.

Hazırda isə işğaldan azad olunmuş ərazidə 13 qəsəbə (bunlardan 12-si yeni salınıb) və 20 kənd, 51 min nəfərlik əhali...

İşğala qədər rayonda 70 kitabxana, 20 mədəniyyət evi, 45 klub, xalq və dövlət dram teatrları, 685 çarpayılıq 13 xəstəxana, 40 feldşer-mama məntəqəsi, vərəm və dəri-zöhrəvi xəstəlikləri dispanseri, 2 kinoqurğu, texnikum, 2 texniki peşə məktəbi, 38 məktəbəqədər müəssisə, 2 muzey, stadion, 12 fermer təsərrüfatı və s. obyektləri var idi.

Müxtəlif dövrlərdə bu rayon ərazisində (Qaraköpəktəpədə, Qarabulaq kurqanlarında, Günəştəpədə, Quruçay sahillərində və s.) aparılmış tədqiqatlar Azərbaycanın qədim kökə sahib olduğu bir daha sübut edilmişdir. 1968-ci ildə rayon mərkəzindən 15 km aralı məsafədə yerləşən Azıx mağarasında mərhum arxeoloq-alim M.Hüseynov tərəfindən aşkar olunmuş preneandertal – Azıxantrop adamının alt çənə sümükləri Qarabağ ərazisində paleolit dövrünün mövcudluğunu da aşkarlamış oldu.

Təəssüf ki, bu kimi tarixi əhəmiyyət daşıyan abidələrimiz ermənilərin vəhşi vandalizminə məruz qalmış, məhv edilmiş, yandırılmışdır.

Bəllidir ki, hər bir xalq öz tarixinin qədimliyi ilə tanınır. Bir etnos kimi bu qədimlikdən məhrum erməni işğalçılarının Azərbaycana dair tarixi hər vasitə ilə saxtalaşdırması, yaddaşlardan silməyə çalışması “başadüşüləndir”...

1988-ci ildən başlayan erməni təcavüzünə qarşı mübarizədə iştirak etmiş, mərdliklə döyüşmüş minlərlə füzulidən yüzlərləsi şəhid olmuş, yaralanmış, itkin düşmüşdür. Bunu konkret statistik faktlarla da ifadə edək: 1100 şəhid və itkin, 113 girov, 1450 müxtəlif dərəcəli əlil, 155 nəfər yetim, 36 361 zərər-zədəli uşaq...

Bu görünməmiş təcavüz – müharibənin əsas ağırlığını Qacar, Divanalılar, Yuxarı Veysəlli, Aşağı Veysəlli, Qaradağlı, Üçbulaq, Arış, Qoçəhmədli, Cuvarlı, Güzdək, Gorazıllı, Cəmilli, Dilağarda, Yağlıvənd, Govşad, Xələfşə, Mollavəli kəndlərinin əhalisi çəkmişdir.

Bəli, 23 avqust 1993-cü ildə, barlı-bəhrəli Füzuli torpağı da girov düşdü, əsir alındı. Hazırda erməni tapdığı altında zillət çəkən 51 kənd, habelə rayon mərkəzi, azad olunacağı günü gözləyir...

QUBADLI

Füzuli və Cəbrayılın süqutundan 8 gün sonra düşmən ordusu bu qədim yurdu – dünya sufizm fəlsəfəsinə Mirməhdi Seyid Nigari kimi filosof, Azərbaycan elminə Mirmehdi Xəzani kimi maarifçi, müstəmləkəçiliyə qarşı barışmazlıq, azadlıq mübarizəsi tariximizə Qaçaq Nəbi kimi qəhrəman bəxş etmiş Qubadlını da tutdu. 30 mindən artıq əhali öz yurd-yuvasından didərgin düşdü, rayon mərkəzi və 94 kənd qarət olundu. 62 məktəb və məktəbəqədər, 111 mədəni-

maarif, 25 məişət və 33 səhiyyə müəssisəsi, 125 ticarət, 96 iaşə və 21 rabitə obyektini düşmən əlinə keçdi. 5 mindən çox nadir eksponata malik rayon tarix-diyarşünaslıq muzeyi məhv edildi, qədim mədəniyyət abidələri dağıdıldı.

Qeyd edək ki, bu rayon erməni təcavüzü ilə Dağlıq Qarabağ münaqişəsindən bir qədər əvvəl üzləşmişdi; sərhədlərin dəqiqləşdirilməsi adı ilə Vəli düzü və Güllü zəmini, Ermənistanı vermək cəhdi,

əsində, münaqişənin örtülü bünövrəsini qoymuşdu.

1988-ci il fevralın 6-da Xankəndidə təşkil olunan ilk erməni mitinqindən sonra Qərbi Azərbaycandan soydaşlarımızın deportasiya edilməsinə başlandı və birinci qaçqın dalğası Qubadlıdan keçdi. Erməni işğalçılarının Qubadlıdan Qarabağın dağlıq hissəsinə dəhliz yaratmaq cəhdləri özünü hələ 1989-cu ilin sentyabr ayında büruzə verdi. Sovet qoşunlarının zirehli texnikalarının müşayiəti ilə (Gorus istiqamətində) "Yazı düzü" yolu ilə 150-160 avtomobildən ibarət maşın karvanının Qubadlı ərazisinə yaxınlaşması xəbəri əhalini ayağa qaldırdı. Bütün yollar bağlandı, əliyalın camaat maşın karvanının yolunu elə sərhəddəcə kəsdi və avtomobil karvanı Xankəndi şəhərinə buraxılmadı. Amma çox təəssüf ki, geri qaytarılan bu karvan bir həftə Gorusun Xinzərək kəndində qaldıqdan sonra Laçın-Şuşa yolu ilə Xankəndiyə yol tapa bildi və onu müşayiət edən zirehli texnika Laçın şəhərində faciələr törətdi. Həmin ilin axırlarında rayonda vəziyyət daha da ağırlaşdı. Qüvvələr qeyri-bərabər idi. 1993-cü il avqustun ayının 30-da erməni hərbi birləşmələri Gəyən istiqamətindən hücum keçdi. Əsas qüvvəni Xanlıq kəndi istiqamətinə yönəldən düşmən Həkəri çayı boyunca Muradxanlı, Balasoltanlı, Xocik kəndlərini yandırdı, dinc əhaliyə divan tutdu.

“ Avqustun 31-də mülki əhali məcburiyyət qarşısında rayonu tərk etdi. Onlardan – 40-ı qadın, 4-ü uşaq, 53-ü qoca olmaqla, 238 nəfəri şəhid oldu. İstər-istəməz "statistik" kimi qeyd etdiyimiz bu nəfərlərdən 8-i ölümündən sonra Azərbaycan Respublikasının Milli Qəhrəmanı adına layiq görüldü!..

Bazarçay çayı

YOLUN SONU

Bu yollardan biri erməninin tale sonuna məxsus... İqtisadi böhran dünyanı бүürüdüyündən günü-gündən zəifləyib dilənçi kökünə düşən, ac-yalavac vətəndaşların nicatını xarici ölkələrdə axtaran Ermənistanə daha havadarları əvvəlki "səxavəti" göstərə bilmir. Hərçənd ki, aparıcı dövlətlər ədalətin bərpası üçün hələ də qətiyyətli addım atmırlar. Möhtərəm Prezidentimizin vurğuladığı kimi, tərəflər arasında atəşkəs rejimi elan ediləndən sonra münaqişənin həllinə cəlb olunmuş vasitəçilər görüntü xatirinə mənasız görüşlər keçirmək, qeyri-ciddi bəyanatlar verməklə sanki işlərini bitmiş hesab edirlər:

Azərbaycan xalqı illərdir bunları eşidir. Artıq hər kəs beynəlxalq aləmin ermənilərin havadarı olduğunu anlayır. Münaqişənin həllinin də acı bağırsaq kimi uzanmasını, dünyaca məşhur diplomatların, siyasətçilərin məhz erməniləri qoruyaraq problemin həllini qaranlıq dalanlarda "axtardıklarını" çox yaxşı başa düşürlər. Görəsən, hətta məktəb partası arxasında əyləşən uşağa belə bəlli olan adi, sadə, bəsit həqiqət – Azərbaycan dövlətinin torpaqlarının ermənilər tə-

rəfindən işğal olunduğunu bu siyasət adamları, dünyanı idarə edən insanlar dərk edə bilmirlərmisi?! Çox gözəl bilir və dərk edirlər. Sadəcə, anladıklarını bəyan etmək onlara sərf etmir. Çünki bu dərkərmə havadarlarının maraqlarına toxunur, saxta siyasətləri ilə üst-üstə düşmür və Azərbaycana qarşı həyata keçirdikləri məkrli planların icrasına mane olur. Ermənistan bizim torpaqlarımızı işğal edə bilərmi?! Bir həftə ərzində orada daş-daş üstə qalmaz. Bu reallıqdır və biz real dünyada yaşayırıq, öz tədbirlərimizi görürük. Gün gələcək, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü təmin edəcəyik. Hələ ki, bu istiqamətdə bütün hazırlıq işlərini görürük".

Dövlətin qayğı və diqqətini minnətdarlıq hissi ilə qarşılayan bütün Azərbaycan vətəndaşları kimi Cəbrayıl, Füzuli və Qubadlıdan ayrı düşən həmvətənlərimiz də bu gün həmin arzu ilə yaşayır, qurub-yaradır və Ali Baş Komandanın müvafiq əmrini gözləyirlər... ❖

Y.Hidayətoğlu

Ay səni, “Çoban Bayatı”...

“Torqovı”dan üzü bəri gəlirəm. Əlində xırdavat satan qadına yaxınlaşıp, əşyalardan birinin qiymətini soruşuram. Üzümə baxmadan, öz-özünə danışmış kimi pıçıltı ilə deyir: “Çoban Bayatı!” Təəccüblə üzünə baxıram. Qara saçlarını tən ortadan ayırır. Ləhcəsindən qarabağlı, əhvalından qaçqın olduğu anlaşılır. Üzündəki məftunluq, həsrət, qəribçilik hissləri tarım çəkilməmiş dərisinin cizgiləri arasına sığışmır. İllərin acı həqiqəti onu elinin-obasının çal-çağırından ayrı düşməyə, küçədə durub xırdavat satmağa məcbur edib. Bəs bu an onu daxil olduğu bu yad dünyadan ayıran nədir? Yolun kənarında balaca bir oğlanın tütəkdə çaldığı “Çoban Bayatı”nın ecəzkar sədası! Bu səs bir an içində məni də axarına alıb öz məcrəmdən uzaqlaşdırır. Ayaqlarım yerə mıxlanmış kimi donub qalıram. Qəlbimin simləri dilə gəlir, nənələrimizin çobanlı, bayatılı dünyasına xəyallanıram...

Səni dinlədim -
elə bildim cənnəti görüb qayıtdım.
Ömür xalısının ilmələrini biri-birinə qatdım.
Doğum anımdan başlayıb... fələyin çərxinə gəlib çatdım.
Gözlərimin önündə coşub-daşan bir dərya yaratdım.
Doldum-boşaldım, sızladım-inlədim, bərkidim, yumşaldım
və nəhayət “ipə-sapa” yatdım...

*Bu anda - bəlkə də ürəyimdə yaratdın hansısa çatı,
Ay səni, “Çoban Bayatı”...*

Qürurlandım... Xan qızı kimi belimə kəmər taxdım,
Şənləndim... əllərimə-ayaqlarıma yarpaqdan xına yaxdım,
Xəyalən başı dumanlı, yaşıl yaylaqlı dağlara qalxdım,
O ucalıqdan
tariximizin sinəsi bayatılı keçmişinə boylandım, baxdım.
Bir sözlə, su olub öz “milli çuxur”uma axdım.

*Gözümdə sanki göydəki buludlar sıxlaşdı: rəngləri tünd, qatı -
Ay səni, “Çoban Bayatı”...*

Həyatı haray çəkib ağlamaqdan başladım,
Ruhumu gözlərimdən içimə axan su ilə suvardım, yaşladım.
Üsyanından muma döndüm, yadımdan çıxdı adım.
Ay mənim boğazımda qaynayan nəğməm,
sinəmdə döyünən qədər, duzum-dadım...

*Hökmünlə yavaştdın - hətta küçə ilə yorğalayan furqonlu atı,
Ay səni, "Çoban Bayatı"...*

Bu musiqinin təsirindən –
Qəlbimin bəsirət gözü də açıldı,
Elə bildim ilahi vəhylər ətrafa saçıldı,
Elə bildim dünyanın dirilik suyu Xızır peyğəmbərə deyil, mənə qaldı.

*Eşq olsun, bəxş etdin mənə bu büsatı!
Ay səni, "Çoban Bayatı"...*

Bu sədalar altında gəzən insanların arasında
içində ruh yerinə ilan zəhəri olanlar da vardı.
Dinləsəydilər, bəlkə Avropa şouları ilə dingildəyənləri də oyadardı.
Bəlkə də,

çoxlarının bu musiqiyə çatmaq üçün düşüncə yolu dardı.
"Kəsin bu musiqini, ağlaşmadı, - deyə biri az qala yalvardı.

*Atalar yaxşı deyib, ilan vurana qorxudar ala çatı,
Ay səni, "Çoban Bayatı"...*

Hökmünlə kiminsə canına daraşan bitsən, birəsən,
Ahənginlə göydəki mələkləri endirərsən yerə sən.
Düşünürəm "peyğəmbərlərimiz niyə çoban olub görəsən?.."

*Allah bəlkə sənin üstündə qurub bu həyatı,
Ay səni, "Çoban Bayatı"...*

Damarımda qanım coşdu, eşqin mənə can verdi,
Küləyə düşmüş yelkənli gəmim limanına yan verdi,
İçindəki şəriyyəti sənə qapılmağıma imkan verdi.

*Ətrafdakı heykəllər də heyrdəndən gözlərini açdı, qurudu matı,
Ay səni, "Çoban Bayatı"...*

Ayda yüz mahnı bəstələnir, əl atırıq kisəməz dolur,
Tırtıl kəpənək olmaq barədə fikirləşdiyindən dönüb kəpənək olur,
Sizin taleyinizi düşünmədiyimizdən uduzuruq,
bağımız-baharımız solur...

*Bizi yenidən qovuşdurur səndən ayrıldığımız illərin hər anı,
hər saati,*

Ay səni, "Çoban Bayatı"...

Bu xoş avaz –
Bəzən ürək-dirək verdi, bəzən əlimizdən dad etdi.
Haray salıb ölürlərimizi-diriləimizi,
əcdadlarımızı – əbəjdadlarımızı yad etdi.
Görəsən bu ilahi tərənnümünü hansı bəxtəvər icad etdi?

*Bələndi hüsnünə, cəlalına nəqşi aləm, göyün yeddi qatı,
Ay səni, "Çoban Bayatı"...*

İŞGÜZAR İNSANIN HEKAYƏTİ

“**Haqqında söhbət açdığım xanımı çoxdan, özü də çox yaxşı tanıdığımndan və o da öz işgüzarlığı, bacarığı, hər sahədə fədakarlığı ilə özünü ətrafına gözəl tanıtdığından, “Mədəniyyət.AZ” oxucularının da onu tanımasını istədik... Bu mədəniyyət veteranı Fərbiyə Şabanovadır**

Heç bir çətinlik qarşısında ruhdan düşməyən, həmişə öz işinin başında həvəslə dayanan, ömrünün 45 ilini bölgəsilə bahəm, ölkəsinin də zövq aləminə sərf etmiş Fərbiyə Şabanovanın ideyasından yaranmış “Əvəsor” folklor kollektivi İran, Türkiyə, Dağıstan, Rumıniya və böyük ölkələrdə keçirilmiş beynəlxalq festivallarda da alqışlarla qarşılanıb. O uzaq ölkələrdə əllərdən sürəkli alqışlar qoparkən pərdə arxasına keçən bu ucqar məkanın xanımının da gözlərindən sevinc yaşları axarmış...

...Bu ilin ətirli yaz səhərlərinin birində – ömrünün 75-ci ilinin tamamlandığı gün Fərbiyə xanım eşitdiyi xoş xəbərin sorağı ilə Azərbaycan Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinə yollanır, Mədəniyyət işçilərinin təltifatı mərasimində cənab Əbülfəs Qarayev F.Şabanova haqqında xoş sözlər deyəndən sonra “Fəxri Mədəniyyət İşçisi” döş nişanını ona təqdim edir.

O, hələ də həmin mərasimin xoş təəssüratlarından ayrılmayıb. Fərbiyə xanımla görüşüb, xatirələr işığında keçmişlərə qayıdırıq: “Hələ 4 yaşında olarkən anamın Böyük Vətən müharibəsində döyüşən ərinin intizarıyla askarda-gizlində ağlaya-ağlaya oxuyub təsəlli tapdığı, sonrakı quruculuq illərində qohum-qardaşlarla səs-səsə verib sədalandığı nəğmələr çox sonralar ömür yoluma işıq tutdu, musiqiyə, incəsənətə, böyük mədəniyyətə mehr-məhəbbət oyatdı. Mənim xanım-xatın anam – Xanım şər q ölkələrində 17 il dini təhsil

almış İsaq babamın madar övladı kimi çox əziz-xələf olub. Tək elə dini yox, təbabət elmini də gözəl bilən babam öz gözəl qızını da hər-tərəfli tərbiyələndirdiyindən anamın elçilərinin sayı-hesabı yoxmuş. O isə ürək gizlinində bəyəndiyi tanınmış ziyalı Həsən müəllimlə ailə həyatı qurur. Bir neçə uşağı tələf olmuş anamın pərişanlığını biz üçümüz unutturmuşuq. Bacım – tanınmış yazıçı Fatma Həsənqızı, qardaşım – ali təhsilli dil-ədəbiyyat müəllimi Mərhəmət və mən.

Əmim Ağababa adımı “Fərbiyə (“ayağısayalı”) qoymaqla, tələyimə uğur diləmiş olub. Yadımdadır, aşağı siniflərdə dərslərə ciddi fikir vermədiyim üçün rəhmətlik atam bir gün mənə bərk acıqlandı, hətta bir müddət məni danışdırmadı. Onun bu tənəsi, küskün baxışları məni məktəbdə əlaçı şagird etdi. Məktəbdə fəal ictimaiyyətçi kimi tanındım. Orta məktəbdə ikən memar olmaq istəsəm də, arzuma qovuşa bilmədim. Bakıda Əbilov adına klubda ixtisasartırma kursunu bitirib, çertyojçu-modelyer kimi kəndə qayıtdım. Taleyin qismətilə Heydər müəllimlə ailə həyatı qurdum və o, əsl ziyalı kimi, arzumu gözümdə qoymadı, təhsilimi davam etdirməyə yardımçı oldu. Azərbaycan Dövlət Teatr İnstitutunda oxudum, Adil İsgəndərov, Mehdi Məmmədov, Rza Təhmasib, Müxlis Cənizadə kimi korifey sənətkarlardan dərslər aldım.

İnstitutu bitirəndən sonra Kakalos kənd orta məktəbində təşkilatçı-müəllim işləyərkən məktəbdə muzey yaratdım. Keçirilən

tədbirlərdə fəaliyyətimi rayon rəhbərliyi yüksək dəyərləndirdi. As-tara Rayon Mədəniyyət Şöbəsinin müdürü vəzifəsinə təyin olundum. İşlədiyim on ildə rayon və kənd mədəniyyət evlərində bir-birindən maraqlı, aktual tədbirlərin keçirilməsinə, “Gülçülük birliyi”, “Təmir-tikinti birliyi”, “Gənclər klubu”, “Nəcib qızlar klubu” yaradılmasına, “Nəfəsli orkestr”in bərpa edilməsinə nail oldum. Yaratdığım “Əvəsor” folklor kollektivi isə dillərdə dastandır...

“**...Hələ körpə qızcıqazkən sinədəftər anamdan eşitdiyim nəğmələrin işığında rışələndirib, sonralar ərsəyə gətirdiyim “Əvəsor”un Respublika Mədəniyyət Nazirliyinin 2000-ci il 12 iyul qərarı ilə “Xalq kollektivi” adına layiq görülməsi mənim zəhmətimə, ümumilikdə astarlıların mədəni-mənəvi düşüncəsinə verilmiş böyük töhfədir”.**

Bu kimi xoş faktların işığında üz-gözündən ziya saçılan Fərbiyə xanım hansısa xatirədən tutulur: “Xoşbəxt günlərimlə yanaşı, məh-rumiyyətlər, sarsıntılar, haqsızlıqlar da görmüşəm. Fəaliyyətimə həmişə dəyər vermiş həyat yoldaşım 56 yaşında rəhmətə gedəndə özümü dağ başından yıxılmış kimi hiss etdim. Həyat isə davam et-məli idi. Bir müddət sonra yeni rayon rəhbərliyinin təyinatı ilə Ka-kalos inzibati ərazi dairəsi üzrə icra nümayəndəsi kimi məsul işdə çalışdım, altı illik fəaliyyətimlə bu sahədə də özümü doğrultdum.

Hazırda təqaüddə olsam da, Kakalos kənd mədəniyyət evi nəz-dində yaradılmış Heydər Əliyev parkının ictimai əsaslarla müdiri kimi fəaliyyətdəyəm. Yenə də “Nəcib qızlar”ın və “Əvəsor”un çiçək-

lənməsi səylə çalışıram. Rayon tarix-diyarşünaslıq muzeyinin Ka-kalos kənd filialının yaradılmasına nail olmuşam. İlk eksponatı İsaq babamın Xorasandan gətirdiyi nəfis tərtibatlı uşaq beşiyi, muzeydəki 2 minə yaxın rəngarəng eksponat seyrçiləri heyran etməkdədir...”

Bayaqdan həzin-həzin notlarla söhbət edən Fərbiyə ananın siması yenidən hüznələnir:

“...Muzeyə rəhbərlik ali təhsilli oğlum Rövşənə tapşırılmışdı. Ta-leyikəm oğlum işə çox həvəslə girişsə də, sevincimiz uzun sürmədi; o, gözümün önündə qəflətən dünyasını dəyişdi. İndi, Respublika Mə-dəniyyət Nazirliyinin qərarı ilə təsdiqlənmiş muzeyin rəhbəri “Əvə-sor”un fəal üzvü, Kakalos kənd mədəniyyət evinin rejissoru, nakam Rövşənimin 18 illik həmsirdəsi – gəlinim İlhamədir...”

Hələ orta məktəb illərində Moskvada “Xalq Təsərrüfatı Nailiy-yətlər Sərgisi”nin medalına, sonralar Təbiəti Mühafizə Cəmiyyətinin “Yaşıllaşdırma əlaçısı” döş nişanına, Moskva Maliy Teatrının diplo-muna, Mədəniyyət Nazirliyinin fəxri fərmanına, “Tərəqqi” medalına layiq görülmüşdür.

Hər birimizin iç dünyasında sevinclə bərabər kədər yaşantıları da olur. Bunları ömrün enişli-yoxuşlu dolaylarında çözlədikcə, xa-tirələrin “isti-soyuğuna” düşürsən.

75 yaşlı mədəniyyət fədakarı Fərbiyə Şabanova kimi... ❖

Gülnar Əsədli,
“Astara” qəzetinin
müxbiri

TƏBİƏTİN MÖCÜZƏSİ -

GÖYGÖL

Bu məkanı "Azərbaycan təbiətinin incisi" adlandırırlar. Yarandığı gündən diqqət mərkəzində olan bu cənnət məkan şəninə şeirlər yazılıb, mahnılar bəstələnib, "elimizin gözəl qızı" deyə çağırılıb

“Bənzərsiz gözəlliyi, ruh oxşayan görünüşü, suyunun şəffaflığı ilə seçilən Göygöl 1139-cu ildə baş vermiş zəlzələ zamanı Kəpəz dağı uçqunlarının Ağsu çayının qarşısını kəsməsi nəticəsində yaranıb. Gəncənin Kəpəz rayonunda, dəniz səviyyəsindən 1556 metr hündürlükdə yerləşən gölün su səthi 80 hektar, ən dərin yeri 95 metrdir.

AZƏRBAYCANIN ƏN GÖZƏL TƏBİƏT MUZEYİ...

Dünya səyahətçiləri hövzəsi və ətrafı ilə birgə Azərbaycanın ən gözəl təbiət muzeyi sayılan bu açıq gözəllik “mücrüsü” haqda maraqlı fikirlər söyləyiblər. 1912-ci ildə buranı ziyarət etmiş rusiyalı səyahətçi Sakalov 1913-cü ildə Rusiyada keçirilən “Təbiətsevərlər və həkimlərin 12-ci qurultayı”nda Göygölün təmiz havası, gözəlliyi, turizmin inkişafı üçün çox əlverişli olduğu haqda məlumat verib. Mütəxəssislər arasında müzakirələr aparılıb. 1925-ci ildə Göygölün ətrafında eyniadlı Dövlət Təbiət Qoruğu yaradılıb və bura uzun müddət Azərbaycanda ilk “dövlət qoruğu” statusu ilə tanınıb. 1965-ci ilin 14 iyulunda Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin 475 nömrəli Qərarına əsasən qoruq ərazisi 6739 hektar olmaqla, yenidən təşkil edilib. 2008-ci ildə isə Azərbaycan Respublikası Prezidenti İlham Əliyevin Sərəncamı ilə Xanlar, Goranboy və Daşkəsən rayonlarının inzibati ərazilərinin 12755 hektar sahəsində Göygöl Milli Parkı yaradılıb. Park ərazisinin bu qədər genişləndirilməsinin bir səbəbi də Göygöl Dövlət Təbiət Qoruğunun bazası və ona bitişik meşə və dövlət torpaqları hesabına gölün suyunun sabit saxlanılması, təmizliyinin təmin edilməsi, Kiçik Qafqazın tipik landşaftı, flora və faunasının qorunması, mühafizəsi və öyrənilməsi ilə əlaqədardır.

GÖYGÖL MİLLİ PARKININ XƏZİNƏSİ...

Milli Parkın 5094 hektarı meşə, 109 hektarı su, yerdə qalan hissəsi isə açıq və dağlıq sahələrdir. Dağlıq sahələr xüsusi olaraq çöl heyvanlarının yaşaması, onların miqrasiyası üçün nəzərdə tutulur. Dağlıq sahələrdə daha çox bezuar dağ keçiləri olmaqla, dağ kəklikləri, ular, Qafqaz tetrası kimi nadir heyvanlar yaşayır. Bu ərazilər Milli Parkla birləşdiriləndə həmin heyvanlar burada mühafizə olunmaq üçün xüsusi “qoruq yuvaları”na salınıb.

Göygölətrafı meşə landşaftı öz təbiət zənginliyi və füsunkarlığı ilə dünyada məşhurdur. 1100-2200 metr hündürlükləri əhatə edən dağ meşələri çox zəngin bitki örtüklü olub, 80-ə qədər ağac və kol növünə malikdir. Meşələrin əsas hissəsini kiçikyarpaq ağaclardan şərq fıstığı, şərq palıdı, Qafqaz vələsi, tozağacı, adi göyrüş, itiyarpaqlı ağcaqayın, cökə, iynəyarpaqlı ağaclardan qarmaqvari şam və s. təşkil edir.

TURİSTLƏRİN SEVİMLİ MƏKANI - GÖYGÖL!..

Göygöl ilin bütün fəsillərində gözəldir; buranı "Qafqazın hər fəsiləli turizmi" də adlandırırlar. Burada hətta qış aylarında xizək sürmək şəraiti yaradılıb. Deyək ki, 2008-ci ildən Göygölə milli park statusu verildikdən bəri burada ekoloji vəziyyətin yaxşılaşdırılması və turizm infrastrukturunun yenidən qurulması üçün əraziyə girişin məhdudlaşdırılması ilə bağlı qərar ləğv edilmiş, bu ilin avqustundan bu cənnət məkan öz qapılarını heyranlarının üzünə açmışdır.

Qısa müddətdə Göygöl Milli Parkının yenidən kütləvi gəzintilərə açılması, insanların istirahətinin standartlara uyğun təşkil edilməsi məqsədilə burada hər cür şərait – su-kanalizasiya xətləri çəkilib, sanitar qovşaqlar yaradılıb, hotellər, restoranlar tikilib. Qonaqlar maşınlarını xüsusi dayanacaqda saxlayıb sərbəst şəkildə gəzişə, füsunkarlıqdan zövq ala, istirahət edə bilər. Yalnız həftəsonları buraya 3500 nəfərə qədər turist üz tutur.

“ Bu ərazidə Göygöldən başqa 17 xırda göl də var ki, onlardan bəzilərinin adı xalq arasında çox tanınır: Maralgöl, Zəli, Qara, Güzcü, 2-ci Zəligöl, Ördək, Quş, Ayı, Çoban, Turist və s. Hər birinin özünəməxsus gözəlliyi olan bu göllərdən ölçüsünə görə ən böyüyü Maralgöldür. Maralgölə tamaşa etmək istəyənlər ilin günləri qədər – 365 pilləkən qalxmaq əziyyətinə də qatlaşmalıdırlar...

QIYMƏTLƏR MÜNASİBDİR...

Ərazidə dincəlməyin qiyməti də hər bir Azərbaycan vətəndaşının maddi imkanlarına uyğundur. Göygöl Milli Parkı ərazisinə giriş 2 manatdır. Nazirlər Kabinetinin qərarı ilə tətbiq olunan bu qiymətə maşınların parking haqqı daxil deyil. Maşınla Milli Parka istirahət gələnlər saatına 50 qəpik ödəməklə nəqliyyat vasitələrini dayanaqda saxlaya bilirlər.

Bu məbləği ödəməklə istirahət zonasına manqal və samovar kimi yükləri daşımadan, eko-sistemə ziyan vurmadan, ərazini zibiləmədən rahat şəkildə istirahət etmək mümkündür. Bircə qalır nadir su incilərimizdən biri Göygöl ətrafında istirahət edərkən elementar

qaydalara riayət edib, flora və faunaya ziyan verməmək!

Göygöl Milli Parkının inzibati binası Toğanalı kənd EATS-dən çəkilən telefonla və internetlə də təmin olunub. Rayon ərazisində telefon və internet xidmətlərinin ən yüksək səviyyədə təmini üçün tədbirlər davam etdirilir. Tezliklə burada GSM tipli taksofonların quraşdırılması da nəzərdə tutulur ki, bu da turistlərin telefon və internet xidmətlərinə olan tələbatını tamamilə ödəyəcək. ❖

Fəxriyyə Abdullayeva

Ərazidə turistlərin ailəvi istirahət etməsi, milli menyumuzun ayrılmaz atributu olan kabab çəkmək üçün xüsusi köşklər qurulub. Köşklərdə manqal, samovar, su, stol, stul, boşqabdan tutmuş, zibil yeşiyinə qədər hər şey var. 12 nəfərin eyni vaxtda istirahəti üçün təqdim olunan köşkü səhərdən axşama qədər kirayələmək olar. 1 nəfər üçün kirayə haqqı 4 manata yaxındır.

Azərbaycan Respublikası
Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi

Bizi burada izləyin

2nd WORLD FORUM
ON INTERCULTURAL
DIALOGUE
BAKU, 29 MAY - 01 JUNE 2013

mct.gov.az

3rd WORLD FORUM
ON INTERCULTURAL
DIALOGUE
BAKU 18-19 MAY 2015

bakuforum-icd.az

azerbaijan.travel

Azərbaycan Respublikasının
Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi

bakubookfair.com

III BAKI BEYNƏLXALQ
KİTAB SƏRGİ-YARMARKASI
AZƏRBAYCAN, 23-25 Sentyabr 2013

nationalmuseum.az

AZƏRBAYCAN MİLLİ İNCƏSƏNƏT MUZEYİ

azercarpetmuseum.az

virtualkarabakh.az

İnformasiya - Kommunikasiya
Texnologiyaları Mərkəzi

shahdag.az

gomap.az

ONLINE NAVIGATOR

Bakı şəh.
Nizami Kino Mərkəzi. 2015.

9 772413 236000